

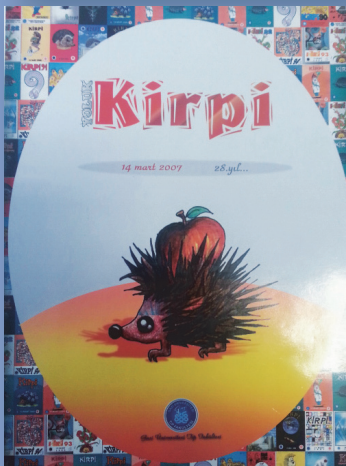
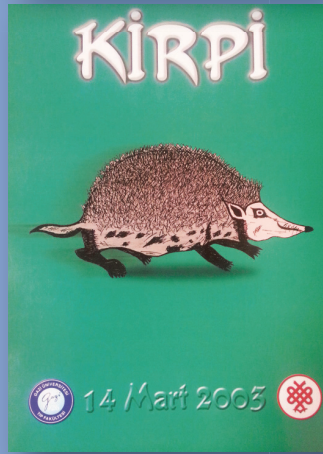
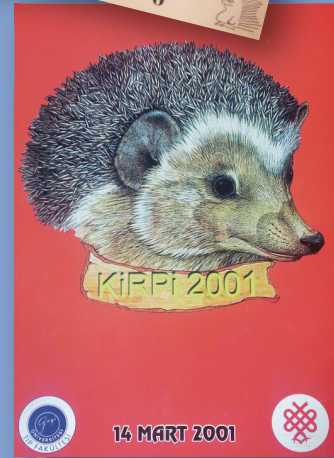
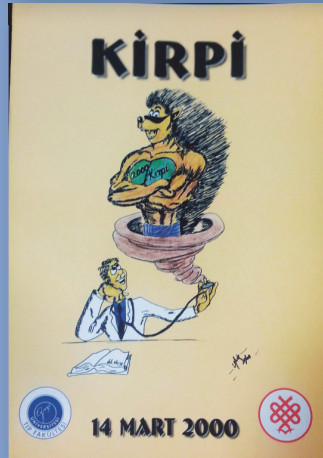
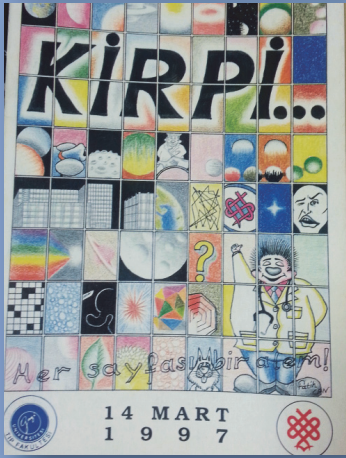
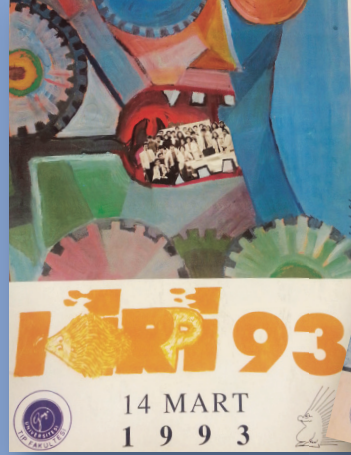
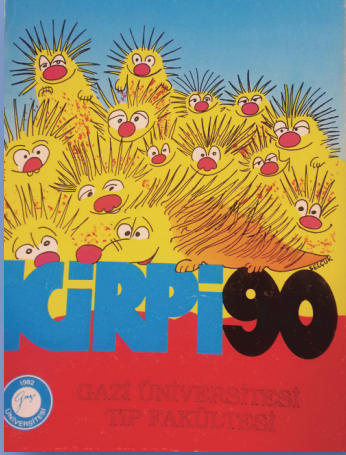
GAZİ ÜNİVERSİTELİ ÖĞRETİM ÜYELERİ DERNEĞİ

AKADEMİK BÜLTEN

ISSN: 2148-5089
Cilt: 12 No: 1 Yıl: 2014

Geleneklerimize sahip çıkıyoruz... Tıp öğrencilerinin geleneksel 14 Mart dergisi 'KİRPİ' 2015 yılından itibaren derneğimiz desteği ile hazırlanacaktır.

Dünyada herşey için, medeniyet için, hayat için, muvaffakiyet için, en hakikî mürşit ilimdir, fendir. İlmin ve fennin haricinde mürşit aramak gaflettir, cehalettir, delâlettir...

Mustafa Kemal ATATÜRK

GAZİ ÜNİVERSİTELİ ÖĞRETİM ÜYELERİ DERNEĞİ

Gazi Üniversiteli Öğretim Üyeleri Derneği yemeğine katılımınızdan mutluluk duyarız. Davetiye'ye ulaşmak için Prof. Dr. Ayşe Kalkancı ile iletişime geçilmesini rica ederiz.

*Gazi Üniversiteli Öğretim Üyeleri Derneği
Yönetim Kurulu Adına
Başkan
Prof. Dr. T. Sinan Sözen*

*Tarih: 23 Mayıs 2014, Cuma
Saat: 19.00 Yer: Congressium Ankara*

Gazi Üniversitesi Öğretim Üyeleri Derneği

ISSN 2148-5089

AKADEMİK BÜLTEN

Cilt 12 • No:1 • Yıl 2014

Gazi Üniversitesi Öğretim Üyeleri Derneği Resmi yayın organıdır.
Yaygın, Süreli, Yılda 2 sayı yayınlanır.

İçindekiler

Gazi Üniversitesi Öğretim Üyeleri Derneği Yönetim Kurulu

Başkan ve Akademik Bülten İmtiyaz Sahibi
Prof. Dr. T. Sinan SÖZEN
Tıp Fakültesi

İl. Başkan
Prof. Yılmaz ŞENDURUR
Gazi Eğitim Fakültesi

Sayman
Yrd. Doç. Dr. Haydar L. EJDER
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Gen. Sek. ve Editör
Prof. Dr. Ayşe KALKANCI
Tıp Fakültesi

Üye
Prof. Dr. Kemal YILDIRIM
Teknoloji Fakültesi

Üye
Doç. Dr. Aydın ŞIK
Mimarlık Fakültesi

Üye
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Şeren
Gazi Eğitim Fakültesi

Sorumlu Müdür:
Prof. Dr. Ayşe KALKANCI

İletişim:

Ataç 1 Sokak, No: 3/10, Ömerbey Apt.
Yenişehir / Ankara

Tel: (0312) 231 39 75 - 77

E-posta: uyeler@gaziuniversiteli.org

Web: www.gaziuniversiteli.org

(Bülten yazılarında belirtilen görüşler yazarların
sorumluğundadır.)

Grafik Tasarım - Yayın Hizmetleri
BAYT Bilimsel Araştırmalar Basın Yayın ve
Tanıtım Ltd. Şti.,
Ziya Gökalp Cd., 30/31, Kızılay / Ankara
Tel. 0312 431 30 62

Baskı
Miki Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Matbaacılar sitesi, 560 Sk., No:27 İvedik / Ankara
Tel. (0312) 395 21 28

Baskı Tarihi: Mayıs 2014

Editördenv

Prof. Dr. Ayşe Kalkancı

Başkandan.....vii

Prof. Dr. T. Sinan SÖZEN

Ekonominin Zor Yılı1

Prof. Dr. M. Tuba ONGUN

Gelişmeler ve Üniversitenin Sorumluluğu3

Prof. Dr. Korkmaz ALEMDAR

**Türk Varlığına Armağan Edilmiş Bir Ömür;
Dr. Reşit Galip (1893-1934)4**

Yener ORUÇ

Eğitimde Son 10 Yıl - Sorunlar ve Çözüm Önerileri 10

Doç. Dr. Murat Gürkan GÜLCAN

Demokrasi, Kuvvetler Ayrılığı, Yargı Bağımsızlığı Üzerine..... 15

Emine Ülker TARHAN

Ülkemizde Sağlık Reformuna Eleştirel Bakış..... 19

Prof. Dr. Cenk Yücel BİLEN

Buyurganlığa ve Yasakçılığa Karşı Direniş: "Gezi Hareketi" 22

Prof. Dr. S. Sencer AYATA

Türkiye Nüfus ve Seçmen Sayıları Üzerine Bir Araştırma 27

Prof. Dr. Kemal YILDIRIM

Türkiye'de Çalışan Kadın Olmak ve Kadın Akademisyenler 36

Prof. Dr. Gülen ELMAS ARSLAN

Gazi Üniversitesi Öğretim Üyeleri Derneği

AKADEMİK BÜLTEN

Cilt 12 • No: 1 • Yıl 2014

Editörden...

Gazi Üniversitesi Öğretim Üyeleri Derneği'nin yayın organı olan Akademik Bülten'in elinizdeki bu özel sayısını ülkemizin en güncel toplumsal, ekonomik ve siyasi sorunlarını paylaşmaya ayırdık. Her biri konusunda çok yetkin olan bilim insanlarını bu sorunların tartışılmasına ve dahası çözümüne yönelik derlemeler hazırlamaları için davet ettik. Bize destek veren bütün yazarlara teşekkür ediyoruz.

Üniversiteler bir toplumun iç sesidir. Bazen üniversitenin sesi çıkmaz olur. Ama toplumun bütün kesimleri bu iç sesin gücünü bilir. Bazen o iç ses güçlenir ve bir çığlığa dönüşebilir. Tarih boyunca iktidara gelmiş bütün politikacılar, devlet yöneticileri bu gücün farkında ve bilincindedir. Üniversiteler toplumsal sorunların hiçbirinden soyutlanmaz ve uzak tutulamazlar. Bu nedenle elinizdeki Akademik Bülten Türkiye'nin gerçek gündemine ayrılmıştır. Son dönemde "Nerede Üniversiteler, neden akademisyenlerin hiç sesleri çıkmıyor?" şeklindeki serzenişlere veya çağrılara cevap olarak hazırlanmıştır. Bu nedenle her derleme birer yol haritası olarak okunmalıdır.

Üniversite reformu sonrası Darülfünun yerine kurulan üniversitenin açılış töreninde Reşit Galip bugün bile özlenen bir üniversite tanımı yapar: kudretli bir irfan yurdu. Üniversiteleri güçlü birer bilim yuvası haline getirebildik mi? Üniversitenin sorumluluğu daimidir. Duraklayabilir ancak, sonlanmaz. Üniversitenin toplumun bütün sorunlarına çözüm üretme bilgisi ve hakkı vardır. Hukuk sisteminin temelinden sarsıldığı, dağıtıldığı, yıkıldığı bir ülkede, hukukçuları yetiştiren üniversitenin bu tartışmanın dışında bırakılması mümkün olamaz. Gezi hareketi, Gezi olayları veya direnişini, nasıl anılırsa anılsın, tartışmadan Türkiye'nin sosyolojyapısı değerlendirilemez. Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik koşulların değerlendirilmesinde ve çareler üretilmesinde üniversitenin, akademisyenlerin görüşü alınmaz da ne yapılır? "Sağlıkta Dönüşüm" ile yeni bir sağlık sistemi yaratıldı. Bu sistemin pratik sonuçları göz ardı edilerek, halkın hekime ulaşmasının bütün sağlık sorunlarının çözümü olduğu gibi temelsiz bir hipotez üzerinden hareket edildi. Bu hareketin temel ilkeleri irdelenmeden Üniversite hastanelerinin sunduğu sağlık hizmetinin son durumu gözler önüne serilemez.

Gazi Üniversitesinin ve ülkemizin daha güzel, daha aydınlık günlere ulaşabilmesinde çoğulcu katkılara ihtiyacımız olduğu açıktır. Gazi Üniversitesi Öğretim Üyeleri Derneği olarak bu ihtiyacı görüyor ve katkılarımızı sunuyoruz.

Prof. Dr. Ayşe Kalkancı

Akademik Bülten Editörü

Gazi Üniversitesi Öğretim Üyeleri Derneği Genel Sekreteri

Gazi Üniversitesi Öğretim Üyeleri Derneği

AKADEMİK BÜLTEN

Cilt 12 • No: 1 • Yıl 2014

Başkandan...

Üniversite, Bilim ve Etik Üzerine

Gazi Üniversitesinin Değerli Öğretim Üyeleri,

14 Aralık 2013 tarihinde Gazi Üniversitesi Öğretim Üyeleri Derneği genel kurulu tarafından yönetim kurulumuz oy birliğiyle göreve getirildi. Genel kurulumuza gelerek bizlere destek olan, genel kurulumuza katılmayıp gerek telefon gerekse e-posta yoluyla tebrik, teşvik ve desteklerini esirgemeyen değerli üyelerimize, hocalarımıza yönetim kurulumuz adına teşekkürü bir borç bilirim. Göreve geldiğimiz günden itibaren yönetim kurulumuz derneğimizin 20 yıllık geçmişine yakışacak, üniversitemizin gelişimine, akademik hayatına yön verecek çalışmalarına başlamış bulunmakta ve desteğinize layık olmaya çalışmaktadır.

Yöneticilerin yönetilenlerce belirlenmesini sağlayan siyasal ve hukuksal eylemler bütünü olarak tanımlanabilecek "**seçim olayı**", demokratik düzenlerde meşruluğun ana kaynağıdır. Seçilen kişiler, kendilerini seçen seçmen kitlesi adına konuşmak ve davranmak hakkını elde ederler. Seçim salt teknik bir kavram ya da olgu değildir. Demokratik sistemleri tanımlayan en önemli kavramlardan biridir. Çağdaş demokratik toplumda seçimlerin kazandığı bir başka anlam vardır. Öyle ki, seçimler karar alıcılarla kararın uygulandığı kişiler arasında iletişimi sağlama görevini üstlenmiş bulunmaktadır. Dolayısıyla seçim, yöneticilerle yönetilenler arasındaki iletişim sürecine katkı sağlamaktadır. Üniversitelerimizde yapılan seçimler, hukukun üstünlüğüne inanan, insan hak ve özgürlüklerine saygılı, herkese eşit mesafede durabilen, çalışanların özlük haklarını gözetken, demokrat, eleştirilere açık ve eleştirel bakabilen, görev ve yetkilerini kötüye kullanmayan akademisyen idarecileri seçme amacıyla yapılmaktadır. Amaç, seçilen akademisyenler vasıtasıyla, bilimin, etik değerlerin ışığında üniversiteleri, gençliğimizi ve ülkemizi geleceğe hazırlamaktır.

"**Üniversite**", Cumhuriyetimizin kendisinden sonraki en büyük projesidir. Ulu Önderimiz Atatürk, Cumhuriyet'in ilanından sonra Darülfünun üzerinde önemle durmuş ve bu kurumu değerlendirmek üzere davet edilen İsviçreli profesör Albert Malche'nin 31 Mayıs 1932 tarihli raporundan kısa bir süre sonra 1933'te, Darülfünun lağvedilerek yerine İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. Bunu 1946'da Ankara Üniversitesi'nin kuruluşu izlemiş ve 1955-57 yıllarından itibaren yüksek öğretimin Anadolu'ya yayılması hız kazanmıştır. Günümüzde 4 milyona yakın öğrencimizin eğitim gördüğü toplam 175 üniversitemiz bulunmaktadır. Ancak Batı'daki 900 yıllık üniversite evrilme sürecini bir yüzyıla sığdırma sancıları yaşayan bu kurumlarımız, üniversite içi ve dışı çeşitli sorunlarla boğuşmaktadır. 1950'lerden bu güne toplumda yer alan siyasal çalkantıların etkisiyle üniversite tarihimizde, kısa aralıklarla yapılmış olan yasa değişiklikleri, üniversitenin temel yükümlülüklerinin geniş tabanlı tartışılması yerine yönetim biçimi ve yetkileri konularındaki tartışmaların sürmesi de üniversite kültürünün gelişmesini kısıtlayan önemli faktörler olmuştur. Bütün olumsuzluklara rağmen, ülkenin her köşesine kurulmuş ve kurulmakta olan üniversiteler; laik, demokrat, sosyal Türk Devleti'nin ve çağdaş Türk Ulusunun kaleleri olma özelliklerini korumalı, sahip oldukları bilim yuvası niteliklerini kaybetmemelidir.

Bilim, “Evrenin ya da olayların bir bölümünü konu olarak seçen, deneysel yöntemlere ve gerçekliğe dayanarak yasalar çıkarmaya çalışan düzenli bilgi” şeklinde tanımlanabilir. Bilimsel bilgi ise bilimsel ortamlarda bilim insanları tarafından üretilir. Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) **bilim insanını** şöyle tanımlamaktadır: “Bilim insanı, akademik yaşamının bütün evrelerinde ve öğretim, yönetim ve akademik değerlendirmelere ilişkin görevlerde bilimsel liyakati temel ölçüt olarak kabul eder, temel etik kuralların dışına çıkmaz ve bu kuralların dışına çıkılmasına göz yummaz. Eğitimin eksik verilmesi; kopyacılık; akademik ilerleme ve ödül jürilerinde bilimsel liyakat ölçütlerinin dışına çıkmak; kişileri kayırmak ve benzer davranışlar kabul edilemez”. Bilimin ve eğitimin temel gücünün insan gücü olduğu ve bunun yetiştirilmesinin uzun bir süre aldığı, niteliğinin ancak tanımlanmış kurallara uyularak istenilen seviyeye ulaştırılabileceği için bu konuda yapılan hataların onarılamaz sonuçlar doğuracağı bilinmelidir.

Gazi Üniversitesinin tarihinden gelen bir misyonu vardır. Ülkemizin çağdaş eğitim hamlesinin, devrimin öncü kurumlarından. Temelleri Ulu Önderimizin isteği ile 1926 yılında öğretmen yetiştirme amacıyla **Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü** kurularak atılan bu değerli kurum, otuz iki yıl önce üniversite kimliğine kavuşmuştur. Cumhuriyetimizin başlangıç yıllarında kısa sürede öğretmen yetiştirmede ülkenin öncü ve önder bir eğitim kurumu olmuş, yıllar içinde gelişerek halen 21 fakültesi, 4 yüksekokulu, 1 Türk Müziği Devlet Konservatuvarı, 11 meslek yüksekokulu, 48 araştırma merkezi ve 7 enstitüsü ve 4000’den fazla öğretim elemanı ile ülkemizin en büyük üniversitelerinden biridir. Eğitim alanında Cumhuriyet tarihinin öncüsü olan bu kurumun, misyonunu içselleştirmiş öğretim üyeleri aydınlanma devriminin bir parçası olma yolundan asla dönmeyeceklerdir. Yazımı ülkemizin kurucu başbakanı olan İsmet İnönü’nün sözleri ile bitirmek istiyorum:

“Bir devrim için ölüm darbesi, herşeyden emin ve herşeyin kazanıldığının sanıldığı andır.”

Saygılarımla,

Prof. Dr. T. Sinan SÖZEN

*Gazi Üniversiteli Öğretim Üyeleri Derneği
Yönetim Kurulu Başkanı*

Ekonominin Zor Yılı

Prof. Dr. M. Tuba ONGUN

Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E. Öğretim Üyesi

Büyük bir gerilim ortamında yapılan Yerel Seçimler öncesinde bazı gazetelerin arka sayfalarını iktidar partisinin şu sloganı kaplıyordu: "İstikrar sürsün." Gerçekte bu slogan yeni sayılmazdı. AKP iktidarı Haziran 2011 genel seçimleri öncesinde yaygın olarak "İstikrar Sürsün, Türkiye Büyüsün" sloganını kullanmıştı. Aradaki fark "Türkiye Büyüsün" sözcüklerinin ekonominin mevcut durumuna uymaması nedeniyle kaldırılmış olmasından ibaretti.

Anımsanacağı gibi, 2011 Genel Seçimleri ekonominin hızla büyüdüğü bir ortamda yapılmıştı. Türkiye ekonomisi 2009 yılındaki daralmayı, bollaşan dış kaynaklar sayesinde atlattıktan sonra, 2010 yılında yüzde 9. 2; 2011'de ise yüzde 8.5 oranında büyümüşü. Bu olgu, piyasalara canlılık getirmiş, Mart 2009 Yerel Seçimleri arifesinde yüzde 16. 1 düzeyine yükselmiş olan -resmi- işsizlik oranı 2011 genel seçimleri öncesinde yüzde 8. 3'e düşmüştü. Bu, 10 yıldır gerçekleşen en düşük orandı. Gelir dağılımı bozuktu, ancak toplumun bir kesimi cömert devlet yardımlarından yararlanıyordu. Enflasyon yıllık bazda yüzde 7'ler düzeyindeydi ve toplum tarafından önemli bir sorun olarak algılanıyordu.

Peki, o zaman 2014 yılı başlarında değişen neydi? Neden istikrarın sürmesine vurgu yapılarak seçmenin desteği korunmaya çalışılırken, büyümeden, yani üretim, gelir ve istihdam artışından söz edilemiyordu?

Borçlanarak büyüme

İktidarın 11. 5 yıla yaklaşan yönetim döneminin en belirgin özelliği, dış kaynaklara bağımlı büyüme politikasını sürdürmesi olmuştur. Bu politikanın uygulanmasını kolaylaştıran iki etken vardır; Birinci etken 13 Ağustos 1989 tarihli 32 sayılı karardır. Söz konusu kararlar, Türkiye, serbestleştirilen uluslararası sermaye hareketlerine açılmıştır. Bunun sonucunda bankalar ve özel şirketler dış borçlanma, yabancı yatırımcılar menkul kıymet alım- satımı olanağına kavuşmuştur. 32 sayılı kararlar, Türkiye ekonomisinin dış kaynaklara ve spekülasyon sermaye hareketlerine bağımlılığı artmıştır. Sonuç, 1994 ve 2001 krizleri öncesinde olduğu gibi sermaye girişlerinin

durması ve yerini sermaye çıkışlarına bırakmasının, ekonomik yıkımlara yol açmasıdır.

Dış kaynaklara bağımlı büyüme politikasının uygulanmasını kolaylaştıran ikinci etken, 2002 yılında oluşan, 2007-8 Küresel Kriziyle kesintiye uğrayan, 2009 ortalarından itibaren tekrar geçerlilik kazanan küresel likidite bolluğudur. ABD Yönetimi'nin ekonomik durgunluğu aşmak amacıyla 2002 yılında izlemeye başladığı gevşek para politikası, dünyayı likiditeye boğarken, faiz hadlerini hızla düşürmüş, gelişen ülkeleri elverişli koşullarla borçlanmaya yöneltmiştir.

Bu konjonktürde, dış faiz oranları iç faiz oranlarının altında kalırken, hem bankalar hem sanayi şirketleri dış borçlarını artırmıştı. Hazine bonoları ve hisse senetleri ise kolay kazanç peşindeki, sıcak para adı verilen spekülasyon yabancı sermaye akımlarını çeken başlıca varlıklar olmuş, sıcak para girişleri döviz kurunun oldukça durağan seyretmesine, TL'nin aşırı değerlenmesine yol açmıştır.

Ancak dış kaynaklarla beslenen büyüme sürerken, ithal girdilere ileri derecede bağımlı üretim nedeniyle ihracatın ithalatı karşılama oranı TL'nin aşırı değerlenmesinin de etkisiyle düşüyor, cari açık / gayri safi yurtiçi hasıla (GSYH) oranı 2011 yılında yüzde 10 sınırına dayanıyordu. Bu durum sürdürülemezdi. Sürdürülmeye çalışılmasının dış kaynakların kurumasına yol açacağı anlaşıldı. Zorunlu olarak frene basıldı. Öncelikle kamu harcamaları kısıldı. Sonuç 2012 yılında büyüme hızının yüzde 8. 5'ten yüzde 2.2'ye düşmesi, resmi işsizlik oranının yüzde 8.2'den yüzde 10.6'ya çıkması oldu. 2013 başına gelindiğinde durum kritikti. 2013, 2012 yılı gibi olamazdı, çünkü Mart 2014'te Yerel Seçimler vardı ve hükümet orta vadeli program hedefi olan yüzde 4 oranında büyümeye odaklandı.

Borç piramidi ve kırılabilirlik

2014 yılı büyüme hedefi, kamu ve özel tüketim harcamaları sayesinde tutturuldu. Kamu harcamaları içinde inşaat giderleri önemli bir yere sahiptir. Özel tüketim harcamaları ise yıllardır ekonomiye canlılık sağladığı gerekçesiyle özendirilmiştir. Bu amaçla

bankaların dış dünyadan düşük faizlerle borçlanması desteklenmiştir. Bankalar yurtdışından sağladıkları borçların kur riskini, türev piyasa işlemleriyle gidererek fonları TL'ye çevirmiş, tüketici kredisi ve kredi kartları yoluyla iç piyasaya sunmuştur. Sonuçta, 2002 yılı sonunda 4 milyar dolar düzeyindeki hane halkı borcu 11 yılda 136 milyar dolara yükselmiştir. Özel dış borçlarda da aynı dönemde 6 kat artış olmuş ve Şubat 2014 başında tutarı 264 milyar dolara ulaşmıştır.

Dışa bağımlı büyüme politikaları, Türkiye'yi dünyanın en kırılgan ekonomileri arasına getirmiştir. Kırılganlığın ana kaynağı 2012 yılında yüzde 6.2'ye düşmüş ve geçen yıl yüzde 7.9'a yükselmiş cari açık yani döviz açığı oranıdır. ABD Merkez Bankası'nın dış piyasalardan gerçekleştirdiği ve ayda 85 milyar dolara ulaşan tahvil alımlarını kademeli olarak azaltması, diğer gelişen ülkeler gibi Türkiye'nin de dış finansman gereksinimini zorlaştırmaktadır. 2013 yılında özelleştirmeden elde edilen gelir ise 12,5 milyar dolardır.

Oysa 2014 yılında ödenecek dış borç tutarı yaklaşık 163 milyar dolardır. Diğer taraftan cari açığın finansmanı için 55.5 milyar dolar gereklidir. Bir başka deyişle, içinde bulunduğumuz yıl, dış borç ve

cari açık finansmanı için 218.5 milyar dolara gereksinim vardır ve bu miktar 2013 yılının 820 milyar düzeyindeki milli gelirinin yaklaşık yüzde 27'si kadardır.

Bu tabloda 2013 yılında 18.4 milyar TL'yi bulan bütçe açığı, ekonomik göstergeler içinde nisbi olarak iyi görünmektedir. Bu durumun nedeni, açığın bir önceki yıla göre yaklaşık yüzde 38 azalması ve milli gelire oranının yüzde 1.2 düzeyinde kalmasıdır. Ancak açığın daralması, kemer sıkma önlemlerinin önemini ortadan kaldırmamaktadır.

Özel şirketlerden hane halklarına, hane halklarından kamuya, yerel yönetimler ve bankalara kadar herkesin borçlu olduğu Türkiye'de, "İstikrar sürsün" sloganı, toplumumuzda ekonomik kriz kaygılarını uyarak, seçmen desteğini canlı tutmayı amaçlamış ve bu amaca önemli ölçüde ulaşmıştır.

Ancak unutulmamalıdır ki, asıl kaygı verici husus, uluslararası finans kuruluşları ve onların gerisindeki devletlerin ülkemize dayatabileceği ağır koşullar taşıyan ekonomik istikrar paketleri ve siyasal ödün talepleridir.

Gelişmeler ve Üniversitenin Sorumluluğu

Prof. Dr. Korkmaz ALEMDAR

Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi E. Öğretim Üyesi

Türkiye’de olağanüstü gelişmelerin yaşandığını bilmeyen yok. Siyasal iktidarın önde gelen isimlerinin karıştığı yolsuzluk iddiaları, sonuçlarına ilişkin tartışmaların bitmediği yerel seçimler, dün devletin önemli kurumlarının teslim edildiği, bugün paralel yapı diye ağır eleştiriler yöneltilen örgütlenmeler, devletin hemen her kademesinde rüşvet ve yolsuzluk örnekleri toplumsal yapıyı kemiren, ülkenin geleceği konusunda ciddi kaygılar yaratan gelişmeler olarak görülüyor. Olan biten konusunda kamuoyunu bilgilendirmesi beklenen medya üzerinde kurulan iktidar baskısı, internet medyasının sansürlenmesi geleceğe ilişkin kaygıları arttırıyor.

Bütün bunların farklı dönemlerde her demokratik ülkenin karşılaştığı ve bir biçimde çözdüğü sorunlar olduğu düşünülebilir. Ama Türkiye açısından durum biraz daha karmaşıktır. Olaylar Ortadoğu’da sınırların dışarıdan müdahalelerle yeniden çizmeye çalışıldığı döneme rastlamaktadır. Türkiye’nin ekonomik ve siyasal gelişmelerle “kıskaca alındığı”, bölgesel gelişmeler konusunda etkin bir belirleyici değil, uygulamacı olarak kullanılmasına çalışıldığı düşüncesini güçlendirmektedir.

Bu önemli sorunlara çözüm bulacak kurumlar kuşkusuz vardır ama onlara yol gösterme, öneri geliştirmede yardımcı olacakların başında üniversitelerin geldiğini unutmamak gerekir. Çünkü üniversiteler sadece diploma veren kurumlar değil, araştırma yapılan, bilgi üretilen farklı düşüncelerin tartışıldığı ve toplumun geleceği olan kuşakların yetiştiği kurumlardır. Bugün sayıları giderek artan üniversitelerden gelişmelere ilişkin eleştiri, düşünce ya da öneri yapıldığını görmek pek sık karşılaşılan bir durum değildir. Üniversitelerin sessizliği can sıkıcıdır, ama bugünkü tablonun 1980’lerde başlatılan üniversite yapılandırılmasının sonucu olduğunu görmek gerekir. Başlangıçta öğretim üyelerinin görüşlerini açıklamalarına getirilen sınırlandırma, giderek ekonomik durumlarının -bilinçli olarak- kötüleştirilmesi bugün gelinen noktayı açıklamaya yardım eder. Üniversite ders verilen, diploma dağıtılan, öğretim üyeliği de “kendini kurtaran”

adam durumuna indirgenmiştir. Siyasal iktidarların herkese eşit davranmadığını, farklı kurum ve kuruluşlar aracılığıyla üniversitelere ve öğretim üyelerine rant dağıttığını ve ek gelir sağladığını biliyoruz. Bu dağıtım üniversitelerin ideolojik denetimini arttıran önemli araç olarak etkin biçimde kullanılmaya devam etmektedir. Böyle durumlarda siyasal iktidarın iltifatına mazhar olan kesimin, sorunlara çözüm üretmesi beklenir. Ama itaat eden, destek olan, onay veren ve bu tutumun karşılığını alan çevrelerin sorunlara çözüm üretebildiğini henüz görmüş değiliz. Türkiye giderek artan bir bunalımın etkisinde sürüklenen bir ülke görünümündedir.

Siyasal iktidarın olaylar karşısındaki tutumunun durumu daha da vahim hale getirdiğini dikkate almak zorundayız. Farklı düşünceden rahatsız olan, bunu tehditkâr biçimde dışı vuran, farklı düşünen herkesi hasım kabul eden bir anlayışa karşı görüş açıklamanın zorluğu ortadadır. Ama üniversite sıradan bir kurum değildir; yasalar ona siyasal iktidara karşı bile görüşlerini açıklama hakkını, yetkisini vermektedir. Çünkü üniversite özerk bir kamu kurumudur.

Gazi Üniversitesi’nin de birikimini toplumla paylaşmak sorumluluğu vardır. Bunca yıldır uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi, kamu yönetimi, sağlık bilimleri, iletişim ve hukuk alanlarında eğitim veren, araştırma yapan bir kurumun topluma deneyimlerini, bilgilerini aktarma ve karşılaşılan sorunları aşmada görüşlerini, çözüm önerilerini sunması gerekmektedir. Bu bilim ahlakının ve sorumluluğunun da gereğidir. Kötüsü gelmeden herkesin görevini yapmasında zorunluluk vardır. Bunun için siyasal partiler arasında ayrım yapılmasına gerek de yoktur. Ulusal sorunların çözümü ulusal olmalıdır; herkesin bilgisi ve becerisi ölçüsünde katkısının sağlanması gerekir. Yurttaşlar kitle iletişim araçlarında her gün kendilerine akıl öğretmeye çalışan çok sayıda görüş sahibini dinlemektedirler. Bilgi sahiplerinin de ortaya çıkması gerekmektedir. Aksi takdirde bilgi kirliliğinin yol açacağı bölgesel yıkıma son vermekte çok geç kalınacaktır.

Türk Varlığına Armağan Edilmiş Bir Ömür; Dr. Reşit Galip (1893-1934)

Yener ORUÇ

Diş Hekimi

9 Eylül 1922 günü İzmir'e yaklaşan süvarilerimizin çoğu çizme ile donatılmadığından çarıklaydı. Önce çarıklarını sonra tabanlarını yarıp, sızan taze kanlarının al ışılına bezeli üzengileri üzerinde ay yıldızlı sancağı İzmir meltemine açmanın doludizgin sabırsızlığında ilerliyordu. Gönderdeki bayrakla Kurtuluş Savaşının silahlı safhası bitmişti.

10 Eylül 1922 sabahı İzmir'e doğru bir otomobil ilerliyordu. Yolculardan birinin aklında bu zaferi kalıcı kılmaktan başka bir düşünce yoktu. Zafer neşesini belki bu nedenle en az duyandı. O yolcu, o muzaffer orduların Başkomutanı Mustafa Kemal Paşa'dan başkası değildi. Zaferi sürekli kılmak gerçek kurtuluştur düşüncesi ile bir savaşa daha Başkomutanlık edecekti. Ancak hiç şüphesi yoktu. Bu savaşı da yine "Vatan Evlatları" na olan inancıyla komuta edecek ve "İleri" diyecekti.

10 Kasım 1929 tarihli Vakit gazetesinde Mustafa Kemal Paşa şöyle diyordu: "Vatan mutlaka selamet bulacak, millet mutlaka mesut olacaktır. Çünkü kendi selametini, kendi saadetini memleketin millî saadet ve selameti için feda edebilen vatan evlatları çoktur." Bu sözlerin söylediği tarihe ve sonrasına bakarsak Büyük Taarruz'la doğan istiklal güneşini, çağdaş uygarlıkların üstünde bir uygarlık yaratmak suretiyle sürekli ışılatmakta soluk almak yoktu. Çünkü onlar "asıl kurtuluşun" ordularındılar. Baş kumandanı Mustafa Kemal Paşa'ya zafer vaat eden güvence yine "vatan evlatları" idi.

Andımızın kaldırılışı güncelliğinde Dr. Reşit Galip

Bu vatan evlatlarından biri de "Varlığım Türk Varlığına Armağan Olsun" diye kükreyen Dr. Reşit Galip bey idi. Bu kükreyişi yaratıcısı olduğu Milli Eğitim Andı'nın son sözü olarak yıllarca tekrarlamamıza karşın and içeriğinin örneği olan yaşamına, tek başlıkla dahi müfredatlarda değinilmemesi; andımızı kuru, resmi bir metin

noktasına taşımıştır. Affedilemez bu hata andın kaldırılışını kolaylaştıran yan etkenlerden biri olmuştur. Oysa andımız pedagojik formda bir yurttaşlık metniydi. Ezbere hala söyleyebildiğimiz o metin, yurttaşlık bilincine atılan ilk adımlar değil midir? Yurttaşlık bilincinden kim rahatsız olabilir ki! Andımızın kaldırılışının asıl nedeni aidiyet bildirmesidir. Bir egemenlik alanının aidiyet duygusu ve ortak adı olması kaçınılmazdır. Hele gerisinde emperyalizme karşı bir zafer varsa...

23 Mayıs 2009 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde Lübnan asıllı Fransız yazar Amin Maalouf'un "Halka onurunu geri verdi." özetleriyle tanımladığı Atatürk'ün "Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk Milleti denir." cümlesinde tüm etnik kimlikler, çağdaş uygarlık hedefinin aydınlığında Maalouf'un söz ettiği onurda bütünleşiyordu. Hiç kimse, bu tanımlamayı aydınlanma asimilasyon ters

orantısında andımız ya da tek resmi dil gibi asılsız bir takım nedenlerle asimilasyon diye nitelendiremez.

Andımızın başındaki “*Türk’üm*” diye sesleniş bir ulus vurgusu olduğu kadar paylaşılan onurun ve aydınlığın kükreyişidir. Çocuk seslerindeki içselleştirme delilinde; aidiyet duygusunun çok üstünde oluşu bu nedenledir. Pedagojik sınırları da aşmış özümsemesi yine aynı nedenledir. Yurttaşlık bilincine adım olan andımızın kaldırılışına neden ilk kelimesidir. Gereğesi ise ırkçılıktır.

Asılsız gerekçe

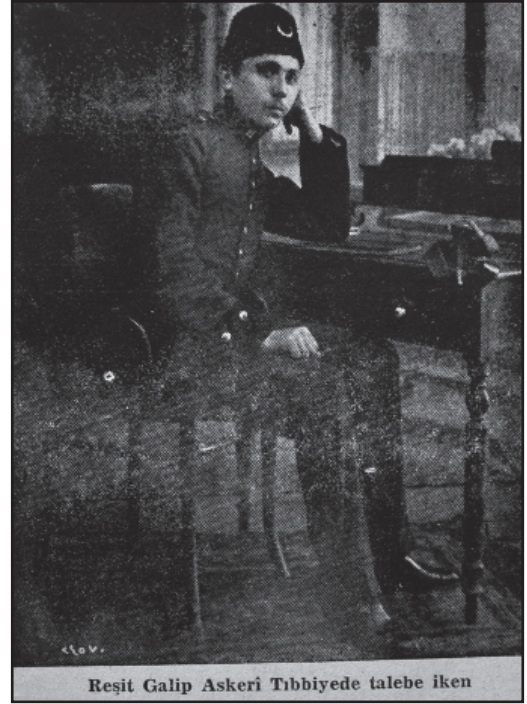
Millet siyasi, milliyet ise sosyal farklı kavramlar olmasına karşın ses benzerliği üzerinden kasıtlı olarak kitlelerin yanıtılmasını kolaylaştırmakta, vaktiyle de dini toplulukların millet olarak adlandırılması nedeniyle millet yerine ulus kelimesinin tercihi daha anlamlı olacaktır. Prof.Dr. Birgül Ayman Güler’den özetlendiğinde: Ulus, biyolojik ve dinsel hiçbir bağ olmadan iktisadi yaşam birliği temelinde çeşitli etnisiteleri içeren siyasi birliktir. Milliyet iktisadi yaşam birliği gerektirmeyen soy, boy ve din bağlarına dayanan insan topluluğudur.

Bu özeti Atatürk’ün çoktan yaptığını gördüğümüz gibi soy, boy ve din bağlarının esasında mikro milliyetçiliği aşan, her yolun mubah sayıldığı bir tür ırkçılık noktasında Türk’lüğe itirazın olduğunu da görürüz.

Milletle ümmeti ayıramayanlar ile milliyet ve millet (ulus) farkını bilmezden gelen mikro milliyetçiliğin bileşkesi, milliciliğe kendi dar açılarından bakarken dün Dr. Reşit Galip “*Türk milletinin refah ve saadeti için çalışma, bütün insanlığın refah ve saadetine hizmet neticesine varır. Bundan dolayıdır ki, Türk mefkûrecisi ‘milliyetçidir.’*” diyordu. Şimdi sormak gerek milliyetçiliğe tüm insanlığın yararı adına bakan mı ırkçıdır? Yoksa mikro milliyetçiliğin ardındaki emperyalizm mi tüm insanlığın yararını düşünmektedir?

Bu soruların karşılığı bellidir. ırkçılık da milliyetçilik de batıdan kaynaklanmıştır. Batıdaki ırkçı söylemin Türkleri sarı ırka bağlayan tezlerinin yanlış olup olmadığı bir tarafa kurtuluş savaşını verenleri kendilerinden çok uzak coğrafyadaki bir ırka bağlanmasına izin vermek baştan millet hakkını yitirmektir. Çünkü batının bu tezi Atatürk’ün “*Diyarbakırlı, Vanlı, Erzurumlu, Trabzonlu, Trakyalı, Makedonyalı hep aynı ırkın evlatları, hep aynı cevherin damarlarıdır.*” sözünün içini oyacaktır. Buna izin vermemek üzere yapılan karşı tez çalışmalarını ırkçılıktan ayrı tutmak gerekmektedir.

Yine 1930’lu yıllara antropolojinin emeklediği, kafataslarından medet umduğu yıllar olarak bakabileceğimiz gibi çok yakın tarihte yurdundan sürülmek istenen bir halkın soy izini daha derinlere bulup, hak iddiasını güçlendirmek arzusunu ırkçı değil, milliyetçi yaklaşım gözüyle görmek doğru olacaktır. Fakat iki yüzyıllık ezilme sonrası ümmetten millete dönüşümle kimlik tanımlamasının uç sancıları içinde abartılı yaklaşımlar olsa da ne devlet ne millet katında bu yaklaşımlar yaşam bulmamıştır. Milliyetçiliği ırkçılık, antropoloji çalışmalarını kafatasçılık olarak takdim edip, millet adından rahatsızlık duymak bayrakla simgelenen siyasi kimlik ve bütünlüğe yönelmiş kurgulu itirazdır. Cemal Granda’nın güvenilir olmayan aktarımından hareketle mimarının dolayısıyla

Reşit Galip Askeri Tıbbiyede talebe iken

andımızın kafatasçılıkla ilişkilendirilmesi de bu kurgunun ayrıntısıdır. Andımızın kaldırılması masum bir adım değildir. Ulus ve devlet ciddi bir yara almıştır. Andımız yeniden okullarımızdaki yerini alana kadar bu yara kapanmayacaktır.

Kitap başında ölmenin zenginliği

5 Mart 1934’de aramızdan ayrılan Dr. Reşit Galip, kafatasçılıkla itham edilmiştir. Oysa antropoloji çalışmalarında bilim maksadı yanı sıra kılık kıyafet devrimin gereği ve daha da önemlisi miğferinden ayakkabısına kadar donatılacak bir ordu dolayısıyla bir standart arayışı söz konusuydu. Evet, Atatürk ve yoldaşlarının da kafatasları ölçülmüştür. Bu sahne, bazılarınca, onların kafatasçılığına delil tutulacaktı. Oysa ölçü sahnesinin aslı şapka devrimi koşutunda bir şapkacıya toplu halde ucuza şapka siparişi vermek ve bu esnada kafatasçılığı hafife alan şakalaşmalardan ibarettir.

Cumhuriyet kuranların politikadaki varlık nedenleri zenginleşmek olmadığından dar bütçeleriyle şapkalarını ucuza getirmeye çalışmışlardı. Adlarının haksız kazançlarla anılmasına izin vermediler. Belki yoksul ama onurlu yaşadılar. Onların zenginlikten muradı milletin refahı idi. Üç dönem milletvekilliği yapan Reşit Galip’in ardında sadece 5 lirası, Atatürk ile cepheleri dolaşan 1920–1950 arasında milletvekilliği yapan ilerici din adamı Rasih Kaplan’ın ise dünyaya gözlerini kapattığında cebinde sadece 32 kuruşu vardı.

Reşit Galip, hastalığının ağırlaşmış seyrinin ne olacağını bir hekim olarak bilmesine karşın son günlerine doğru kitaplığına mütevazı karyolasını yerleştirmiş Türk varlığına belki bir hizmet daha verebilirim umuduyla Eti dili ile Türkçe ilişkilerini araştırmaktaydı. Ateşi çıktığında öğrendiklerini sayıklıyor, kendine geldiğinde kitap başı

yapıyordu. Milletine adanmış kırk bir yıllık ömrün son sayfalarını yazıyordu, gerçek aydın, dürüst siyaset insanı olmanın örneğini verdiği o kitaplıkta.

Belki bir ümit olur diye meslek arkadaşları yedi ay öncesinin MEB için tıbbiyeden hocaları Akil Muhtar (Özden) beyi çağırmışlardı. Ailesi yıpranmış yorgan ayıp olmasın diye yeni bir yorgan almış ancak kılıfına (mitiline) para çıkışmamıştı. Ölümünden sonra aile kredisini aldıkları binanın odalarını kiralayarak, kredi borcunu ödemiş ve çok zor koşullarda yaşamlarını sürdürmüşlerdir.

Fedakâr ve fedai kişiliği

"Doktor, sana ahlaken olduğu kadar fikren de yüksek bir arkadaş tanıtacağım. Üç gün sonra size muavin olarak geliyor." Bu sözler köycülük çalışmalarında kendisini yakından tanımış olan Halide Edip'in Dr. Lütfi Kırdar'a sarf ettiği sözlerdi. Dönemin atmosferinin de yansıtıldığı açıklamasında Dr. Kırdar, yitirdiği arkadaş için bir ayrıntı veriyordu: *"...Büyük bir cüretle Ferit Paşa kabinesi aleyhinde gizli ve müthiş bir beyanname yazdı. Ve bir gece kendi eliyle bu beyannameleri muhtelif yerlere ve bilhassa Babiâli ve Polis Müdüriyeti kapısına yapıştırdı. Fatih, Sultanahmet mitinglerinin aktile (yapılmasıyla) uğraşan Darülfünun ve Tıp Fakültesi gençlerine yardım etti. Bugün bu işleri ulvi bir fedakârlıkla başaran gençlerimizin adı ve sanı unutulmuştur."*

Anlaşılabileceği gibi Dr. Reşit Galip, gözü pek bir isim de. 1933 yılı 23 Nisanı sabahında kızlarına varlıklarını Türk Varlığına Armağan etmenin faziletini Maarif Bakanı olarak değil, bir fedai olarak söylüyordu. Doğduğu toprağın artık Türk yurdu olmayışının acısıyla, işgalden kurtarılmış son yurdun bir daha kara gün görmemesi arzusuyla söylüyordu. Cesareti de aynı nedenleydi. Cumhuriyet devriminden taviz verilmesi halinde o kara günlerin döneceği endişesinden ötürü kadın haklarından taviz verilemeyeceği iddiasını sürdürürken devrimin önderine *"Hatayı yapan siz de olsanız, sizi de eleştiririm!"* diyecek kadar biatten uzak, Gazi Paşa'nın *"... buyurun biraz istirahat edin!"* diplomatik uyarısını *"Burası sizin değil, milletin sofrasıdır.... Burada oturmak sizin kadar, benim de hakkımdır..."* sözleriyle devrimin ruhuna vakıf ve bağlı oluşuyla karşılayacaktır. Dolmabahçe Sarayı, o gece Dr. Reşit Galip'in bu sözlerine, sabah ise Gazi Paşa'nın *"Cebinde beş parası yok ama karakterinden hiç taviz vermiyor. Parası yok ama cesareti var..."* sözleriyle beş parası olmadığına da tanık olacaktır. Genç devrimcinin borç alıp Ankara'ya döndüğünü öğrenir, üzüldür az para verildiğine Gazi Paşa.

Gerçek devrimciler ne biat eder ne edilmesini ister. Esas olan devrimdir. Ancak insanlık hali ilişkiler biraz soğur. Fakat Reşit Galip'in devrim için *"Her yerde, herkese ve her şeye karşı onları savunacağız. Gerekirse babalarımıza ya da çocuklarımıza karşı bile..."* sözlerini radyoda dinleyen Gazi Paşa, akşam yemeğine çağıracaktır. O sofrada Dr.Reşit Galip'e Milli Eğitim Bakanı olacağı bildirilir.

Bu göreve seçilmesinin devrime bağlılığı tek nedeni değildir. Nedenleri sıralarsak; köycülük çalışmalarında ve cephelerdeki gönüllü hizmeti, fedakârlığı, görev bilinç ve başarısı yanı sıra Sıhhiye

Dr. Reşit Galip Mülâzimevvel üniforması göğsünde harp madalyası kordonuyla

Vekâletince uluslararası tıp camiasına bildirilerek saygınlık kazanmamızı sağlayan 1920'de Antalya'dayken bulduğu ekonomik ve hızlı sonuç veren sıtma parazit boyama yöntemi ile bilim insanı oluşudur.

Bir diğer neden *"Fırtına Bolşevizm hareketi, gemiler emperyalist ve kapitalist hükümetler, selamet limanı 'demokrasi' ve 'sosyalizm' akidesidir (inancıdır)."* sözleri öncesinde belirttiği adeta II. Dünya Savaşını sezinleyen siyasal birikim ve sezgi gücüdür. Bir başka nedense *"Hücrenin oluşumu ve kapsamı tamamen anlaşıldığı dakikada biyolojinin müstakbel Arşimet'i 'Buldum, buldum!' diye laboratuvarından dışarı fırlayacak, doğanın esrarı açıklanmış olacaktır... Felsefe unvanlıların boş yere aradıkları gerçek bulunmuş olacaktır."* sözleriyle gösterdiği bilim felsefeciliğine de olan yatkınlığıdır.

Maarif vekilliği; köycülükten patente uzanan yolculuk

Atatürk'ün *"Ülkemizi, toplumumuzu gerçek hedefe, mutluluğa erdirmek için iki orduya gereksinme vardır: Biri yurdun yaşamını kurtaran asker ordusu, öbürü ulusun geleceğini yoğuran kültür ordusu. Bu iki ordunun ikisi de değerlidir, hangisi öbürüne üstün tutulur? Kuşkusuz böyle bir seçme yapılamaz, bu iki ordunun ikisi de yaşamsal bir değer taşır. Yalnız siz, kültür ordusundakiler, sizlere bağlı olduğunuz ordunun değerini ve kutsallığını anlatmak için şunu söyleyeyim ki, sizler ölen ve öldüren birinci orduya niçin öldürüp niçin öldüğünü öğreten ordunun bireylerisiniz."* sözlerini kavramışlığıyla çok çalışacaktır.

Öğretmen maaşlarının düzenlenmesi böylece mesleki teşvikin sağlanması ilk icraatıyla başlayan, hedeflediği orta öğrenimin düzenlenmesi, meslek okullarının oluşturulması, yabancı dil eğitimi ve ilk eğitim süresinin uzatılması çalışmalarına on bir ay süren kısa

görevi izin vermese de tarih, dil, kültür ve eğitim başlığıyla süresine göre unutulmayacak derinlikte ve çok sayıda hizmetine karşın siyasal biyografisinden izlerin çakıştığı halk eğitimi ile yüksek öğrenim reformu çizgisi üzerinde yoğunlaşmak farklılığını daha iyi yansıtabacaktır.

Köycü hekim Reşit Galip'in "... Bilirsiniz ki bir vücut muhtelif uzuvlardan ve her bir uzuv da iptidai hücrelerden tereküp eder (oluşur). Vatan dediğimiz vücudun; köylü, millet dediğimiz umumi bünyenin esas hücreleridir." satırları". *Türk memleketi ancak Türk köylüsünün dünya olayları gelişimiyle ilgilenmeye başladığı vakit kurtulacaktır.*" diye devam eder. O'na göre iktisadi kalkınma da köylünün örgütlü aydınlatılmasıyla gerçekleşecektir. Ancak bu aydınlanma yolunda en büyük engeli "*Kendilerinden aşağı saydıkları ve daima aşağıda tutmak istedikleri halkın tahsilini istemezler.*" diye nitelediği emperyalizmin de işbirlikçisi saydığı mütegalibe kesimini görmüştür.

Aydınlanma olmadan, halkın haklarına sahip çıkmada demokrasinin de sözde kalacağını öne sürer. "*Beş on kişiden ibaret, adında köylü, işçi olan bir parti teşkil ettiğimiz zaman sorunu çözmüş gözünü mi bakacağız?*" diye sorgular. Reşit Galip'e göre kapsamı ve yararı bilinmeyen bir hakka sahip olmakla baştan yitirilmiş bir hak söz konusudur.

Mütegalibenin yok ediliş, aydınlanmanın önünün açılması için önermesi ise şöyledir: Köylüyü borçlarından arındırmak, reformla toprak sahibi kılmak ve "*Dünya milletlerini hakiki ve doğru istikamete götürecek biricik yol laik terbiye sistemi*" ile eğitmektir.

Kurulacak Halkevlerinden sorumlu "Halk Fırkası"nın Umum İdare Heyeti üyesi olarak düşlediği aşamalı köylü inkılabının halk eğitimi ayağı bu görevinde vücut bulacaktır. Köylerde halk odası olarak hücrelendirilen aydınlatmanın fenerleri ise hekim ve öğretmenlerdir. Bir süre sonra alacağı MEB görevini de bu yönde yürütecektir.

Hizmetinin diğer ağırlık merkezi yüksek öğrenimin iyileştirilmesine girmeden Türkçe ibadet çalışmalarında ve Atatürk'ün nazarındaki yerine değinmek O'nun bakan olmadan verdiği hizmet alanının genişliğine örnek olacaktır.

Atatürk, Yunus Nadi bey'e Kızılay Balosunda: "*Beni dinleyiniz, Reşit'i Mersin'de ben buldum, mühim bir gün gelecek, Doktor iş başına geç diyeceksiniz ve bu adam iş görecektir.*" sözleri yankılandığında Reşit Galip'in gelecekteki siyasi kariyerinin işareti de verilmişti. Bu işaret O'nun devrim yolunda fiziki ve fikri bir fedai olduğu kadar kılavuz olabileceğinin de göstergesi sayılabilir. Bu yolun hassas merhalesi Türkçe ibadet idi. Özeti İslam'da olmayan ruhban sınıfının ıslahı ile aracısız anlaşılır, hurafelerden arındırılmış, nesih hakkının kullanıldığı taassubun bertaraf edildiği bir din anlayışını hâkim kılarak; milletleşmenin, yükselmenin, ileri gitmenin önünün açılması amaçlanmıştı. Bu suretle dinin çıkarlara alet edilmesinin de önü alınacaktı. İşte bu merhalede Reşit Galip hem bir fikir adamı hem bir fedai olarak paratonerdi. Yıllar sonra bile paratoner görevinin devam ettiğine tanık olduk.

Yüksek öğrenimde iyileştirme hamlesi: 1933 üniversite reformu

Cumhuriyetin ilanı ile sunulan uygun koşullara karşın Darülfünun'un köhnelikten bir türlü kurtulamadığını üniversite reformu için gelen Yurt Dışındaki Alman Bilim Adamları Yardımlaşma Derneği Başkanı Prof. Philipp Schwatz'ın "*Bakıma muhtaç yaşlılar evi, yok olmaya yüz tutmuş yüksek okul*" tanımlaması ortaya koymaktadır. Akademik köhneliğin yanı sıra devrimi de sahiplene-memiştir. Teşvik ödülü 2000 liradan 5000 liraya çıkarılmasına karşı "*Türk İnkılâbı'nı senelerdir yazamam da devrimi özümseyemediğini göstermekteydi. Kurtuluş Savaşındaki yetersiz tutumu da bu tabloya dâhil edilerek durumu Reşit Galip şöyle özetlemektedir: 'Ülkede siyasi, sosyal, ekonomik büyük devrimler olurken Darülfünun bunlardan habersiz göründü, hiç tınmadı.'* Atatürk'ün bahsettiği iki ordudan görev önceliği olan Kültür Ordusunun bilim, sanat kıtaları olmayı, devrimin üst örgütlenme alanına girdiğini Darülfünun bir türlü algılayamamıştı.

Yüksek öğrenimde reform şart olmuştu. Zaten otuzların başından itibaren akademisyen yetiştirmek için yurt dışına öğrenci gönderiliyordu. Ancak Hitler rejimiyle işsiz bırakılan akademik kadroların kazanılması Türkiye için bir şans olabilirdi. Ancak akademisyenlerin Almanya'dan çıkışı zordu. Lakin Atatürk'ün son devriminin kurmay başkanı genç bakanın "*Bize zorluk çıkarmazlar. Onlarla nasıl başa çıkılacağını biliyoruz.*" sözleriyle biten güvence demeti Prof. Schwatz'a yabancı akademisyenleri kadrolarıyla çağırmasına vesile olacaktır.

Reşit Galip, beklediği muzafferiyeti "*Üniversiteyi kuracağım. Avrupa'nın en büyük, en mükemmel üniversitesini!*" "*Beş-on yıl sonra fakültelerimizin çıkaracağı kitaplar, dergiler, yeni buluşları, yeni araştırmaları bütün dünyaya yayacaklar, dünya bilginleri eserlerinde bizim yayınlarımızı da kaynak gösterecekler. İşte benim ülküm budur.*" sözleriyle bildirirken "*Bu uğurda ölümü harp meydanlarındaki ölümden daha az şeref, daha az yerinde saymamaya kimsenin hakkı yoktur.*" diyerek "kültür ordusunun" değerine de dikkat çekmektedir.

"*Yalnız ders okutulan, ilmi-fenni (bilim ve teknik), araştırmalara ve çalışmalara hiç denecek derecede yer veren bir Darülfünun ile hiçbir zaman Türklerin öz malı bir ilim yaratılamaz. Ve Türk milleti yabancılara ait ilmi telakkilerin harâçgüzarı olmaktan (haraç vergisini kabul-lenmekten) kurtarılamaz*" diyerek üniversitenin iktisadi sonuçlarına vurgu yapmaktadır. Bu vurgu ülke iktisadının patent mi yoksa lisans mı tercihi olacağına yönünü göstermektedir.

Prof. Hirsch, anılarında "*1933 yılında hâkim olan ilke, meslek yüksek okulu değil; Türkiye'de Batı Avrupa üniversitelerinin ayarında, gerçeği araştıran ve derinleştiren, bilgiyi toplayan, düzenleyen, çoğaltan ve yayan bir bilim yuvası niteliğinde bir bilim kurumu kurmaktır.*" sözleriyle Reşit Galip'in hedeflerine tanıklık eder.

Yoksul bir ülke için zor hedeflerdir. Hitler ırkçılığından kaçan akademisyenleri başka ülkelerin yüksek olanak ve maaşlarla kazanması söz konusudur. Fedakârlık kaçınılmazdır. Üniversite reformu için kararların alınacağı TBMM oturumunda ilk olarak milletvekili maaşlarını 200 liraya indiren yasa çıkartılır. Yabancı bilim adamlarına,

hizmetlerinin karşılığı olarak milletvekili maaşının yaklaşık üç katı 500–800 lira aylıkla birlikte sağlık sigortası, taşınma ve yol giderlerinin ödenmesi ile çalışma ekibini Türkiye'ye getirip görevlendirme hakkı tanınarak devlet himayesi garantisi MEB tarafından verilecektir. O sıralarda Türk bir profesör ise 150 lira aylık alırken, bu rakamı yabancı profesörlerle değil, milletvekili aylıklarıyla kıyasladığımızda bilimin nasıl siyasetin üzerinde tutulduğunu, Cumhuriyet yönetiminin eğitime, bilime nasıl önem verdiğini düşünmek zor olmasa gerek.

Her şey kaybedilmiş asırları kazanmak içindi. 1 Ağustos 1933'te üniversitenin açılış konuşmasında Reşit Galip şöyle sesleniyordu *"..yeni üniversite, içinde çalışacak birkaç yüz kişi için kurulmuş lüks bir tesis değildir. Millet, cumhuriyetin, devletin, inkılâbın en hayati, en temelli maksatlar ve ihtiyaçları için bel bağladığı, yarının devlet ve millet adamları olacak gençliği, kaybedilmiş asırları kazandıracak şekil ve ruh kuvvetiyle yetiştirmek vazifesini başarmak için kurduğu kudretli bir irfan yurdu olacaktır."*

Kaybedilmiş asırları kazandıracak güç; inkılâp enstitüsü

Şeref Madalyası ile döneceği Kafkas Cephesinin gönüllü tıbbiye öğrencisi Reşit Galip, tabip olarak taburundaki hastalık ve ölümleri önlemek için tıbbi malzeme değil, çadır, elbise, ayakkabı için üstleriyle yazışırken; Rusların terk ettiği bir bataryanın zeminliğinin alt katında iki bakır boruyu merak ettiğini yazmaktadır "Bir Onbaşının Doğu Cephesi Günlüğü" olarak yayınlanacak anı defterine Ali Rıza bey. O borulardan birinin sıcak su diğeriğince çay için olduğunu öğrenir. Her alanda ki geriliğimiz aslında bilimsel geriliğimizdendi.

Doğu Cephesinde yenilmiştik. Ancak tüm eksiklerimize karşın Çanakkale'yi geçilmez kılıp, Kurtuluş Savaşını kazandırmış bir gücümüz de vardı. O güç vatani kurtaran kadroların milliciliği, cumhuriyeti tesis edenlerin devrimciliği idi. O güç, şimdi de "İrfan yurdunu" nun yükselişini simgeleyen bir kanadı inkılâpçılık diğeri milliyetçilik olan bir kartal olacaktı. Bu iki kavramın bilinç ve

idealizmindeki üniversite ruhu ile bilimsel gerilik, ileri bir hamleyle dönüştürülecekti. Ancak İnkılâp Enstitüsünde ders vermeden sıhhi nedenlerle Reşit Galip istifa edecekti. İstifa sağlık nedeniyleydi. Kanaatimizce bir fahri profesörlük meselesiyle başlatılan bir kurgu asıl nedendi. Darülfünun'dan uzaklaştırılanların lobisi ile siyasi çevrelerde üniversite reformunu başarması nedeniyle yıldızının daha da parlamasını istemeyen siyasi çevrenin kapanları hazırды. H. Ali Yücel'in adlarını vermeden kapanı kuranlar olarak "iki ruh cücesini" işaret etmektedir. Reform kronolojisi içinde bu iki ismin üniversite bünyesinde bırakılan iki Darülfünun eskisi oldukları anlaşılmaktadır. P. Schwartz 'ın *"Anlıyorduk ki, yerel bir direniş, hatta sabotaj dönemi içinde bulunmaktaydık."* sözleri bir kurgu olduğunu kuvvetlendirmektedir.

Enstitü, Reşit Galip'in planladığı şekliyle hayat bulmayacaktı. Bu tablo O'nun yenilgisi gibi görülebilir. Ancak yenilen Türkiye idi. Üniversite söz edilen ruhu kazanamamış dolayısıyla süreklileşmemiş, dalga dalga millete nüfuz edemediği gibi dost olmayan ellerin dikkat ve marifetiyle altmışlı yıllar sonrası zıt kavramlanmış gibi üniversite ruhunun iki kanadı; ulusalcılık ve devrimcilik birbiriyle çarpıştırılmıştır. Bu durum İnkılâp ya da Devrim Enstitüsü ve derslerinin gerekliliği tezinin yanlışlığını değil, doğruluğunu gösterir. Çünkü bu iki kavramın birbirine yabancılaştırılma sürecinde her alanda Türkiye'nin yeterince ilerleyememesi, yükselememesi söz konusudur. Gerileme sadece istikamete bağlı değil kimin daha ileriye gittiğine bağlıdır. Şayet toplumun bir kısmı da olsa üniter devlet ve laiklikten geri adım atmak gerileme sayılmıyorsa; Reşit Galip hala anlaşılmalıdır.

Dr. Lütfi Kırdar'ın, kuruluş ve kurtuluşumuzu borçlu olduğumuz isimler için *"bu işleri ulvi bir fedakârlıkla başaran gençlerimizin adı ve sanı unutulmuştur."* yakınması bugüne göre çok yakın bir tarihtedir. Bu nedenle değer bilmezliğimizi siyasal kutuplaşmalar izah edemez. Tarih ve ulus bilinci oluşturmadaki eksikliklerimizdir. Bu eksikliklerden biri de tarihte yer alan önderler dışında kalan ekip kimliklerin tanıtılmaması, sanat yoluyla da takdim edilmeyişidir. Bu yüzden "Vatan Evlatlarını" tanımadan Ernesto Che Guevara'ları sevdi. Ama kendi değerlerimizi algılamadan Che'yi tanımanın

toplumsal kompleksleri azdıracak bir maceradan ibaret olabileceği gerçeği uzun yıllar görülmedi. Bu giderek ulusal değerlere yabancılaşmaydı.

Andımızın kaldırılışı diyalektiğinde Milli Eğitim Andımızın yaratıcısı Atatürk'ün "*Ulus Bilinci ve Devrim Bakanı*" Dr. Reşit Galip'e ilgi artmıştır. Bu ilgi, hatadan dönüş rotasında bir liman olacaktır. Atatürk'ün söz ettiği iki ordunun demir dağları yırtacağı bilgi limanıdır, Reşit Galip adı.

Görevimiz

Kurtuluş Savaşımızın her iki safhasının emektarı Dr. Reşit Galip'in anılmasına vesile olacak çalışmalar başlatılmalıdır. Arzusu olan hep ileri giden kuşaklar yetiştirerek O'na karşı borcumuzu ödeyebiliriz. Öncelikle melteminde Rodos'tan bir anı koklamaya çalıştığı, dalgalarında Rodos'tan kopmuş bir yosun aradığı, idadisinde okuduğu kent olarak İzmir'de, kentin ilk bilimsel buluşunu gerçekleştirdiği Antalya'da, çağdaş bir üniversite için gecesini gündüzüne kattığı İstanbul'da ya da uğruna cephelere koştuğu yurdunun bir köşesine ulusalci ve devrimci kanatlarıyla yarım kalmış bir devrimi tamamlayacak Dr. Reşit Galip Üniversitesi kurulmalıdır.

Kaynak

Yener Oruç, "Atatürk'ün 'Fikir Fedaisi' Dr. Reşit Galip". Güner Yayınları 2008 3.Baskı.

Açıklama: Kamuoyun ilgisini en çok çeken Dolmabahçe sarayında yaşanan öyküyü ve hakkında çok doğru olmayan değerlendirmelerin yapıldığı bir Ankara gecesinde yaşananlara bu yazıda yer vermek olanaksızdı. Kısa ama çok dolu bir ömrü yaşamış olan Dr. Reşit Galip'i aktarıırken mutlaka bir şeylerin eksik kalacağını yazmış olduğum / Atatürk'ün 'Fikir Fedaisi' Dr. Reşit Galip / kitapta belirtmişim. Bir yazıda aktarmak daha güç. Kitabın mevcudiyetiyle başlayan, andımızın kaldırılışıyla artan ilgi nedeniyle ana hatlarıyla olan biyografisine ve bahsedilen öykülere ulaşma şansı çok yüksek. Bu noktadan aldığım cesaretin yanı sıra yakın dönem gündemine adının düşmesi ayrıca yayın yerinin bilim ve eğitime ağırlık vermeme gerektirdiğinden alışılmış bir üslupla arz etmeyi benimseyemediğimi ve bu üslubun dipnot verme şansı vermediğini saygılarımla bildiririm.

Eğitimde Son 10 Yıl - Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Doç. Dr. Murat Gürkan GÜLCAN

Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi

"Değişime ayak uydurmak yetmez. Asıl o değişimi yaratmak gerekir."

Milli Eğitimde 2000'li Yıllar

21.Yüzyıl, bütün gözlemciler tarafından hiç tartışmasız "Bilgi Çağı" olarak kabul edilmekte, yeni teknolojilerin ve hızlı değişimin, eğitimin önemini giderek artırdığı görülmektedir. Ülkelerin kalkınmasının ve insan haklarının, bugünü ve yarınını güvence altına almanın nitelikli bir eğitimle sağlanabileceği, artık tüm dünya uluslarının tartışmasız kabul ettiği bir gerçektir. Ülkelerin uygarlık düzeyleri artık geleneksel yöntemler kadar insancıl gelişme göstergeleri ile de ölçülmektedir. Bugün, artık toplumların gelişmişlik düzeyleri, dünya ekonomisi ile ne ölçüde bütünleştiklerinden daha çok bilgi toplumu olma özelliğini ne kadar taşıdıklarına göre belirlenmektedir. Bireylerin; hızlı teknolojik gelişmelerle giderek karmaşıklaşan toplum yaşamına ayak uydurabilmeleri için çağdaş bilgi ve becerilerle donatılmaları gerekmektedir. Bu da her bireyin nitelikli bir eğitimden olabildiğince uzun süre yararlanması gereğini ortaya koymaktadır. Temel eğitim bir üst öğretime öğrenci hazırlamasının yanında ve hatta ondan daha önemli olarak, toplumda değişime uyum sağlamak yerine o değişimi yaratan bireyleri yetiştirmek zorundadır. Eğitim sistemleri, çevresi ile yakın etkileşimde olan açık ve dinamik bir sistem oluşturmakta ve artık değişime uyabildiği sürece değil değişimi yarattığı sürece başarılı olmaktadır.

Eğitim, en genel anlamda, bireyde davranış değiştirme süreci olarak tanımlanmaktadır (Ünal 1996-7). Temel eğitim ise, her yurttaşın yaşamında karşılaştığı ve karşılaşacağı kişisel ve toplumsal sorunlarını çözmede; toplumun değerlerine, dizgelerine uyum sağlama; üretken ve tutumlu olmada temel yeterlikleri, alışkanlıkları kazandıran bir eğitim türüdür (Başaran, 1982-13). Temel eğitim, ülkelerin daha ileri eğitim ve öğretim düzeylerini ve türlerini, sistemli bir biçimde oluşturacakları, yaşam boyu sürecek bir öğrenmenin ve insan gelişiminin temelidir (Herkes İçin Eğitim, 1990-3).

Her insan çocuk, genç ve yetişkin kendi temel öğrenme ihtiyaçlarını karşılamak üzere tasarlanmış eğitim olanaklarından yararlanabilmelidir. Bu ihtiyaçlar, hem temel öğrenme araçlarını hem de insanların varlıklarını sürdürmek, kapasitelerini sonuna kadar geliştirmek, onurlu bir biçimde yaşamak ve çalışmak, kalkınmaya her anlamda katılmak, yaşam standartlarını yükseltmek, bilinçli kararlar vermek ve öğrenmeyi sürdürmek için gerek duydukları temel öğrenimin içeriğini (bilgi, beceriler, değerler ve alışkanlıklar) kapsar. Temel öğrenme ihtiyaçlarının kapsamı ve bunların nasıl karşılanacağı, ülkeden ülkeye, kültürden kültüre ve ister istemez de zaman içinde değişiklikler gösterir (Herkes İçin Eğitim, 1990-3).

Çağdaş eğitimin merkezinde insan bulunur ve eğitim, insana bakma, koruma, tüm yeteneklerini geliştirme, dinamik uyuma katkıda bulunma, öğrenme yollarını öğretme, bilimsel bilgiyi ve çağdaş teknolojiyi tanıtmaya, yaşamla ilgili becerileri kazandırma, demokrasi kültürünü edindirme, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı pekiştirme, meslekleri tanıtmaya ve milli kültür vasıtasıyla toplumsal bütünleşme işlevlerini yerine getirmelidir (15.Milli Eğitim Şurası, 1996-12).

Anayasamızda (Mad.42), "eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve ilkeleri doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz" denmektedir. Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin hedeflerinden biri çağdaş bir siyasal sistem kurma ve onun siyasal kültürünü yaratmadır (Altunya, 107).

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda; Türk milletinin bütün fertleri; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan milli, demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek hedeflenmiştir.

2000'li yıllarda Türk Milli Eğitim sisteminin hedef, ilke ve politikalarını belirlemek amacıyla 15 yıllık bir süreyi kapsayan Eğitim Ana Planı (1996-2010) oluşturulmuştur. 15. Milli Eğitim Şurası ve VII. 5

yıllık kalkınma planını temel alan Eğitim Ana Planında "Eğitimde Çağrı Yakalama 2000 Projesi" kapsamında yeni hedefler belirlenmiş, geleceğin eğitim ihtiyaçlarına cevap veren bir eğitim sistemi için yöntemler geliştirilmiştir.

Proje kapsamında sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim uygulamaya konulurken; ikili öğretime son vermek, sınıf mevcutlarını 30'a çekmek, taşınabilir eğitimi yaygınlaştırmak, kırsal bölgelerdeki öğrencileri yatılı ve pansiyonlu okullara yerleştirmek, birleştirilmiş sınıf uygulamasını aşamalı olarak kaldırmak, öğrencilerin okul giysisi, çanta, kitap ve defter gibi gereksinimlerini karşılamak, örgün eğitimi, uzaktan öğretim yöntemiyle desteklemek, okullarda bilgisayar destekli eğitimi yaygınlaştırmak, ilköğretim kademesinde en az bir yabancı dil öğrenme olanağı sağlamak, okulları, çağın gereklerine uygun araç ve gereçlerle donatmak, öğrenci merkezli öğretim yöntemlerini geliştirerek "öğrenen toplum" yaratmak ve okullarda fiziki alt yapıyı güçlendirmek gibi hedefler belirlenmiştir.

2000 yılı itibarıyla son üç yılda 64.220 dersliğin yapımı tamamlanmıştır. 2002 yılının sonuna gelindiğinde ise 42.000 dersliğin yapımı daha tamamlanmıştır. Sınıf mevcutlarının 30 a indirilmesi hedefine ulaşılmış ancak bölgesel farklılıklar ve göç nedeniyle bazı bölgelerde kalabalık sınıf mevcutları varken bazı bölgelerde boş okullar ve sınıflar bulunmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı merkez ve taşra teşkilatlarında yönetici atama, görevde yükseltme ve yer değiştirme işlemleri ile ilgili olarak Başbakanlığın çerçeve yönetmeliğine dayalı olarak iki yönetmelik çıkarılmış, her kademe ve türdeki yöneticilerin seçimi, ataması ve görevde yükseltmeleri objektif kurallara bağlanmıştır. Yönetmelik eklerinde çizelgelerle hangi yöneticinin hangi koşullar altında hangi yönetim kademesine yükseltileceği kurallara bağlanmıştır. Yönetimde keyfiliğin önüne geçilmiş, kariyer ve liyakat esasları uygulanmaya başlanmıştır.

Eğitim öğretim programları ve ders araç gereçleri ile haftalık ders programları AB standartlarına göre düzenlenmiştir. Buna göre programlarda bütünlük ve temel eğitimin gerektirdiği öğrenci gelişim özellikleri dikkate alınarak temel eğitimde hayata ve üst öğretime hazırlama ilkeleri dikkate alınmıştır. Ücretsiz ders kitabı dağıtımı her zaman yapılmakta olup, 2000 yılından başlamak üzere kırsal kesim ve dar gelirli aile çocuklarına yıllık 1.5 milyon öğrenciye ücretsiz olarak ders kitabı dağıtımı yapılmıştır. Kapanan köy okullarının öğrencileri YİBO ve PİO lara veya taşınabilir olarak taşıma merkezlerine kaydedilmiştir. Okul müdürlerinin ve ilköğretim müfettişlerinin eğitimlerine aralıksız olarak devam edilmiştir. 4306 sayılı Yasayla eş zamanlı olarak yürürlüğe konulan "Çağrı Yakalama 2000 Projesi" hedeflerine tam olarak ulaşılammış ancak önemli bir gelişme kaydedilmiştir.

MEB 2002 sonrası teşkilat yapısı

Milli Eğitim Bakanlığı 2002 yılında, önce yönetici atama, yer değiştirme ve görevde yükseltme ile ilgili yönetmelikleri askıya almıştır. İzleyen yıllarda merkez ve taşra teşkilatına yönetici atamada her hangi bir ölçüt gözetmemiştir. Ayrıca her düzeyde yöneticiler çok sıklıkla görevden alınmış veya yerleri değiştirilmiştir. Böylece MEB tarafından zaman içinde oluşturulan yönetmelikler ve kriterler

yıllarca işletilmemiştir. Atamalarda 657 S.K. "kariyer ve liyakat" esasları dikkate alınmamıştır. Atamaların önemli bir kısmı dava konusu yapılmış, idari mahkemeler ve Danıştay idarenin atamalarını iptal etmiştir. Yerine tekrar atanan yöneticiler en kısa sürede tekrar görevden alınmış; bu süreç böyle devam edip gitmiştir. Bu süreç içinde çıkarılan yönetmelikler 8 -10 kez değiştirilmiş, yapılan sınavlar ve atamalar tartışma konusu yapılmıştır.

Bu verimsiz yılların ardından Milli Eğitim Bakanlığı'nın yeniden yapılandırılması amacıyla; Bakanlar Kurulu tarafından 652 sayılı KHK, 14.09.2011 günlü Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Söz konusu KHK'nin "Görevler" başlıklı 2. Maddesinde, Anayasanın 42. maddesinde yer alan "Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetimi ve denetimi altında yapılacağı..." hükmüne yer verilmemiştir. Diğer yandan, Bakanlığın Görevler maddesinin kapsamı bu kararnama ile genişletilmiş ve Anayasanın çizdiği çerçevenin dışına çıkılarak, "küresel düzeyde rekabet gücüne sahip ekonomik sistemin gerektirdiği bilgi ve becerilerle donatarak geleceğe hazırlayan eğitim ve öğretim programlarını tasarlamak, uygulamak, güncellemek; öğretmen ve öğrencilerin eğitim ve öğretim hizmetlerini bu çerçevede yürütmek ve denetlemek" gibi yeni görevlere yer verilmiştir. Bu durumda eğitimin ulusal ve evrensel boyutta ülkede ve dünyada "anlayışı", "işbirliğini", "dostluğu", "kardeşliği", "barışı" üretme; insan kişiliğini tam geliştirme; iyi insan ilişkileri kurma; eşit düzeyde ilişki kurma becerisi kazandırma gibi temel işlevleri ve millilik niteliği "küresel düzeyde rekabet" anlayışı ifadesiyle ile gölgelenerek etkisizleştirilmiştir. 657 Sayılı Devlet memurları Kanunu'ndaki "kariyer ve liyakat" esasları yerine "performans kriterleri" getirilmiştir. Ancak, görevden alınan yaklaşık 400 orta ve üst düzey yöneticiler pasif görevlere atanmış ve hatta tamamen verimsizleştirilerek devlet zarara uğratılmıştır. Bu personelin maaşlarında ayrıca 666 Sayılı KHK ile iyileştirmeler yapılmıştır. Bir yandan performans kriterlerinden söz edilirken diğer yandan hiç çalıştırılmayan personelin maaşlarına zam yapmıştır.

Kararnama ile Müsteşar, müsteşar yardımcısı ve genel müdür gibi kadrolardan müşavirliğe atanan 95, genel müdür yardımcılığına atanan 40, daire başkanlığına atanan 85 ve şube müdürlüğüne atanan 370 kişi ile merkez teşkilatında 590 personel ile 74 il milli eğitim müdürü toplamı 664 kadro atıl duruma getirilirken 2 Sayılı Liste ile 618 kadro daha ihdas edilerek kamu kaynaklarında büyük bir israfa neden olunmuştur.

Yeni ihdas edilen kadro karşılığı sözleşmeli personel için getirilen (yılda dört ikramiye, iki teşvik ikramiyesi, fazla çalışma ücreti gibi ödemeler) memur statüsünde görevli personele verilmemektedir. Bu şekilde aynı işi, benzer önem, güçlük ve sorumluluk derecesinde yerine getiren personel arasında özlük hakları bakımından ayrımcılık yaratılmıştır.

Bu işlemlerin üzerinden üç yıl geçmeden, R.G. 1/3/2014 tarih ve 6528 sayılı kanununun 25. maddesi, 3. fıkrası "Milli Eğitim Bakanlığı merkez teşkilatında Talim ve Terbiye Kurulu Üyesi, Müsteşar Yardımcısı, Genel Müdür, İnşaat ve Emlak Grup Başkanı ve Grup Başkanı kadrolarında bulunanlar ile Bakanlık taşra teşkilatında İl Müdürü, İl Millî Eğitim Müdür Yardımcısı ve İlçe Millî Eğitim Müdürü

kadrolarında bulunanların görevleri bu maddenin yayımı tarihinde hiçbir işleme gerek kalmaksızın sona erer.” Şeklinde düzenlenerek MEB yeniden reorganize edilmiştir. Yani üç yıl önce değişen tüm bakanlık örgüt yapısı 2014’te tekrar sil baştan yapılmıştır.

Yine aynı kanunun 8. fıkrasında “Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla halen Okul ve Kurum Müdürü, Müdür Başyardımcısı ve Yardımcısı olarak görev yapanlardan görev süresi dört yıl ve daha fazla olanların görevi, 2013-2014 ders yılının bitimi itibarıyla başka bir işleme gerek kalmaksızın sona erer. Görev süreleri dört yıldan daha az olanların görevi ise bu sürenin tamamlanmasını takip eden ilk ders yılının bitimi itibarıyla başka bir işleme gerek kalmaksızın sona erer.” denilerek 60.000 okul ve kurum yöneticilerinin görevi de sona erdirilmiştir.

Bu iki düzenleme ile 800’ü orta ve üst düzey yönetici olmak üzere merkez ve taşrada toplam 150.000 okul ve kurum yöneticisinin görevi sona ermiştir. Bu türden bir uygulama MEB tarihinde ilk kez görülmektedir. MEB merkez ve taşra teşkilatında, genel müdürler, başkanlar, milli eğitim müdürleri ve yardımcısı, okul müdürleri ve yardımcısı artık her gün görevden alınma kaygısı ile iş başı yapmaktadır. Bu durum, eğitimde sürdürülebilir ve kalıcı bir eğitim politikası oluşturmanın önündeki en büyük engeldir.

4+4+4 okul modeli

1997 yılında uygulamaya konulan 8 yıllık ilköğretim uygulaması ile ilköğretimde program bütünlüğüne dayalı eğitim öğretim aşamalı olarak gerçekleştirilen ve henüz tam olarak sonuçları görülmemişken, 30 Mart 2012 günü kabul edilen 6287 Sayılı “İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” 11 Nisan 2012 tarihinde de Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Yasanın uygulamaya konmasının bir yıl sonra kamuoyu ve eğitim çevrelerince bu yasanın, öğrencileri, öğretmenleri, velileri ve toplumun büyük bir kesimini mağdur ettiği ifade edilmiştir. Temel eğitimi düzenleyen yasanın toplumunda her bireyi yakından ilgilendirmesine ve ülkemizin geleceğini şekillendirecek olmasına rağmen, toplumsal uzlaşma sağlamadan ve bilimsel bir temele dayandırılmadan yasa uygulamaya konulmuştur. Bu uygulama ile karşılaşılan sorunlar şöyle sıralanabilir:

Okula başlama yaşının geriye çekilmesi ile birlikte, 60, 66 aylık ve 72 ve 83 aya kadar olan farklı yaşlardaki öğrencilerin; aynı sınıfta, aynı ortamda bulunmaları, fiziksel dengesizlik ve psikolojik farklılıkları beraberinde getirmiştir. Bu yaş grubu çocukların gelişim özellikleri bakımından birkaç aylık fark büyük önem arz etmektedir. 60, 66 ve 72 aylık çocuklarda, beslenme, tuvaletini yapma vs. temel ihtiyaçlarını giderirlerken büyük güçlükler çektikleri gözlemlenmiştir. Birçok veli bu durumdan dolayı, okul bahçesinde ya da bir şekilde okul ile irtibat sağlayarak çocuğunu endişeli bir şekilde beklemek zorunda kalmıştır.

2011–2012 eğitim öğretim yılında, 1 milyon 285 bin öğrenci eğitim öğretime başlamışken, 2012–2013 eğitim öğretim yılı döneminde 1 milyon 758 bin öğrenci okula başlamak zorunda kalmıştır. Bu nedenle, derslikler yetersiz kalmış sınıflar kalabalıklaşmıştır. OECD

ülkelerinde ortalama sınıf mevcudu 21 iken, ülkemizde 1. sınıfların mevcudu ortalama 57 olmuştur. Okullarda kalabalık sınıflardan dolayı tam gün eğitim çalışmaları yapılamadığı için okulların %51’i ikili eğitim yapmak zorunda kalmıştır. Ders saatlerinin artması nedeniyle de birçok yerde derslere saat 06.45 de başlanmış, ders saatlerini bir güne sıkıştırmak için, teneffüslerin 5 dakikaya indiği gözlemlenmiştir. Bu nedenle, küçük yaşlardaki çocukların temel ihtiyaçlarını gideremediği ve dinlenemediği gözlemlenmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı’nın verilerine göre; 60–66 aylık çocuklar arasında 1 milyon 200 bin öğrenci, 66,72 aylık çocuklardan yaklaşık 550 bin öğrenci okula başlamıştır. Dönem başında çocuğunu okula göndermeyen velilere para cezası, verileceğinin söylenmesine rağmen böyle bir uygulama yapılamamıştır. On binlerce anne baba, 60 – 66 aylık çocuklarının okula başlamasının uygun olmadığını ispatlamak ve rapor almak için doktor kuyruğa girmişlerdir.

72 ay öncesi çocukların büyük bir kısmı okula başladıkları, (bazı yerlerde % 30-% 40 oranında) daha sonra aileleri tarafından okuldan alınıp, okul öncesine yönlendirildikleri gözlemlenmiştir. Buna bağlı olarak da okul öncesi okullaşma oranı gelişmiş dünyanın çok gerisinde % 46 düzeyinde kalmıştır.

1. sınıfa başlayan öğrenci sayısındaki artış nedeni ile okullardaki resim atölyeleri, laboratuvarlar, müzik odaları hatta depolar bile sınıfa dönüştürülmüş, ancak sınıfların mevcutları düşmemiştir. Bazı okullarda üst sınıfların derslikleri birinci sınıflara tahsis edilmiş bu yüzden üst sınıfların mevcutları da artmıştır. Bazı okulların inşaatları tam bitmeden hizmete açılmak zorunda kalmıştır. Bilimsel ve sanatsal eğitim açısından yetersiz olan okullarımız daha da olumsuz şartlara doğru sürüklenmiştir.

İlk dört yıl birinci kademedden sonra, “mesleğe yönlendirme” adı altında çocukların çıraklık ya da stajyer öğrenci olarak, küçük yaşta iş piyasasına çekilmesi ve çocuk işçilerin sayılarının artması tehlikesi doğmuştur. Bu uygulama ile çocuk işçilerin artmasının yanında, okul ortamından uzaklaştırılan çocukların sosyal, akademik becerilerinin gelişmesi engellenmiştir.

Eğitim bölgelerindeki okullarının imam hatip ortaokuluna dönüştürülmesi, öğrencileri evlerine daha uzak yerlerdeki okullarda eğitim görmeye zorlamıştır. Böylece okulları ile evleri arasındaki mesafe artmış olan öğrenciler, başka okuldaki (5.6.7.8 sınıflar) ile birleştirilerek kalabalık sınıflarda eğitim görmelerine yol açmıştır. Okulların imam hatipe dönüştürülmesi ile imam hatip ortaokul ve imam hatip lisesi sayısı gereğinden fazla artmış, birçok okulun kontenjanının boş kalması sonucu kaynakların boşa harcanmasına neden olmuştur.

İlköğretimin birinci kademesinin 4 yıllık ilköğretim, ikinci kademesinin de 4 yıllık ortaokul şeklinde düzenlenmesi, 5. sınıfların ortaokullara dahil edilmesi ile 20-30 bin sınıf öğretmen açığa çıkmış, bunların büyük bir kısmı okullarında norm fazlası hale düşürmüştür. Öğretmenlerin birçoğu norm fazlası duruma düşmemek ve istemedikleri yerlerde çalışmamak için alan değiştirmek zorunda kalmışlardır. Alan değişikliği ile beraber, geçiş yaptıkları alanın formasyon bilgisine yeterince sahip olmadıkları gibi, o alanın bilgi birikimi de öğretmenlerde yetersiz kalmıştır.

Seçmeli ders kavramı içerisinde öğrencinin seçimine bırakılması gereken dersler zorunlu seçmeli ders haline getirilmiştir. Bazı okullarda diğer seçmeli dersler için branş öğretmeni olmadığı ileri sürülmüş ve öğrenciler din derslerini seçmeye zorlanmışlardır.

Ortaöğretim öğrencileri ise bir taraftan üniversitelere giriş sınavı hazırlığı ile karşı karşıya kalırken bir taraftan da okul öğretim programına uyum sorunu yaşamışlardır. Birçok öğrencinin sınava hazırlanmak için heyet raporu olarak okullarını bıraktıkları, dershanelerde, kurslarda sınava hazırlandıkları gözlemlenmiştir.

İkinci kademedeki sonra getirilen, isteyen öğrenci açık öğretimden liseyi tamamlayabilir uygulaması ile açık öğretim yoluyla lise bitirme oranlarında artış olmuş ve binlerce öğrenci okul ortamından uzaklaşmıştır. Açık öğretim lisesi uygulaması ile öğrencilerin okul ortamından uzaklaşmaları; sosyal, kişisel ve akademik becerilerinin gelişmesinin engellendiği ve tam zamanlı öğrenmeden de uzaklaşmaları, birçok öğrencinin, daha lise çağında iken evlendikleri ve çalışmak zorunda kaldıkları gözlemlenmiştir.

Dershaneler

2010 yılında yayınlanan MEB Strateji Planında, yükseköğretim arzının ve mesleki eğitime yönelimin yetersiz olmasının eğitim sisteminde sınavları ön plana çıkaran faktörler olduğu ve son dönemde yapılan eğitim reformlarıyla birlikte bu olumsuzlukların zamanla giderileceği belirtilmiştir (MEB, 2010). "Buna bağlı olarak planda dershanelerin talebin azalacağı ima edilmiş ve dershane kurucularının geleceğe dönük yatırım planlarının özel okullara yönlendirilmesinin sağlanacağı belirtilmiştir. Bu yönlendirmenin sağlıklı gerçekleşmesi için içerisinde dershanelerin okula dönüşümüyle ilgili teşvikleri (arsa tahsisi, vergi muafiyeti vb.) içeren yeni mevzuat geliştirileceği ve bu doğrultuda 2014 yılı sonuna kadar özel dershanelerin % 70'inin özel okula dönüşürülmesinin sağlanacağı belirtilmiştir." (Özoğlu, 2011: 17).

1/3/2014 tarih ve 6528 sayılı Kanunla, 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununun 2. maddesinde tanımlanan "dershaneler" ibaresini yürürlükten kaldırılmıştır. Okulların, Bakanlıkça dönüşüm programına alınan kurumlardan 2018-2019 eğitim-öğretim yılının sonuna kadar, özel eğitim, okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve ortaöğretim gibi özel öğretim okullarına dönüştürülmesi ön görülmüştür. Ancak alınan bu kararları uygulamak çok da gerçekçi değildir. Öncelikle dershanelerin özel okula dönüştürülmesi çok zor görünmektedir. Uygulama sonuçları birkaç yıl içinde sonuç verecektir, ancak dershanelerin tümüyle kapanabilmesi söz konusu olamayacağı şimdiden görülebilmektedir. Ayrıca, dershanelerin okullara alternatif kurumlar olarak geliştiği gerçeği yanında bu kurumların aynı zamanda ticari kurumlar olarak yasalara aykırı eğitim vermediği sürece arz-talep dengesi içerisinde işletilmelerinin yasaklanamayacağı da savunulmaktadır.

Dershanelerin zaman içerisinde etkisini kaybetmesi, 1739 S.K. Temel İlkeler bölümü III. Yöneltilme, Madde 6 da belirtilen: "Fertler, eğitimleri süresince, ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda çeşitli programlara veya okullara yöneltilerek yetiştirilirler. Millî eğitim sistemi, her bakımdan, bu yöneltilmeyi gerçekleştirecek

biçimde düzenlenir. Bu amaçla, ortaöğretim kurumlarına, eğitim programlarının hedeflerine uygun düşecek şekilde hazırlık sınıfları konulabilir. Yöneltilmede ve başarının ölçülmesinde rehberlik hizmetlerinden ve objektif ölçme ve değerlendirme metodlarından yararlanılır." açıklamasının uygulamaya konulmasına bağlıdır. MEB, 2003 yılında çıkarılan "İlköğretimde Yöneltilme Yönergesi"nin işletilmesini sağlayamamıştır. Yani, Türk Millî Eğitim Sistemi'nin sınavlar dışında bir "yöneltilme" politikası yoktur. Buna göre sınavlar var oldukça dershaneler de var olacaktır.

Sonuç ve öneriler

1. Son 10 yılda MEB tarafından uygulamaya konan düzenlemelerle 2000'li yıllarda başlatılan programlar ve kazanımlar yok sayılmıştır. Eğitimde süreklilik en temel ilkelerden biridir. Ancak son 10 yılda uygulanan eğitim politikaları değerlendirildiğinde eğitimin sürekliliğinin göz ardı edildiği görülmektedir. Her bakan değişikliğinde öğretim programlarından başlamak üzere tüm eğitim politikaları yeniden dizayn edilmiştir.
2. Öğrenci merkezli eğitim hedefine ulaşılamamıştır. 2005 yılından başlayarak tüm öğretim programlarının "yapılandırmacı" model dikkate alınarak yeniden yapılmasının üstünden dokuz yıl geçmesine rağmen, öğrenci bilgiyi yapılandırmak yerine ezberlemeye devam etmiş, programın hedefleri havada kalmıştır. MEB sınav odaklı eğitim anlayışından kurtulamamış, çoktan seçmeli sınavı dayalı yöneltilme devam etmiştir.
3. Eğitim istihdam ilişkisi açısından eğitimde planlama ilkeleri yeterince dikkate alınmamaktadır. MEB merkez ve taşra her düzeydeki eğitim yöneticilerini her fırsatta görevden alıp yeni yöneticiler atayarak eğitim yönetimini sürdürülebilir olmaktan çıkmıştır. Bu görevden almalar ve atamalarda, temel yasalardaki kariyer ve liyakat esasları dikkate alınmamış, binlerce yönetici pasif görevlere atanarak ve verimsizleştirilerek kamu kaynakları çarçur edilmiştir. Eğitim yönetimi alanı ve formasyonu tanımlanarak yönetici olmak için gerekli koşulların taşınması kanun ve yönetmeliklerce belirlenmelidir. Eğitim yöneticilerinin her fırsatta görevden alınmaları engellenmelidir.
4. Öğretmenlik mesleği önemini biraz daha kaybetmiştir. Öğretmenlik formasyonu fen-edebiyat fakültelerine açılarak ve kısa sürelerde formasyon kazandırma yolları tercih edilerek öğretmenlik mesleği herkesin yapabileceği bir meslek haline getirilmiştir. Bunun yerine öğretmenliğin mesleki statüsü yükseltilmeli, öğretmenlik mesleğine iki yıllık lisansüstü (ağırlıklı olarak uygulamalı) eğitim sonunda atama yapılmalıdır. Ayrıca öğretmenlik mesleki yeterlikleri yeniden tanımlanmalı kanunla "Öğretmenler Odası" kurulmalı ve öğretmenlik mesleğine giriş ve görevde yükselme vb. konularda "Öğretmenler Odası" yetkilendirilmelidir.
5. Son 10 yıllık uygulamalarla, Türk eğitim sisteminde, geçmişten gelen sorunların çözülmediği, tam tersine bu sorunları daha da derinleştirdiği görülmüştür. Millî Eğitim Bakanlığı çok büyük bir örgüttür ve uygulamaları toplumun tamamını etkilemektedir. Millî bir eğitim planlaması, ihtiyaç analizi yapılmadan ve toplumsal uzlaşa sağlamadan yeni bir modelin uygulamaya konulması sorunları çözmek yerine daha da derinleştirmekte

ve toplumda ayrışmalara neden olmaktadır. Eğitim politikaları oluşturulurken sürdürülebilir olmalı ve toplumsal uzlaşmayla oluşturulmalıdır. Yeni eğitim sistemini oluşturulmadan önce, STK'lar, eğitim uzmanları, üniversiteler vb. kişi, kurum ve kuruluşların katılacağı geniş çaplı katılım sağlanmalıdır.

6. Dershanelerin kapatılması ya da dönüştürülmesi öncelikle eğitimde dershaneleri doğuran aksaklık ve eksikliklerin giderilmesine bağlıdır. Okullar ve bölgeler arasındaki eğitim farkı ortadan kaldırılmadığı sürece sınav sistemi devam edecektir. Dershanelerin kapatılması ya da dönüşümü hedeflenmişse uzun vadede dershane talebini artıran eğitim politikalarından vazgeçilmelidir. Bunun için ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarının artırılması ve aralarındaki kalite farkının giderilmesi gerekmektedir.
7. Ülkemizde eğitime ayrılan pay, gelişmiş Avrupa ülkelerine göre, GSMH ve genel bütçe içerisindeki yeri oldukça gerilerde kalmıştır. Kamu kaynaklarından eğitime daha çok pay ayrılmalıdır.
8. Geleceğe yönelik insan kaynakları planlaması yapılmalıdır. Ülkemizin gelecekte ihtiyaç duyacağı insan kaynakları planlamasını yapabilmeye için, Milli Eğitim Bakanlığı, Yüksek Öğretim Kurumu, Meslek Odaları, STK'lar bir araya gelip çalıştaylar düzenleyerek, hangi alana ne kadar insan kaynağı gerekeceği konusunda planlama yapmaları ve buna göre ortaöğretime ve yüksek öğretimde ihtiyaçlar doğrultusunda programlar açılmalıdır. Eğitimde planlama sadece Milli Eğitim Bakanlığı'nın üstesinden gelebileceği bir sorun değildir. Eğitimde planlama, başta sanayi kuruluşları olmak üzere üniversiteler, diğer kamu kurumları ve sivil toplum örgütlerinin de katılacağı ve süreklilik arz eden bir konu olarak ele alınmalıdır.
9. Yapılan araştırmalara göre, Türkiye'de yaklaşık 20 milyon öğrenci (örgün ve yaygın eğitim), 1 milyon öğretmen bulunmaktadır. Türk eğitim sistemi, % 94 oranında merkezîyetçi bir sistemle yönetilmeye çalışılmaktadır. Bu merkezîyetçi yönetim modeli, eğitimin ağır yükünü kaldıramamaktadır. Özellikle okul öncesi ve ilköğretim (ilkokul, ortaokul) düzeyinde yerinden yönetim, planlama, bütçeleme ve istihdam olanakları yaratılmalıdır.
10. Son yıllarda uluslararası yarışmalarda, araştırmalarda ve raporlarda (OECD, PİSSA, TIMSS vb.) Türkiye matematik, fen gibi temel alanlardaki derslerde Avrupa ülkeleri içerisinde son sıralarda yer almaktadır. Bu nedenle, Türk Eğitim Sisteminin kendisini yeniden sorgulaması ve sembolik değişiklik ve eğitim modellerinden çok, köklü reform özelliğinde olacak bir eğitim modeli geliştirmek zorundadır.

Kaynaklar

1. Adem, M. Atatürkçü Düşünce İşığında, Eğitim Politikası, Ankara, 1999.
2. Adem, M. Eğitim Politikası, Şafak Matbaacılık, Ankara, 1995.
3. Akyüz, Y. Türk Eğitim Tarihi, Kültür Koleji Yayınları, İstanbul, 1993.
4. Altunya, N. Eğitim Sistemimize Kuşbakışı, Ankara, 1994.
5. Cumhuriyetin 75. Yılında İlköğretim, Tekişik Yayınları, Ankara, 1998.
6. Cumhuriyetin 75. Yılında Milli Eğitim. M.E.B. Ankara, 1998.
7. Gülcan, M.G. AB ve Eğitim, Pegem Yayınları, 2000.
7. Herkes İçin Eğitim 2000, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara 2000.
8. MEB (2010). Milli Eğitim İstatistikleri <http://sgp.meb.gov.tr>.
9. MEB. (2000-2009). Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

11. OECD ülkelerinde zorunlu eğitim 14-18 yaş arasında tamamlanmaktadır. Bu çerçevede, bazı ülkelerde ortaöğretimin tamamı, bazı ülkelerde ise bir kısmı zorunlu eğitim kapsamındadır. Bazı ülkelerde de zorunlu eğitim ortaöğretim öncesinde tamamlanmaktadır. OECD ülkelerinin çoğunda ortaöğretim, genel eğitim ve mesleki-teknik eğitim olmak üzere iki ana bölümde yapılandırılmıştır. Türkiye'de ortaöğretim düzeyinde başarılı uygulamalarıyla bilinen, okul-sanayi iş birliği ile gerçekleştiren, mesleki ve teknik eğitim veren okulları korunmalı ve geliştirilmelidir.
12. Yönelme, öğrencilerin ortaöğretim sonunda kendilerine ve yaşamlarına ilişkin bir öngörü oluşturmaları ve bu öngörüye göre belirledikleri hedefler doğrultusunda çalışmalarını gerektirir. Bu model Türkiye'de öğrencilerin büyük çoğunluğunun aynı tür lisede, farklı öğretim programlarını izleyerek, öğrencilerin farklı gereksinimleri olduğunu kabul edilmesi ve okulların bu gereksinimlere yönelik farklı program ve yaklaşımlar geliştirebilecek kapasite ve esnekliğe sahip olması gerekir. Ortaöğretimin son iki yılında öğrenciler farklı alanlarda seçmeli dersler alabilirler. Orta öğretimde çok programlı, yatay ve dikey geçişlere elverişli eğitim programları geliştirilmelidir. Okul türlerinin azaltılması ve okul içinde sunulan programların öğrencilerin ilgilerine göre çeşitlendirilmesi gerekir. Öğrenci hızlı bir gelişim dönemindedir ve gerçekçi ve kalıcı seçim dönemi henüz girmiş olduğundan sık sık alan ve meslek seçimi kararı değişmektedir. İlköğretimde temel becerileri kazanmış olan öğrencilerin, ortaöğretimde üst öğretim koşulları hakkında bilgi sahibi olmaları, ilgi ve yeteneklerini test etmeleri ve öğrencinin üst öğretime yöneltilmesinde akademik başarının yanı sıra öğrencinin ilgi ve isteği dikkate alınmalıdır.
13. Okullarda rehberlik ve yönlendirme hizmetlerinin hem nicelik hem de nitelik açısından büyük ölçüde güçlendirilmesi gerekir. Rehber öğretmen başına düşen öğrenci sayısı her kademedede en fazla 250 olması gerekir. Bu gün bu sayı iki neredeyse üç katıdır. Ayrıca, yönelme hizmetleri okul, öğretmen, veli ve diğer kurumlar arasında bir iş birliği gerektirir. Bu nedenle, yönelme sadece rehberlik servisinin yürütebileceği bir hizmet değildir. Her öğretmen kendi branşı bakımından ve genel olarak pedagojik bakımdan öğrencileri izleme, değerlendirme ve yönelme konusunda sorumluluk üstlenmelidir. Bu nedenle öğretmenin hizmet öncesi ve hizmet içinde yönelme konusunda yetiştirilmesi gerekir.

10. Özöglü, M. (2011). "Özel Dershaneler: Gölge Eğitim Sistemiyle Yüzleşmek", SETA Analiz, Mart, Sayı 36.
11. Resmi Gazete Tarihi : 10/07/2009 Sayısı: 27284
12. Resmi Gazete, 14.Eylül 2011, 652 sayı.
13. Resmi Gazete, 11 Nisan 2012 6287 sayı.
14. Resmi Gazete, 14.Mart 2014, 28941 sayı.
15. Tekeli, İ., "Eğitim Üzerine Düşünmek", Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, (2004).
16. Sönmez, Veyssel, Eğitim Felsefesi, Anı Yayıncılık, Ankara, 1998.
17. Tanilli, Server. Nasıl Bir Eğitim İstiyoruz? Cem Yayınevi, İstanbul, 1994.
18. Yücel, H. Ali, İyi Vatandaş İyi İnsan, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993.
19. 2000 Yılında Milli Eğitim, APAK, Ankara, 1999.
20. 2002 yılı Başında Milli Eğitim M.E.B. Ankara, 2002.

Demokrasi, Kuvvetler Ayrılığı, Yargı Bağımsızlığı Üzerine...

Emine Ülker TARHAN

CHP Ankara Milletvekili

Demokrasi, kuvvetler ayrılığı ve yargı bağımsızlığı konuşacağız biraz. Belki biraz boğazımız düğümlenerek. Ama konuşmaktan vazgeçmeyeceğiz. Bir devlette yasama, yürütme ve yargı güçlerinin birbirinden ayrılması ve bu güçlerden her birinin diğerinden bağımsız olması gerektiği görüşü Fransız düşünür Montesquie tarafından ortaya atılmış ve "kuvvetler ayrılığı" ilkesi olarak adlandırılan bu sistem demokratik devlet yönetiminde bir model olarak kabul görmüştür. Yani demokrasi demek kuvvetler ayrılığı demektir. Demokrasinin olmazsa olmazı budur. Bu modele göre devlet çeşitli birimlere ayrılmıştır, yasama, yürütme ve yargı olarak belirlenen bu birimlerin her birinin birbirinden ayrı ve bağımsız güç ve sorumluluk alanları vardır. Bunun yanı sıra her birim diğerinin güç kullanımına sınırlamalar getirebilmektedir. Kuvvetler ayrılığı ilkesinin çıkış noktası güçlü olan kimsenin veya organının bu gücünü kötüye kullanacağı, "ötekini" etkisi altına alacağı varsayımdır. Kuvvetin kötüye kullanılmasını önlemek ve bu güçler arasında bir denge sağlamak, demokrasilerde bu kuvvetlerin değişik organlar tarafından icra edilmesi ve birbirlerinden tamamen bağımsız olmaları yolu ile gerçekleştirilir. Böylece bu organların yetki ve görevlerini yerine getirirken, birinin diğerini kendi çıkarı için kullanması ve onu etki altına almasının önüne geçilmesi sağlanmaktadır.

Demokratik sistemlerde "kuvvetler ayrılığı" ilkesi gereği, yasama, yürütme ve yargının birbirinden bağımsız olması esastır ve en büyük tehlike ise yargının bağımsızlığının zedelenmesi, yara almasıdır. Çünkü demokrasi denilen şey sadece sandıktan ibaret değildir. Evet halkın iradesi çok değerlidir. Ancak halkın oyu ile gelenlerin güç zehirlenmesi yaşamaları, yetkilerini kötüye kullanmaları olasılığı her zaman vardır ve halkın bu kötüye kullanma eğilimine karşı korunması gerekir. Bu gücü kullanarak halka karşı suç işlenmesinin önüne geçmek gerekir. Hitler de halkın oyuyla gelmiş ama bu hakkını kötüye kullanmıştır, halka karşı ağır suçlar işlemiştir. Bugün Türkiye'de çok konuşulan yolsuzluk ve rüşvet olaylarının

aklanma yeri de kuşkusuz demokratik ülkelerde sandık değil bağımsız mahkemelerdir.

Demokrasi, sandıkla gelen ve yine sandıkla giden geçici iktidarlar, mutlak değil. Ama sadece bu da değildir. İktidarı denetleyecek, özgür basın, halkın sesi olan demokratik kitle örgütleri, üniversiteler, barolar, ifade özgürlüğünü güvence altına alan mekanizmalar gerekir. Ve tabii ki, istismarlara dur diyecek, hepsini denetleyecek tüm bunların odağında bir bağımsız yargı. Bu bağlamda yargının bağımsızlığının korunması çok ama çok önemlidir. Bunun için değişik sistemler geliştirilmiştir ve hemen hepsinin temelinde uluslararası organizasyonların aldığı kararlar bulunmaktadır.

Yargı bağımsızlığı, doğal olarak yalnız yasama ve yürütme organlarına karşı değil, yargı organına karşı da bağımsızlığı içerir. Başka bir deyişle bağımsızlık yargının kendi içinde de korunmalıdır. Hukuk devletinin kurumsallaşması ve iktidarın keyfi kullanımının engellenmesi yolunda aşılması gereken en önemli kurumsal sorun yargının bağımsızlığıdır. Batı anayasacılığının gelişiminde yargı erki, yasama ve yürütmeden sonra tanınmış bir erk, İngiltere'de dahi uzun mücadelelerden sonra ancak 1701 yılında "yargıçlar kendileri istemedikçe azlolunamazlar" biçimindeki ünlü kuralın kabulü ile yargı bağımsızlığı onaylanmıştır. Modern anlamda anayasacılığın ortaya çıkmasının en önemli nedenlerinden biri bağımsız yargı talebinin yükselmesidir. Bunun en önemli nedeni de yargının özgürlüklerin güvencesi olmasıdır. Yargının bu işlevi yerine getirebilmesi, böyle bir demokratik işleyişe olanak tanıyan bir anayasa ve hukuk düzenine sahip olmakla mümkündür. Siyasal yaşamın etkili ve gerçek bir denetime tabi tutulabilmesi yargının demokrasinin işleyişindeki rolünü de ortaya çıkarır. Bağımsız ve güçlü bir yargı, demokrasinin korunması ve geliştirilmesinin zorunlu bir aracıdır. Siyasi iktidar, asıl misyonu temel hak ve özgürlükleri korumak ve kendisini görev ve yetki sınırları içinde tutmak olan yargıyı bağımsız kılmak için gerekli hukuk zeminini yaratmak zorundadır. Yargının yurttaşları koruma kapasitesi diğer iktidarlara

karşı bağımsız olmasına bağlıdır. Meşruluğu ise toplumun bütün üyelerince saygı duyulan hukuku uygulamasından gelir. Yargı kendisini araç haline getirecek bir sistemin hizmetine sokulmamalıdır.

Günümüzde sahip oldukları biçimsel kurumlarıyla demokratik hukuk devleti olma iddiasındaki devletlerdeki totaliter eğilim ve uygulamaları saptamanın en kolay yolu yargıya ilişkin düzenlemelerdir. Yargıyı değişik yöntemlerle denetim altına alma veya denetim altında tutma iradesini yansıtan her türlü model, siyasi iradenin hukuk devleti içinde yönetme konusundaki gönülsüzlüğünün habercisidir. Zira yargının bağımsızlığı demek, birey olarak bizlerin de özgürlüğü demektir. Kaldı ki, diğer güçlerin, yargıyı denetim altına alması aslında o gücün mensupları bakımından dahi açık bir tehlike oluşturur. Çünkü, adil ve bağımsız yargıçlara bir gün herkes gereksinim duyabilir. Bu nedenle de devletin öncelikli ve en önemli görevi yargıyı etkin, güçlü ve bağımsız kılmak olmalıdır. Bu sağlanmadığı takdirde, yargının yerine bazen iktidarın, bazen çıkar amaçlı suç odaklarının, aşiret ve mafya kültürünün egemen olduğu "kefare" mekanizmasının alması da kaçınılmazdır. Medyanın yargıya müdahalesi, yöneticilerin yargı kararlarını yerine getirmemesi yoluyla yargı kararlarının etkisizleştirilmesi de, yargı bağımsızlığın etkileyen önemli unsurlardandır. Yargı kararlarının toplumsal yansımalarından çok piyasalardaki etkisinin önemli görüldüğü bir konjonktürde, ekonomik gücün toplumda dengeli dağılımı yerine belirli kesimlerin ve çıkar gruplarının eline geçmesi halinde de, bu odakların yargının bağımsızlığına müdahale etmek ve yargıyı kendi çıkarlarına uygun ve güdümlü hale getirmek isteyecekleri gözden uzak tutulmamalıdır. Yargı, iktidar sahipleri ya da belirli güç gruplarının engel olarak gördükleri vakit yok saymaya hazır oldukları, gerek duyduklarında ise kullanmaya çalıştıkları bir araç değildir, olmamalıdır.

Şimdi kuvvetler ayrılığı demokrasi demek dedik. Demokrasi nedir, demokrasi halkın egemenliği yanı sıra bazen halka rağmen, iktidarın tehlikeli sularda seyretmesini önleyecek mekanizmaları oluşturmuş sistemdir. Yasama yani yasayı yapanlar yürütme yani uygulayanlar ve yargı yani denetleyenler birbirinden bağımsız olmalıdır. Halkın haber alma özgürlüğü ve iktidarı denetlemek konusunda görevli basın da özgür olmalıdır. İnsan hakları hatta çağdaş demokrasilerde hayvan hakları güvence altındadır. Demokrasilerde, insanlar haklarını korkmadan arayabilmeli, gençler kendi geleceklerine ilişkin kaygı duyduklarında demokratik itiraz haklarını kullanabilmeli, demokratik kitle örgütleri kendilerini ifade edebilmelidirler. Yani itiraz etmekten soru sormaktan sorgulamaktan eleştirmekten korkmamalıdır. Bir konuda haksızlığa uğradığını düşünenler yargının haklarını koruyacağından emin olmalıdırlar. İktidar partisine gitmeden ondan yardım istemeden adalete ulaşabileceklerine inanmalıdırlar. Bağımsız yargının hiçbir etki altında kalmadan güçsüzü, haklıyı, yoksulu koruyacağına, haklı itirazların karşılık bulacağına inançlarını korumalıdırlar. Yani demokratik hukuk devletinde olması gereken, yargının tüm hakların ve özgürlüklerin güvencesi olduğu duygusu demokrasinin ta kendisidir aslında. Yargıçlar, karar verirken koruyucu bir duvarla çevrilmelidir ki, vicdanlarıyla baş başa, dış etkilere karşı sağlam durabilsinler. Verdiği karardan dolayı kendisi hakkında bir işlem yapılmayacağını bilmelidirler ki, korkmadan karar verebilsinler. Yargıçların vermiş

oldukları kararlar nedeniyle başlarına kötü şeylerin gelmemesi kadar, sırf verdikleri karar nedeniyle başlarına iyi şeylerin gelmesi de yargının bağımsız olmadığını açık göstergesidir. bağımsız ve taraf-sız yargıç, kararlarını hiçbir kişi makam veya odaktan etkilenmeden verebilir.

Teori bu kadar, şimdi yaşam pratiğimize bakalım. Bugün ülkemize baktığımızda ise gördüğümüz şu, yasama yürütme yargı denildiğinde tek bir kişi akla gelir olmuş. "Kuvvetler ayrılığı bize fazla en iyisi hepsini birleştirelim" diyen ve adaleti sağa sola beton atma ile eşdeğer gören bir anlayış egemen olmuş. Ama bilenler bilirler ki, kuvvetin tek bir elde toplanması babadan oğula da geçse, ister kendi kendini atamakla ister seçimle de gelse istibdatır. Tiranlıktır. Bunun acı örneklerini dünya 20. yüzyılın göbeğinde yaşamıştır. Hitlerin zirveye doğru olimpiik sıçrayışı diğer her şeyin dibe doğru aynı anda düşüşü kadar olağanüstü olmuş, bu çöküşle çılına dönen Almanya yahudilere, komünistlere, zihinsel özürlülere ve fazla düşünenlere karşı bir süre avı başlatmış ve milyonlarca insanın ölümüne imza atmıştı. Ve bu korkunç olayların bir daha yaşanmaması için de ikinci dünya savaşının ardından anayasa mahkemesi fikri doğmuştu. Yani, iktidarı ve çıkardığı yasaları denetleyecek, halkı gerektiğinde kendi seçtiği iktidara karşı koruyacak bir mekanizma fikri doğmuştu. Şimdi neden anayasa mahkemesini ele geçirmek için anayasa değiştirildi, ve şimdi neden anayasa yargısı adeta kaldırılmak isteniyor anlıyor musunuz? Neden kendilerine bağlamalarına rağmen bu yetmiyor, anayasa mahkemesine bireysel başvuru yetkileri tırpanlanıyor anlıyor musunuz? Mutlak iktidar isteyenler niye önce gözünü yargıya dikerler anlıyor musunuz? Çünkü, kötü ruhlar için, yargı özgürlüklerin koruyucusu değil kovalayıcısı olmalıdır. Toplum korkutma ve hizaya getirme için bir enstrümandır sadece. Bütün diktatörler bu yöntemi kullanır. Yüz binlerce masumun sadece hapislerde çürümesinde değil, katledilmesinde, yok edilmesinde sadece diktatörlerin değil onların, Hitler'in, Mussolini'nin politik yargıçlarının imzaları vardır çünkü. Diktatörleri, tiranları, zorbaları "yargı kararı" illüzyonu ile meşurlaştıran bir araçtır yargı. Bugün bizim ülkemizde de yargı öyle bir araca dönüştürülmüş ki, toplum mühendisliğinden, seçim manipülasyonuna, muhalifleri susturmaktan, gençlere gözdağı vermeye kadar her işte kullanılır olmuş. Özgürlükler lehine karar veren yargı kararlarına saygı duymadığını açıkça haykıran yöneticilerle kuşatılmışız. Anayasa mahkemesinin her nasılsa verdiği "twitter" ile ilgili kararını hatırlayın. Ve hatırlatırım, zaten dikta rejimlerinde saygıya yer yoktur ki. Güç, tek elde toplanır. Hakimiyeti tek kişi sağlar. Bir tutam monarşi, bol miktarda teokrasi, hele mağduriyetle soslanınca alın size yepyeni bir yönetim biçimi. Kaldı ki, kişilik haklarına, farklı düşüncelere, yaşam biçimlerine, özgürlüklere, yeşil alanlara, farklı kültürlere, farklı inanana, inanmayana ve daha pek çok şeye saygı duymayanların anayasa mahkemesinin özgürlük lehine verdiği ender kararlardan birine saygı duymaması da şaşırtıcı olmamalı. Onların tek istediği nalıncı keseri bir yargı hep kendilerine yontsun. Yine hatırlayın, bir önceki genel seçimlerden önce iktidarı destekleyen Hizbullah önderleri bir yargı kararı ile serbest bırakılıp, ortadan yok olmuştu. Onlardan boşalan cezaevlerine aydınlar, gazeteciler, öğrenciler doldurulmuş, hakkını arayan parasız eğitim isteyen gençler, arkadaşlarına destek vermek için saçlarını kesenler bile tutuklanmıştı. Üniversiteler sanki yasadışı bir örgüt

karargahıymış gibi yargı kararı ile bir yıllık arama kararlarına tabi kılınmıştı. Bizi yönetenler binlerce koruma ve onlarca toma, biber gazları ve demir coplak eşliğinde üniversitelere girip, sırt çantaları dışında bir şeyi olmayan üniversiteli gençlere potansiyel terörist muamelesi yaparken satırla onlara saldıranlar yargı eliyle korumaya alınmıştı. Sivas katliamı zaman aşımına uğratılmış, 12 Eylül darbecileri çay kahve eşliğinde yargılanıyor gibi yapılıp, darbe ve işkenceciler örtülü biçimde aklanmıştı. ÖSS sınavında şifre kuşkusunu yaşayan ve gelecekleri karartılan gençler itiraz ettiğinde karşınıza beş on bin kişilik çeteleri çıkartırız diye tehdit edilirken, şifre skandalı yargı eliyle 21 günde sonuçlanan soruşturma sonucunda jet bir takipsizlik kararı ile örtbas edilmişti. deniz fenerinde dindarları istismar edip onların yoksullara yardım paraları ile zenginleşenler, gemiler, AVM'ler alanlar partilere para aktaranlar korunmuştu. Gezi direnişinde öldürülen gençlerin failleri devlet tarafından korunmuştu. Hrant Dink'in katillerinin korunup, işbirlikçi kamu görevlilerinin terfi ettirilmesi gibi. Gürültülü bir referandum ardından kendi yaptıkları anayasa değişikliğini bile yetersiz sayıp HSYK'yı bir yasa ile doğrudan başbakana bağlayanlar bunu niye yapıyor dersiniz? Masumları hiç gözlerini kırpmadan teslim ettikleri özel yetkili mahkemeleri ancak kendilerine dokununca kaldırıyor ama tüm mahkemeler özel görevli bir başbakana bağlayıyor dersiniz? İktidar mensuplarının şaibeli uygulamalarına ilişkin yolsuzluk operasyonları yargıya yapılan ağır müdahaleler sonucunda kapatılma sürecine sokuluyor. Yargıç ve savcılar alelacele değiştirilip, dosyalar "güvenli" ellere teslim ediliyor, evlerinden kirli paralar fıskıranlar salıveriliyor, deliller karartılıyor. Başbakan bu durumu, daha yargılama dahi yapılmadan "adalet yerini buldu" diye nitelendirebiliyor. Doğrudan görülmekte olan bir davaya açıkça müdahale ediyor. İşin garibi bu hiç kimseyi fazla rahatsız etmiyor. Peki adalet nerde sadece duvardaki bir yazı olarak mı kalacak? Düşünebiliyor musunuz, bugün artık iktidar yandaşı olmayanların dava kazanma şansları yok görünüyor.

Bakın, biraz daha teoriden uzaklaşıp bakalım. Bugünlerde yargı bir güvence olmaktan öylesine uzaklaştı ki zorbalığın reytingi adalatten çok daha yüksek. Ülkemizde zorbalık her yerde ki zorbalılar, onlar birbirlerini yüz metre öteden tanır onlar. Darbecileri hatırlayın. İşkence yapar sonra hata olmuş derler, cezaevine sahte delillerle atar, sonra pardon derler. Oysa içeri atılan, dışarı çıktığında hem işini hem geleceğini bazen sevdiklerini de, kaybetmiştir. Kuşku bir cümle kurduğu için öğrenciyi okuldan öğretmeni, gazeteciyi ya da akademisyeni işten atarlar ya da bir saatliğine de olsa gözaltına alır, ya da tutuklar işten attırırlar. Yaşasın özgürlük diyenler ya kaçmaya çalışırken ayağı kayıp bilmem kaçınıc kattan düştüğü için ya da kendini astığı için ölür. Ya da hapishanede ölür. Ya da o içerdeyken dışardaki sevdikleri ölür. Bunlar görünür hapishaneler. Oysa zamane darbecileri görünmez hapishaneler yaratma başarısını dahi gösterdiler. Korkunun tutsaklarından hangi resmi raporda bahsediliyor ki. İşini kaybetme, iş bulamama, konuşma, dinleme, okuma, söyleme korkusundan nerede bahsediliyor. Bu sessizlik cumhuriyetinde sırf bakışlarındaki aydınlık yüzünden insan kendini cezaevinde bulabiliyor artık. Bir kişiyi işten atmaya gerek yok ki. Yargı kararı olmadan işten atılabileceğini ve kimse-nin ona iş vermeyeceğini herkes biliyor zaten. Herkes bizzat kendi davranış ve sözlerini sansürleyen bir mekanizmaya dönüştüğü

anda sansür, gerçeğe karşı zafer kazanmış demektir. Zorbalık, her yeri, hatta yargı kurumlarını bir cezaevine dönüştürüyor. Peki herkesin evini de bir hapishaneye dönüştürüyor mu sizce? Evinde konuşurken bile insanlar kendini sansürlüyorsa eğer ben-ce dönüştürüyor. Bütün yok edilen bu özgürlüklerin koruyucusu kim olacak peki, nerde kaybettik biz hangi derin kuyularda o iyi yargıçları? Kim savcıyı savcının dedikodusunu yapar hale getirdi bu ülkede? Tüm kurumlar niye güvenilirliğini yitirdi? Bugün artık güçler ayrımı güçler çatışmasına dönüşmüş ve anayasal kurumlar toplum ve vicdan nazarında meşru temellerini kaybetmeye başlamıştır. Peki bütün bunların başbakanın "kuvvetler ayrılığı önümüze engel oluyor" söylemi ile hiç ilgisi yok mu sanıyorsunuz. Gücün sarhoşluğuna kapılanlar, kuvvetler ayrılığı, demokratik hukuk devleti, hukukun üstünlüğü, yargının bağımsızlığı gibi kavramları niye istesinler ki? Bakın, korku toplumu yaratmaya yarayan yargı pratikleri özellikle de özel mahkemeler ve özel yargılama türleri daha çok otoriter ya da totaliter rejimlerin yerleşme aşamalarında görülür. Böyle ülkelerde yargı belirli bir siyasal amaç için kullanılır. Muhafızların üstünden silindir gibi geçer, eski rejimi yıkmak ve yeni rejime giden yolu açmak ve temizlemek için... Tam bir yol açma makinesi işlevi görür. Halk genellikle bir tehlikenin varlığına ve alınan baskıcı önlemlerin gerekliliğine böylece ikna edilir, geçici iktidarın mutlak iktidara dönüşmesine ve meşruyet kazanmasına yol açılır. Ardından kısır döngü sürer. Yine yargı bu iktidarı tahkim etmek ve korumak için her türlü baskı ve zulmü kullanmanın aracı haline gelir. İşte böyle... Erdoğan Teziç buna şöyle bir benzetme yapıyor. Eğer gerçek anlamda bir yargı bağımsızlığı sağlanmazsa, Çehov piyeslerindeki gibi bir silah sürekli duvarda asılı kalacak ve bir gün patlayacaktır. Rejimin adı değişsin isteyen birileri hatta bu silahı çoktan patlatmış bile olabilir. Demokrasi tramvayında artık kuvvetler ayrılığının bileti kesilmiş görünüyor. İlk durakta indirilecek. Daha önce de hatırlayın "yargı bize engel oluyor" diye başlamış, . Anayasayı değiştirdikten sonra ise "kurban olduğum Allah verdikçe veriyor" moduna girmişlerdi. Bu bir zamanlar jüristokrasi var diye ağlayan zihniyetin yargıyı ele geçirdikten sonra attığı bir tür sevinç çığlığıydı bu. Kuvvetler ayrılığı zorbalığı yok etmek için icad edilmiştir. Kaldırmak isteyenlerin de neyi amaçladığı burda gizli. Daha açık konuşmak gerekirse sureti haktan da görünmeye çalışsa, mağduriyet edebiyatı da yapsa diktatörlük diktatörlüktür. Düşünebiliyor musunuz, kuvvetler ayrılığı ne demek sorsak bilmeyen biri bugün bize diktatörlüğe giriş dersi verebiliyor. Belki kuvvetler ayrılığının mucidi Montesque değil muhalefet zannediyor olabilir. Belki de, "ecdadım uygulamadığına göre demek ki iyi bir şey değil o zaman ben de demokrasi istemiyorum" diyebilir birileri. Yakındır, muhtemelen şürekası başlar, diktatörlük şöyle iyidir, böyle iyidir diye tv tv gezmeye.... Son birkaç seçimi sembolik bir milat olarak alırsak, AKP artık gerçek anlamıyla muktedir olmuştur. Ordusundan polisine, yerel yönetimlerinden basınına, yargısından üniversitelere vb. kadar temellük etmediği bir aygıt kalmamıştır. Buna karşın eski (ve faydası görülmüş) alışkanlık olan sızlanma ve mağduriyet edebiyatı baki kalmıştır... Çünkü, gölgelerin gücü adına gücü elinde toplamak isteyen birine herhangi bir şey engel olmamalı belli ki, tüm kuvvetleri üstelik birleşik olarak elinde istiyor. Evet tam da böyle. Kuvvetler ayrılığı istenmiyor ise kuvvetler birliği isteniyor demektir. Çünkü kuvvetler ayrılığını istememenin

mefhum-ı muhalifinden, kuvvetler birliğinin istendiği anlamı çıkar. Peki nedir kuvvetler birliği? Bütün kuvvetlerin tek elde toplanmasına bugünkü siyaset bilimi tek bir isim veriyor. Bunun da demokrasi olmadığı açık. Demokrasinin ana kuralı olan kuvvetler ayrılığına saldırmak, aslında “demokrasi bana engel oluyor, demokrasiyi kaldıracağım” demektir.

Kuvvetler birliği, devlet yetkilerinin yasama ya da yürütme organlarının birinde toplanmasıdır. Devlet yetkilerinin yürütme organında birleşmesinden ya diktatörlük, ya da mutlak monarşi; yasama organında birleşmesinden ise meclis hükümeti sistemi çıkar. Başbakan 1921 anayasası döneminde uygulanan meclis hükümeti sistemini istemeyeceğine göre sanıyorum ki diktatörlük veya mutlak monarşiyi hayata geçirmek istiyor. Kendisi monarşinin olduğu Asya ve Orta Doğu'daki ülkeleri ziyaret ettikçe iyiden iyiye hevesleniyor belli ki, kendinde de ondan olsun istiyor. Ama mutlak monarşi mi diktatörlük mü hala kafası karışık.

Son olarak, tartışmalı anayasa masasına getirdikleri ve artık pek de gizlemedikleri niyetlerini ortaya koyan, sözde “başkanlık” formülüne bir göz atar mısınız? Başkanın sorgusuz sualsiz, gerekçesiz meclisi feshetme yetkisi, meclisin başkana değil, başkanın meclise müdahale yetkisi.

Yetmiyor, kanun ve kararname ile devleti tek başına başkanın yönetme yetkisi. Meclisin başkanı hiçbir denetim yetkisi yok. Parlementer sistem karikatür. Tüm üst düzey kamu görevlilerini ve yargıçları denetimsiz atama yetkisi başkana veriliyor. Oysa birinin “Obama’dan neyim eksik” havasıyla mütemadiyen örnek gösterdikleri ABD’de başkan, yetkilerini senato ile paylaşıyor ve senatonun onaylamadığı hiçbir şeyi yapamıyor. Ancak bizde bunun çok ötesi isteniyordu. Hatta ABD sisteminin tam tersi başkanın istemediği hiçbir şey yapılmasını isteniyordu. Yapılmak istenen şey monarşiden öte, muhtemelen kaydı hayat şartıyla diktatörlüktü. Muhalefetin bugünlük engel olduğu bir felaket, yarın kapımıza hangi ucube görüntüde ve nasıl gelir bilinmez...

Kuvvetler ayrılığı, yargı bağımsızlığı demiştik. Ha bir de demokrasi. O galiba fazla “ileri” gitti, ve galiba gözden yitti.

Kaynaklar

1. Prof. Dr. Meltem Dikmen Canıklıoğlu, Yargı reformu projesine genel bir bakış.
2. Prof. Dr. Erdoğan Teziç, Hukuk devleti ve demokrasi

Ülkemizde Sağlık Reformuna Eleştirel Bakış...

Prof. Dr. Cenk Yücel BİLEN

Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Üroloji Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Ülkemizin son on yıl içerisinde şahit olduğu önemli değişimlerden bir tanesi şüphesiz sağlık sisteminde oluyor. Kaba saba bir bakışla **halkın önemli bir kesimin bu değişimden mutlu olduğunu söylemek yanlış olmaz**. Türkiye’de sağlık sistemleri nasıl bir evrim geçirdi, nereden nereye gitti, dünya politikaları nasıl, neler kazanıldı ve neler kaybedildi? Bütün bu sorular ve daha niceleri sağlıkla yakından ilgilenen herkesin aklından geçiyor.

Sağlık sistemleri ekonomik ve sosyal anlamda günümüz ülkelerinin en temel sorunlarından birisidir. Hedef olarak gösterilen hemen tüm sağlık sistemlerin hedefi topluma optimum eşit sağlık hizmetini sunmaktır. Hedef olarak diyorum çünkü bu bir algı yönetiminden başka bir şey değildir. Gerçek hedefler açıklanamayacak kadar acımasızdır. Sunulan hedeflerde etik olarak herkesin eşit sağlığa ve sağlık bakımına ulaşması hakkına inanılır. Diğer yandan sağlık hizmeti, benzer hakların söz konusu olduğu beslenme, eğitim ve ev sahibi olmaktan nitelik olarak farklıdır.

Sağlık sektörünün temel problemi asimetrik bilgi ve ödeme sorunlarıdır. Sağlık hizmetinin veren hekimler mesleklerinin doğası gereği sunumda buldukları hastalardan çok fazla bilgiye sahiptirler. Hatta sektörde yer alan profesyonel yöneticilerden de bilgi anlamında çok uzaktadırlar. Bu durum temel olarak iki soruna yol açmaktadır:

- 1: *Hekimlerin bilgi ve birikimleri onları anlaşılmasız ve uzak kılmakta bu da yalnızlaşmalarına neden olmaktadır.*
- 2: *Bu birikim hekim tarafından istenildiği şekilde kullanılabilme, sunumda bulunduğu sektörü de hastayı istediği şekilde yönlendirebilme gücünü vermektedir.*

Diğer yandan ekonomik anlamda dipsiz bir kuyuya benzeyen sağlık harcamaları yaşlanan nüfus ve gelişen teknolojinin sunumları ile iyiden iyiye artmakta ve sigorta sistemlerini bu harcama ile başa çıkamaz hale getirmektedir. Sonuç olarak özellikle düşük gelirli ülkelerde ciddi hastalıklar ev halkının fakirleşmesinde önemli bir neden haline gelmektedir. **Gelişmemiş ülkelerde vatandaşların**

%20-30’u sağlık harcamaları için borç almakta veya sahip oldukları kıymetleri satmaktadır. Diğer yandan birçok ülkede kişi başına olan sağlık harcamaları kişi başına olan milli gelirden daha hızlı artış göstermektedir. Bu da sağlık sistemini ülke ekonomisinde bir sosyal hak olmaktan çıkarıp bir tehdit haline getirmektedir.

Şüphesiz toplum sağlığının iyiliği ülke ekonomisine ve kalkınmaya katkıda bulunmaktadır. **Dolayısı ile tüm popülasyonun tatmin olmasını sağlayacak, herkese uygun korunma ve optimal eşit sağlık sağlayacak bir sistem oluşturulmalıdır (veya en azından öyle olduğu gösterilmelidir-yazarın yorumu).** Henüz yeryüzünde böyle bir sistem uygulanabilmiş değildir, öyleymiş gibi görünen sistemler mevcuttur. Küçük nüfus yoğunluğundaki bir iki ülke hariç hedeflerin gerçekleştirilebildiği bir ülke bulunmamaktadır. Buna gayrisafi milli hasılasının %18’ini sağlığa harcayan Amerika Birleşik Devletleri de dahildir.

Ülkemiz yıllarca önleyici tıp hizmetlerini ön planda sunmuş ve sağlık harcamalarını oldukça düşük düzeyde tutmayı başarmış bir ülkedir. Ancak vergi mükellefi çalışan sayısının azlığı, farklı sigorta sistemleri, farklı sağlık sunum sistemleri derken yaşanan büyük keşmekeş içerisinde hizmet sunumundan faydalanamayan ve ciddi sorunlarla karşılaşan toplumumuz yeni sağlık sistemlerine karşı zaten uzun zamandır açtır.

Sağlık sadece popülasyonun beklentileri ile değil aynı zamanda büyüyen ilaç endüstrisi ve tıbbi araç-gereç, laboratuvar ve malzeme pazarı ile sermayenin ve şüphesiz politik yatırımların aç gözlülükle baktığı bir alan haline gelmiştir. Diğer yanda hasta kimliğini unutup seçmen kimliğine hizmet eden bir politik anlayış aynı zamanda finansal anlamda da önemli bir grubun desteğini alabilecektir. Şüphesiz bu kombinasyon politik stabiliteyi sağlamak için önemli bir araçtır.

Ülkemizde sağlık sistemleri ve harcamalar üzerine önemli çalışmalar yapılmıştır ve bu çalışmalarda temel hedef hep daha ucuza, daha nitelikli ve eşit sağlık sağlamanın yolları irdelenmiştir. Bu çalışmaların sonucunda büyük olasılıkla anlaşılan şudur: ülkemizde sağlığa

harcanması gerekenden daha az para harcanmaktadır ki bugünün sistemi ortaya çıkmıştır. Günümüz sistemi hastadan çok seçmen odaklı bir sistem olup hedeflerine hızla ulaşmaktadır. **IMF verilerine göre bir ülkenin sağlık harcamalarının %50'si popülasyonun %5'ine yapılmaktadır.** Toplumun %20'sine ise hiçbir harcamada bulunmamaktadır. **Toplumun %75'i ise politik açıdan hedef olan gruptur.** Ki bu grup hasta ciddi mağduriyeti olmayan, tanı konulma ve tedavi zorluğu taşımayan hastalardan oluşmaktadır. Bu gruba yapılacak olan yatırımın kalite zorunluluğu olmamakla birlikte, görsel açıdan zengin bir yaklaşımın kazançlı sonuçları olacağı kesindir. Bu grubun iyi hekimlere, çok fazla para harcanmasına, gereksinimi yoktur. Temel gereksinimleri standart hekimlere en kısa sürede ulaşmaları ve temel değerlendirmelerinin kısa sürede ve sıra beklemeden yapılmasıdır. Dolayısı ile reformistler açısından, politik olarak da etik olarak da kaliteden taviz verilmesinde bir sakınca yoktur.

Erken dönemde elde edilen sonuçlar şüphesiz detaylı incelemeler sonucunda konusunda uzman kişiler (Harvard Üniversitesi Ulusal ve Uluslararası Sağlık Politikası Uzmanları) tarafından hazırlanmış olan bu sistemin pek yanılmadığı izlenimini vermektedir. En azından politik açıdan... Peki diğer yanda elimizde neler var? Hekimler maruz kaldıkları maddi ve manevi şiddete nasıl karşılık veriyorlar? Hastalar mükemmel görülen sağlık arzının ardında aslında nelere maruz kalıyorlar? Tıp eğitimi ne tür bir tehlike ile karşı karşıya? Bilimsel üretim ve tüketim nasıl etkilendi? Yeni sağlık sunucuları kaybedilen kurumların yerini alabilecek mi? Her şeyden önemlisi kimsenin söz etmediği ve hızla kaybedilen etik değerler... Zaten zayıf olan ve belki bir daha kimsenin hatırlamayacağı mesleki değerlerimizi kazanma şansımız olacak mı yeniden?

Temeli 1980 Anayasası ile atılan ülkemizdeki Sağlık Reformunun politik anlamda bir sahibi bulunmamaktadır. Çeşitli partiler döneminde farklı adlarla gerçekleştirilmeye çalışılan bu **özelleştirme süreci** için gerekli kararların tamamlanması AKP dönemine rastlamıştır. Süreçle ilgili tüm anlaşmaları, Dünya Bankası Kredilerini, projenin hedeflerini, her yıl Dünya Bankasına verdiğimiz karneyi Resmi Gazetede ve Sağlık Bakanlığı internet sayfasında bulmak mümkündür. Proje Harvard Üniversitesi Ulusal ve Uluslararası Sağlık Politikası uzmanları tarafından hazırlanmış olup Dünya Bankası destekli bir reform metodolojisidir. **Özetle temel hedefi politik kazançtır ve reformun bir araç olduğu ve amaç olmadığı projede net olarak belirtilmiştir.** Bu hedefine ulaşma konusunda ne kadar becerikli olduğu da son derece açıktır. Diğer yandan sağlık harcamalarında sağladığı artış ile üzeri kapalı bir başka hedefine de ulaşmıştır.

Bugün için reformistlerin üzerinde en çok durdukları ve savundukları reel rakamlardır ve elde ettikleri nicel değerleri tartışmalarına verilebilecek yanıt yoktur, anti reformistlerin ise nitelik tartışması bu rakamların karşısında havada kalıyor gibi görünmektedir. Ancak bu karşılaştırma zaten Tıbbın temel sorunudur: Tıp kitaplarının yazılması, bilgi birikimin aktarılma sorunu, Tıp eğitimin halen tartışılır bir konu olması, sağlık hizmetinde kalite ölçütlerinin doğru dürüst tanımlanamaması çözülebilmemiş sorunlar değildir. **Tıp alanında matematikselleştirme zorlukları ve doğruların değişkenliği onu bir bilim olmaktan dahi uzaklaştırmışken, reformistlerin ellerindeki ne olduğu belirsiz rakamları tartışmak zaten komiktir aslında.**

Örneğin ülkemizde MRG ve BT cihaz sayılarındaki artış, kişi başına düşen bu cihazların sayısı, günlük görüntüleme sayılarındaki artış ve değerlendirme fiyatlarındaki düşüklük, randevu sıralarının azalması ilk bakışta mükemmel bir başarıdır ve hasta memnuniyeti açısından son derece tatmin edicidir. Diğer yandan taşeronlara emanet edilen bu sistemler şüphesiz Sosyal Güvenlik Kurumunun dar fiyat politikalarında kar etmeye çalışacaklar ve inanılması güç sorunlara yol açacaktır. Bir görüntüleme cihazı nasıl kar eder diye düşünersek:

- 1: Kapasitesinin üzerinde çalışarak (bu bir hastaya ayırması gereken zamanın daha azını ayırarak olacak şüphesiz)
- 2: Olabildiğince eski cihaz veya yazılım kullanarak
- 3: Kontrast madde kullanımını azaltmak, daha az veya daha kalitesiz kontrast maddeler kullanarak
- 4: Çekilen görüntüleri filme basacağına daha ucuza mal olan ve üzerinde 'tanı amaçlı kullanılmaz' ibaresi bulunan CD'lere yükleyerek
- 5: Yetkinliğini sadece kanuni olarak kanıtlamış hekimlere çok az bir ödeme karşılığı bu filmleri değerlendirterek...

Ve şüphesiz daha tahmin edemediğimiz neler neler... Tüm bunları anlamaktan ve değerlendirmekten uzak olan hastalar şüphesiz ellerindeki yalan yanlış tanımlarla ama mutlu bir şekilde hayatlarına devam etmektedir. **Bu durum insanları cehenneme götürürken cennette gidiyoruz imajını verebilen politik bir zaferdir.**

Diğer yandan reformistlerin rakam arayışları onları bazen komik durumlara da düşürmektedir. Örneğin: Verem Savaş Dispanserlerini kapatıp Türkiye'de veremi yok ettik diyebilmek, Sağlık Ocaklarını kapatıldığı ve saha taramalarının azaltıldığı bazı alanlarda aşılama oranlarını %102'ye çıktığını görmek sanırım nicelik odaklı sağlık çalışmalarının en komik sonuçları...

Nicelik odaklı çalışmanın en korkunç ve gizli sonuçları performans başlığı altında oluşmaktadır. Alet edavat parkurundan çok hekimlerin hizmetine yönelik bu yöntem itiraf dahi edilemeyecek sonuçlar doğurmaktadır. **Reformun ayakta kalabilmesinin neredeyse tek koşulu olan performans sistemi, reformistler tarafından üzerinde tartışılmayan ve vazgeçilmeyen tek ve en önemli maddedir.** Adlandırılması bir algı yönetimi olan performans sistemi aslında kar payı dağıtım sistemidir. Bu sistemde hekimler dar bir bütçenin içerisinde kar etmeye zorlanmaktadır. Başka bir deyişle tüm tedavi hizmetleri için teker teker sabit fiyat belirlenmekte ve hekimlere bu sınırlar altında kaldıkları sürece elde ettikleri artı değerden pay alacakları, zarar ettikleri takdirde ise kendilerinin ve arkadaşlarının cebinden bu paranın ödeneceği bir çalışma sistemi sunulmaktadır. Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından belirlenen bu sabit fiyatlara 'paket' adı verilmektedir. Ücretlendirmeler ise gerçek değerlerden son derece uzaktır. Bu durumda hasta başına kar etme telaşına düşen hekimlerin kazanç uğruna diyemeyeceğim ama yaşamak uğruna yapmak zorunda oldukları şunlardır:

- 1: Daha çok hasta muayene etmek
- 2: Daha az tetkik istemek
- 3: Daha ucuz tanı ve tedavi yöntemleri kullanmak
- 4: Daha ucuz ilaç kullanmak

- 5: Daha çok ameliyat yapmak
- 6: Daha ucuz tıbbi cihazları kullanmak

Aslında ne kadar güzel ve ülkemiz adına ne hoş hedefler değil mi? Ama bakın bu sistem nasıl tehditler içeriyor :

1: Daha çok hasta muayene etmek acaba şu sonuçlara yol açabilir mi?: Hem şikayet edilmemek hem de para kazanmak adına daha çok hasta muayene eden hekim, hiçbir hastaya gereken zamanı ayıramıyor. Hasta ile hekim yüzyüze gelmenin dışında bir şey yapamıyor. Hastalar çoğu zaman muayene edilemiyor hatta yakınmaları bile dinlenmiyor. Hasta şikayet etmesin diye hekim hastaları gereksiz reçete ve tetkiklerle oyalayarak zaman kazanmaya çalışıyor. Zarar etmemek için sınırlı tetkik istiyor ve gereken tetkikleri bu plan dahilinde 10 gün veya daha uzun süreli aralıklarla istiyor. Eğer hastayı hatırlayabilirse birkaç ayda tanı koyma şansı oluyor. Bu arada hastalar sürekli olarak hastaneye gelip gitmeye devam ediyorlar. Yıllık kişi başı hastaneye müracaat sayısı 8.4'e çıkıyor. Gereksiz ilaç kullanımından Türkiye Avrupa'da ilaç pazarında ilk üç arasına giriyor...

Bu arada daha çok hasta muayenesini hedefleyen sistem cumhuriyet tarihinde açıldığından daha fazla Tıp Fakültesi açarak, binlerce tıp fakültesi mezunu hedefliyor. Artan beyaz önlüklü sayısı hastaları görsel anlamda memnun etmeye devam ediyor. Bunun bir doktorculuk oyunu olduğunun farkında bile olmadan...

2: Daha az tetkik istemek şu sonuçlara yol açabilir mi?: Sadece pakete sığmak amaçlı az istenen tetkikler, zaman içerisinde hastanın her yeni başvurusu ile çoğalıyor. Hastayı unutan hekim hem zaman kazanma amacıyla hızlı hasta bakmaya devam ediyor hem de tetkik sayısını çoğaltıyor. Bu arada tetkiklerin yapıldığı laboratuvar da ağır performans baskısı altında çalışıyor. Yani kar etmek zorunda. Bu amaçla daha ucuz yöntemler bulma çabası içerisinde ve pahalıya mal olan kaliteyi yükseltici tedbirlerden uzak durmaya çalışıyor. Ülkeye getirilen her türlü kalite kontrol sistemi yalnız ve yalnız kalite kontrol uzmanlarının kontrol ettiği günlerde çalışıyor. Diğer günlerde bu kalitenin maliyetini karşılayabilecek bir ekonomik alt yapı yok. Bunu bilen hekimin tetkik sonuçlarına da güveni son derece az. Dolayısı ile tanı koymadan önce bir tetkiki yeniden ve yeniden istiyor...

3: Daha ucuz tanı yöntemleri kullanmak şu sonuçlara yol açabilir mi?: Kullanılan her laboratuvar yöntemi ve radyolojik vb değerlendirme SGK'nın fiyat listesini aştığında cebinden para kaybeden hekim, ya tanısı zor olan hastaları başından savmakta ya da eski ve daha ucuz tanı yöntemlerine yönelebilir. Hele bu hizmetlerin önemli bir kesiminin hekimlik dışı mesleklerde çalışan taşeronlara ihale edildiği bu reformda aslında nasıl büyük bir kabusun ortasında olduğumuz hayal etmek mümkün. Maliyetinin altında ödeme yapan bir Sosyal Güvenlik Kurumu aslında görece olarak herkesi suça teşvik edebilir. Kar amaçlı çalışan bir taşeron sistemin neler yapabileceğini burada yazmaya elim varmıyor...

4: Daha ucuz ilaç kullanmak şu sonuçları doğurabilir mi?: Bir hastanın faturasında yani maliyet hesabında yer alan en önemli kalemlerden birisi de ilaçlar şüphesiz. Hekimler yine kar amaçlı çalıştırıldığına maliyeti ucuzlatacak ucuz ilaçlara yönelebilir. Bu ilk bakışta masum görülen hedef bakın ülkemizde ne anlama gelebilir: Ülkemiz bir ucuz ilaç cenneti olur. Nerdeyse yurt dışına ilaç kaçakçılığının merkezi haline gelebilir.

Fiyatlar üzerindeki baskı birçok hayati ilacın ülkemizde bulunmamasına, karborsaya düşmesine veya merdiven altında üretilmesine neden olabilir. Televizyonlara çıkıp 'bütün ilaçlar ülkemizde var' demekle ilaçlar var edilemez şüphesiz. Diğer yandan ucuz ilaç baskısı orijinal ilaçların yok olmasına yol açarken muadil denilen ilaçların artmasına neden olacaktır. Bu durumda muadil ilaç yasasını çok iyi incelemek gerek: Acaba muadil ilaçların içerisindeki doz aynı doz mu? Bu ilaçlarda orijinal ilaçlarda aranan aynı biyoyararlanım çalışmaları isteniyor mu? Acaba bu ilaçlarla yeterli sonuçlar alınıyor mu? Acaba hastanede ölüm oranları artıyor mu?

5: Daha çok ameliyat yapmak belki şunlara neden olabilir: Hasta başına muayenede ancak kuruluş hesabı kazancı olan hekimlerden cerrah olanlar bu sistemin başlangıcında kendilerini şanslı sayıp hasta başına 50-100 TL kar edebilecekleri cerrahlere yönelebilir. Eğer hedef kar etmek ise bakın hasta seçimi nasıl yapılır: Hastanede en kısa yatacak olan ve ek hastalığı olmayan, çocuk yaşta ve ileri yaşta olmayan, ameliyat süresi kısa olan, ameliyat puanı yüksek olan, cerrahi komplikasyon riski düşük olan ve bol bol bulunabilecek ve tanısını koyduğunuzda hastanın bilgi dağarcığı içerisinde olduğu hastalıklar... Ülkemizde 2010 yılında her bin kişinin 116'sı neden ameliyat oldu acaba? Neden birden bire herkesin apandisit olası tuttu? Hatta patoloji sonuçları bile bunu nasıl doğruladı?

6: Ya daha ucuz tıbbi cihazları kullanmak: Tanı veya tedavi amaçlı olsun paket fiyatın içerisinde insan vücudunda kullanılan cihazlar alındığında sonuç yine bellidir. Bunu tahmin etmek için yaşamak gerekmez. Ülkemizde kör olanından sakat kalanına kadar düşük kaliteli tıbbi cihazların bedelini herkes ödemektedir. Birçok ülke insan vücudunda kullanılan cihazlarla ilgili ciddi kriterle uygulamaktadır. **Ancak ülkemizde ironik bir şekilde bu cihazların kalitesinin artırılması amacı ile yeryüzünde kullanılan tıbbi kalite belgelerinin ihaleler sırasında istenmesi yasaklanmıştır.** Diğer yandan paket fiyatlar hekimlerin kaliteli hizmet şansını nerdeyse her alanda ortadan kaldırmıştır. İnsanlarımızın katarakt ameliyatı olurken SGK'nun 350-400 TL ödediği bir ameliyatta gözlerine kaç liralık bir lens takılacağını artık düşünmeleri gerekiyor. Hekimler yavaş yavaş her şeyi düşünmekten yoruluyor...

İşte bu yüzden ilk bakışta bu kadar güzel ve faydalıymış gibi görünen reform sağlık harcamalarını zirveye çıkarıyor ve elimizde sadece bir çöplük bırakıyor. Bu reformun sonunda ucuzlayan tek şey insan hayatı... Halkın bunu anlaması şüphesiz uzun süremeyecek. Hatta çoğu anladı bile. Birçok hasta ellerinde yüzlerce tetkik doktor doktor geziyorlar... **Ellerinde yalan yanlış bir ton tetkik, tanısı konulmuş bir çok hastalık ve bir o kadar ameliyat kararı ile hayatlarını kurtarmanın bir yolunu arıyorlar...**

Kaynaklar

1. Marc J. Roberst, Wiliam Hsiao, Peter Berman, Michalel R. Reich (Türkçe çeviri Baş Editörü: Recep Akdağ): Sağlık reformunun doğru yapılması: Performans ve hakkaniyetin geliştirilmesi için bir kılavuz. Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü, Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı, Sağlık Bakanlığı, Ankara, 2010
2. Wiliam Hsiao, Peter S. Heller: What should macro economists know about health care policy. IMF, 2000
3. TC Sağlık Bakanlığı Sağlık istatistikleri yılı 2012
4. Mustafa Sönmez: Paran kadar sağlık: Türkiye'de sağlığın ticarileştirilmesi. İstanbul: Pasifik Ofset, 2012.
5. İlker Belek: Sağlık Dönüşüm: Halkın sağlığına emperyalist saldırı. İstanbul: Semerkant Kitabevi, 2012.

Buyurganlığa ve Yasakçılığa Karşı Direniş: “Gezi Hareketi”

Prof. Dr. S. Sencer AYATA

ODTÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü E. Öğretim Üyesi, CHP Ankara Milletvekili

Gezi hareketi Türkiye siyasi tarihinin en unutulmayacak olayları arasında yer aldı. Geniş kamuoyunda yaygın olarak tartışılan harekete ilişkin ana konuları üç başlıkta toplamak mümkün. Harekete hangi grupların katıldığı ve nasıl yön verdiği... Milyonlarca insanı Gezi'ye götüren tepki birikiminin ekonomik, siyasi ve kültürel kaynakları. Gezi sürecinin ana unsurları ve kalıcı yönleri. Tartışmanın son bölümü kurumsal siyaset dünyası ve bir toplumsal hareket olarak Gezi arasındaki ilişkiler üzerinde duruyor.

Kimler katıldı?

Gezi eylemlerine katılanların kim olduğu en çok tartışma yaratan konulardan birisi oldu. Bu kapsamda eylemcilerin yaş ve cinsiyet gibi demografik özellikleri, sosyo-ekonomik konumları/siyasi ideolojik eğilimleri konusunda önemli ipuçları veren araştırma verileri var. Gezi direnişi nedir? Gençlik hareketi. Örgütlerin eylemi. Taraftarların gösterisi. Çevreciler. Hepsini ve daha fazlasını doğru kabul edilebilir. Yapılan değerlendirmeler hareketin türdeş olmayan çoklu, çoğulcu yapısını doğru saptıyor. Hareket çok renkli, çok bileşenli idi. Üniversite öğrencileri, beyaz yakalılar, işçiler, sosyal baskı altında yaşayan kitleler (kadın, Alevi, Kürt, LGBT) ve harekete doğrudan katılmasa da ona destek ev kadınları, esnaf gibi farklı gruplar katıldı. Harekete katılım türleri de farklı idi. Meydanları dolduranlar, sokaklarda çarpışanlar, semtlerde tencere tava çalanlar, park forumlarına katılanlar, sadece sosyal medyada yer alanlar. Mağdur olan, ötekileştirilen, var olması engellenen geniş toplum kesimlerinin hepsi orada idi. Özet olarak şu söylenebilir: Gezi çok katmanlı bir protesto hareketi olarak tarihe geçti. Burada hareketin sosyolojik analizi eşliğinde aslında güncel bir Türkiye değerlendirmesi yapılmaktadır.

Cinsiyet ve kuşaklar

Harekete kadınların ve erkeklerin neredeyse eşit oranlarda katılmış olmaları hareketin çok önemli bir yönüdür. Gençler fiziki olarak

eylemlerde hep ön safta oldukları için en çok onlar üzerinde duruldu. Oysa kadınların katılımı Türkiye'de meydana gelen temel bir kültürel değişimin göstergesi olarak kabul edilmelidir. Giderek artan toplumsal ve kültürel çatışmanın merkezinde yer alan kadınlar, protestolara ve siyaset sahnesine doğrudan, tüm ağırlıkları ile ve ortaya net görüşler koyarak katıldılar. Kadınların katılımı Gezi'yi tüm dünyaya çağdaş bir olgu olarak sundu. Türkiye'yi tüm dünyaya ileri ve çağdaş bir kültüre sahip bir ülke olarak tanıttı. Yabancı yorumcular, Türkiye'nin bu yüzüyle gelişmiş ülkelere ne kadar benzediğini vurguladılar. Harekete genç, orta kuşak ve yaşlı her yaşta yurttaş katıldı. Bununla birlikte ilginin odağında Gezi direnişinin merkezinde yer alıp biber gazı, tazyikli su ve polis şiddeti ile en çok yüz yüze gelen, hareketin lokomotifini olan genç kuşak yer alıyordu. En yüksek katılım 20-24 yaşları arasında ve katılanların ortalama yaşı 25-30 arasındaydı. Gezi hareketi bu anlamda ağırlıklı bir genç kuşak hareketidir. Eylemcilerin üçte biri öğrenci idi. Diğerleri genellikle meslek sahibi çalışan kimselerdi. Çalışan gençler genellikle harekete iş sonrası katılan ve bazen bütün geceyi uykusuz geçirdikten sonra işine giden kimseler olarak tanındı. Herkes onlara isim aradı. Dijital kuşak, internet kuşağı, Y kuşağı. Bu kuşağın niteliklerini inceleyen uzmanlar en çok iki özellik üzerinde durdular. Birincisi, özgürlüğe verilen önem idi. Bireyselliklerine vurgu yapan kimselerdi. Bu nedenle buyurganlıktan, denetimden hoşlanmıyor ve otoriter yapıların ve eğilimlerin karşısında daha çabuk dikiliyorlardı. Önceki kuşaklarda daha yaygın olarak görülen disiplinli ve uyumlu olma, resmiyet, otoriteye sadakat bu kuşakta daha az görülüyor. Genellikle az çocuklu ve çocuk merkezli ailelerin çocuklarıydılar. Aile onlar doğmadan sürekli çocuk hakkında okumuştular. Kendi odalarındaki TV'yi seyretmiş, kendi bilgisayarında oynamışlardı. Öz güvenleri yüksek, inisiyatif alma, girişimcilik ve yaratıcılık yönleri güçlüydü. İlişkileri rahat, samimi ve gayri resmi idi. Aile, akran ve okulda rekabet içinde ve rekabetçi kimseler olarak büyümüşlerdi. Çatışma onları hemen ürktürmüyordu. Gönüllü katkı vermekten hoşlanıyorlardı. Çevre duyarlılıkları yüksekti.

Batı dünyasındaki 68 hareketinde kültür çatışması kadar kuşak çatışması vardı. Ama bu gençler anne ve babalarına çok yakınlar. Çatıştıkları kendilerine dayatılan ataerkil, buyrukçu, muhafazakar kültür ve siyasetti. Yaşamlarına müdahaleye izin veremeyeceklerini açıkça söylediler. Kendi gördükleri baskıdan şikayetçi anne ve babalar onları yetiştirirken eğitim ve özgürlüğe öncelik vermişti. Hayır denmeye alışık değillerdi. Buyurganlığa ve yasaklılığa karşıydılar. Gençlerin isyanının altında, "Yaşam tarzıma dokunma, değerlerimi aşağılama" tavrı yatıyordu. Mizah ile büyümüşlerdi. Popüler kültürden besleniyorlardı. Ekşi sözlük, Zaytung, Cem Yılmaz çocuklarıydılar. Teknolojiden yararlanarak bilgiye kolay ulaşabiliyorlar ve dünyaya bağlanıyorlardı. Fiziki dünyada yaşadıkları kadar sanal dünyada yaşıyorlardı. Sosyal medyayı yoğun olarak kullanıyorlar, internet ve mobil telefon merkezli bir yaşam sürüyorlardı.

Sınıf kompozisyonu

Hareket özellikle İstanbul'da ve diğer büyük kentlerde lokomotif rolü oynayan gençlere ek olarak başka halkalar da içeriyordu. Ön planda yer alan eylemci çekirdeğin arkasında ve çevresinde, onları destekleyen ve bazıları meydanları hiç terk etmeyen daha büyük bir kalabalık vardı. Bu halkada yer alanlar da biber gazı yedi ama hep en önde değillerdi. Sadece İstanbul'da değil, Ankara ve İzmir'de de benzer kompozisyonlar görüldü. Üçüncü bir halka ise tüm Türkiye'de milyonların katıldığı semt ve mahalle hareketleri idi. Eylemci çekirdek kendi başına kalsaydı, sınırlı bir sokak ve gençlik eylemi olarak kalabilirdi. Büyük bir toplumsal protesto hareketine dönüşmeyebilirdi. Mitinglerin yüzbinlere ulaşması farklı toplum kesimlerinin, halkın katılımıyla sağlandı. İşçi sendikaları sürece genel grev ile destek verdi. Eylemcilerin mesleki kompozisyonu konusunda yapılan tüm araştırmalar ortaya benzer bulgular koydular. Eylemcilerin yarısından biraz fazlası ücret ve maaş karşılığı çalışan kimselerdi. Her dört ve bazı araştırmalara göre her üç eylemciden birisi öğrenciydi. Bu yönüyle harekete en yoğun olarak katılanlar ücretliler ve öğrencilerdi. Eylemcilerin eğitim düzeyi İstanbul ortalamalarını dahi geride bırakacak ölçüde yüksekti. Bir kere her on kişiden birisi yüksek lisans ve doktora sahibiydi. Yarısından biraz fazlası ise üniversite bitirmişti. Diğerleri lise mezunu görünüyor ama bunların çoğunluğu halen üniversite eğitimi görüyordu. Yaklaşık her üç kişiden birisi yüksek okul öğrencisiydi. Lise bitirmemiş olanlar sadece yüzde on, sadece ilkokul mezunları ise yüzde beşin altında kalıyordu. Daha çarpıcı bir bulgu ise eylemcilerin babalarının yüzde 6'sının yüksek lisans ve doktora, üçte birinin üniversite ve yüzde 28'inin lise mezunu olmasıydı. Yüksek eğitim ile ücretli ve maaşlı çalışmayı yan yana koyduğumuzda karşımıza eylemcilerin ana gövdesini oluşturan yüksek eğitimli beyaz yakalılar çıkmaktadır. Gezi Parkı'nda en yoğun olarak temsil edilen grup yani beyaz yakalılar yani "yeni orta sınıf" tır. Yeni orta sınıf deyince hangi toplum kesiminden söz ettiğimizi biraz netleştirelim. Orta sınıf denince orta gelir grubunda yer alan kimseler anlaşılıyor. Bizim üzerinde durduğumuz orta sınıf ise, gelir kadar eğitim ve meslek çerçevesinde tanımlanan bir toplum kesimidir. Yeni sınıfı ise "eski" ya da geleneksel kentli orta sınıftan, yani esnaf ve sanatkarlardan, yani dükkan sahiplerinden ayırmak için kullanılmıştır. Yeni orta sınıf ile en çok örtüşen kavram beyaz yakalılardır. Gelirlerinin ana

kaynağı ücret ve maaştır. Belirli meslek gruplarında bulunan ve buldukları mesleki konuma esas olarak, eğitimleri vasıtasıyla gelmiş olan kimselerdir. Yeni orta sınıf, tüm dünyada ve özellikle bütün gelişen toplumlarda en hızlı büyüyen toplum kesimidir. Vasıflı ya da kalifiye iş gücü denildiği zaman öncelikle beyaz yakalı yeni orta sınıf mensupları anlaşılır. Türkiye'de yüksek okul mezunlarının oranı yüzde on beşe, lise mezunların ise yüzde yirmiye yaklaşmaktadır. Hali hazırda dört milyonu aşkın yüksek okul öğrencisi vardır. Protestolara ortalamasının üzerinde eğitim ve gelire sahip olan bu genç, kentli, orta sınıf önderlik etmiştir.

İşsizlik, hoşnutsuzluk

Rahatsızlıkları birkaç noktada toplanıyor. Türkiye'de eğitimli nüfusun işsizliği çok yüksektir. Sosyal haklar bakımından güvencesizlik ise giderek yaygınlaşmaktadır. Liseyi bitirenlerin çoğu asgari ücret ile çalışmaktadır. Üniversite öğrencilerinin geleceği belirsizdir. İş güvencesi düşük, ücretler düşüktür. Özellikle orta ve orta üst kademelerde performans baskısı ve iş stresi aşırı yüksektir. Hükümetin yaklaşımına karşı derin bir hoşnutsuzluk içindedirler. Ekonomik fırsatların siyasi bağlara dayandığı, klasik eş dost kapitalizminden şikayet etmektedirler. Gücün kötüye kullanılmasından rahatsızlık duymaktadırlar. Hükümetin otorite yanlısı tavrına ve sert baskısına karşıdır. Demokrasi, kişisel özgürlükler ve farklı hayat tarzlarına hoşgörü ile bakmaya önem verir. Laikliğe ve yenilikçi değerlere daha bağlıdır. İstanbul eylemlerinde bu kesim içinde kozmopolit kentliler çok aktif bir rol oynadı. Kültür sermayesi, entelektüel birikimi ve profesyonel bilgileri yüksek kimselerdi. Sadece İstanbul'u yaşayan değil, İstanbul'la yaşayan bir kesimdi. İstanbul'da büyük bir kültür endüstrisi vardır. Kozmopolit kentliler kültür endüstrisinin ürünlerini en çok tüketen kesimdir. Bienallere, müzik, film festivallerine giderler. İstanbul'un tarihi mirası ile olduğu kadar, doğası ile de ilgilidirler. İstanbul'un sokak kültürünü severler. İstanbul'un metalaşması, kamu alanlarının yok edilmesi, betonlaşma, çevre tahribatı konularında çok duyarlıdır. İstanbul'un arzu etmedikleri biçimde şekillendirilmesine, azarla ve öfke ile hayatlarının düzenlenmesine hiddetle karşı çıktılar. Yeni orta sınıf öğrencisiyle, genciyle, kadınıyla ve farklı konumlarda yer alan mensupları ile büyük bir demokrasi hareketine damgasını vurdu. Ancak, kalıcı siyasi değişim yaratabilmek için toplumun diğer kesimleri ile yakınlık kurmaları gerekiyor. Kapsamlı siyasi ittifaklar oluşturmak için öncelikle işçi sınıfına yaklaşmaları gerekiyor.

Siyasi gruplar

Protestonun çekirdeğini oluşturan gençleri siyaset dışı gibi gösteren yorumlar süreci doğru yansıtmadı. Bir kere Taksim Platformu önceden oluşmuştur. Bunun içerisinde siyasi partiler vardır, örgütlü sivil toplum kuruluşları vardır. Zaten eylemi onlar başlattılar. Bunlar esas olarak sol gruplardır. Harekette önderlik rolü oynayan Beşiktaş Çarşı grubu da kendini toplumsal konular karşısında duyarlı bir grup olarak tanımlamaktadır. Türkiye'nin birçok kentinde ve çok sayıda mahallede gece yarılara kadar gençler eğlendi, maç sonrası gibi araba kornaları çalındı, tencere, tavalara vuruldu.

En yaygın görüntü, üstünde Atatürk resmi olan bayrakların sallanmasıydı. Araştırma bulguları, en az her beş eylemciden dördünün bir ideolojik bakışı olduğunu gösteriyor. Eylemcilerin en çok beğendikleri kişi Atatürk idi. Gençler arasında Deniz Gezmiş ilgisi de dikkat çekiyordu. Sosyalist, sosyal demokrat, demokrat, laik ve devrimci büyük bir blok vardı. Katılımcıların büyük çoğunluğu kendilerini öncelikle cumhuriyetçi olarak tanımlıyordu. Araştırmalar, kürt gençlerinin bireysel olarak harekete katıldıklarını gösteriyor. Diğer gruplar örneğin anti-kapitalist müslümanlar harekete önemli bir renk kazandırmış olmakla birlikte istatistiksel temsil olarak zayıftılar. Aynı şekilde kendilerini milliyetçi olarak tanımlayanlar da küçük bir grup olarak kaldılar. Sağ ve dindar kimlik vurgusu yapanlar ise hemen hemen yoktu. İnsanlar kendilerinden gerçekten bir şeylerin alındığını düşündükleri zaman “yetti artık” derler. Sokağa çıkanlar başta özgürlük olmak üzere siyasi, ekonomik ve kültürel önemli kayıpları olduğunu dile getiriyorlardı.

Kültür ve yaşam tarzı

Otoriter rejimlerde siyasi özgürlükler, haklar ve kurumlar baskı altındadır. Bununla birlikte siyasi özgürlükleri kısıtlayan birçok otoriter rejim kişisel özgürlüklere müdahaleden kaçınmaktadır. Bireylerin özel hayatına karışılmamaktadır. Türkiye’de ise siyasi özgürlük kısıtlaması yaşam tarzına yönelik çok yönlü müdahalelerle birlikte gidiyor. Muhafazakar, ataerkil kültürel değerler ve toplumsal ilişkiler otoriter yönetim uygulamaları ile iç içe geçiyor. Devlet bireyin tercih alanlarına müdahale ediyor. Diğer bir deyişle siyasi iktidar yalnızca hak ve özgürlükleri bastırmak, engellemekle kalmayıp kendi değerlerine uygun bir toplumsal düzen anlayışını, yaşam tarzını ve kültürel kimliği devlet gücünden de yararlanarak topluma dayatmaya çalışıyor. Hükümet kişinin serbest zamanına el koyuyor, aileyi düzenlemeye kalkıyor, kimin nasıl yaşayacağını belirlemeye çalışıyor. “Ben kendi hayatımı yaşamak istiyorum” diyenlere, “Senin hayatın yanlış, doğrusunu ben sana öğreteceğim” deniyor. İnsanların saygı duyduğu tarihi kişilere ve onların temsil ettiği temel değerlere hakaret ediliyor. Türkiye’de kanunların ayşar tarafından yapıldığı söyleniyor.

Ekonomi: neo-liberal politikalar

Olaylar sırasında yapılan araştırmalarda eylemciler katılım nedenleri arasında ekonomik nedenleri öncelikle dile getirmediler. Bununla birlikte ekonomik koşulların hareketin yayılmasında ve kitleselleşmesinde önemli rol oynadığını söyleyebiliriz. İkincisi, hareketin karşısına aldığı kentsel gelişme modelleri ekonomi politikalarının sonucudur. Üçüncüsü, ekonomik büyüme geçmişe kıyasla düşük olduğu gibi niteliksel bakımdan çok zayıftır. İstihdam yaratma bakımından yetersizdir. İşsizlik ve güvencesizlik yaygındır. Hareketin dinamosu durumundaki genç ve kentli orta sınıfın büyük bölümü ekonomik durumdan hoşnut değildir. Liseyi bitirenler en fazla asgari ücretle çalışıyor, üniversiteye gidenlerin geleceği belirsiz, mezunlar uzun süre iş bulamıyorlar. İşgücü piyasasında eşit rekabet şansının giderek ortadan kalkması ve iş bulmanın siyasi iktidar tarafından belirlenmesi yaygın şikayet konularındandır.

Taşeronluk uygulamaları, kuralsızlaşma, borçlanma, işyeri kapanmaları nüfusun büyük çoğunluğu için günlük yaşam koşullarının giderek zorlaştığını gösteriyor. Olayların merkezinde yer alan orta sınıf mensuplarının işleri kaypak, ücretleri düşüktür. Karşımızda neo-liberal çalışma koşullarından bunalan bir orta sınıf var. Üzerlerinde hep sürekli bir performans baskısı, aşırı rekabet ve çok uzun çalışma saatlerinin getirdiği stres var.

Kentler ve rant düzeni

Büyük şehirler siyasi ve ekonomik rejimin temel çelişkilerinin ve gerilimlerinin en çarpıcı biçimde gözler önüne serildiği yerlerdir. Bu nedenle günümüzde neo-liberal politikaların yol açtığı sorunlar ve bu sorunlardan kaynaklanan çatışmalar büyük kentlerde yaşanıyor. Taksim olaylarının kaynağında siyasi iktidarın kamuya ait bir alanı özel şirketlere aktarma çabası yatıyordu. Eylemde sorgulanan kaynakların mülkiyeti, rant yoluyla elde edilen zenginliktir. Taksim, büyük bir tarihi ve kültürel birikimi, Cumhuriyeti, emek mücadelelerini simgeleyen bir meydandır. İktidar, Taksim’in kimliğini ticari bir yapılaşma ile değiştirmek istiyor. Taksim direnişi dizginsiz bir ticaret kapitalizminin egemenliği anlamına gelen bu mekan düzenlenmesini kabul etmedi. Çatışmanın sembolleri olan yeşil alan ve AVM bu bakımdan mükemmel örneklerdir. Park, yeşil alan ve müşterek kullanılan kamu alanıdır. Herkese açık ve serbest davranılabilen bir yerdir. AVM ise özel metalaşmış ve ticari alandır. Birden çok işlevi var ama özünde kar amaçlı faaliyetlerin yapıldığı bir yerdir. Özel güvenlik görevlilerinin sürekli denetimi altındadır. Yani yönetilen bir yerdir. Aslında AVM’lerde insanlar ailesi ile birlikte vakit geçiriyor, çocuklar eğleniyor, dışarıda yemek yeme alışkanlığı kazanıyor, hatta bazı kültürel faaliyetler yapılıyor. En önemlisi özellikle tutucu ortamlarda yaşayan kadınlar en azından orta sınıf kadınlar, AVM’lerde kadın yakınları ile dolaşıp, sonra da oturup bir çay içebiliyorlar. Ama Taksim gibi farklı tarihi ve toplumsal sembollerin iç içe geçtiği bir yerde, hem de yeşili sökerek yerine AVM dikme toplumun birçok kesimi tarafından kabul edilmedi. İstanbullular şehri değiştirme konusunda daha çok söz sahibi olmak istiyorlar. “Biz de şehrin sahipleriyiz” diyorlar. İstanbul gibi kültür, gelişmişlik ve entelektüel düzeyi bu denli yüksek bir kentte bu taleplerin karşısında durmak zordur. Rant ekonomisi ile yaşam kalitesi arasındaki giderek derinleşen uyumsuzluğu her geçen gün daha çok sayıda insan görüyor. Gezi kentte yaşayanların imtiyazlarından çok kendine yakın çevrelerin maddi kazancını ön plana çıkartan bir kentsel büyüme modeline karşı çıkıyor. Kente ilişkin kararların paydaşlara sorulmadan tek taraflı olarak alınmasına karşı çıkıyor.

Ne istiyorlar ?

Ülke bölünüyor diyen ulusalcılar, rejim İslamileşiyor diyen laikler, ezilen geleneksel sosyalist örgütler, azınlık grupları bir özgürlük ve demokrasi mücadelesinde birleşti. Maruz kalınan otoriterlik uygulamaları hareketin ortak paydası oldu. Toplumun iktidar tarafından baskı altına alınması ve sindirilmesinden duyduğu rahatsızlığı ortaya koydular. Bir otoriter yönetimi protesto etmek için oradaydılar. Bu ölçüde farklı insan hayatlarında ilk defa bir araya geldi.

İki kişi bir araya geldiğinde hep neden herkesin bu kadar suskun olduğunu konuşuyordu. Halk birleşebileceğini gösterdi. Gezi hareketi siyasi iktidarın, karşısına özgür ve bağımsız bir sivil toplum hareketi olarak çıktı. Temel talep siyasi özgürlükler. Bunun için her şeye müdahale ederek özgürlükleri alabildiğine kısın siyasi iktidarın gücünün demokratik yöntemlerle sınırlandırılmasını talep ediyorlar. Protestolarda iktidar gücünün denetlenmesi, frenlenmesi için çağrı yapılıyor. Hükümetlerin halkla düzenli bir iletişime açık olmasını, yurttaşların tercihlerini daha fazla dikkate almasını ve bireyin özel yaşamına daha fazla saygılı olmasını istiyorlar.

Gezi süreci ve sonuçları

Gezi hakkında şimdiden binlerce yerli ve yabancı değerlendirme yazısı çıktı. *Birikim*, *Ekspres* gibi dergiler Gezi hareketini inceleyen özel sayılar derledi. Prof. Dr. Emre Kongar, Gezi hakkında ilk kapsayıcı kitabı yayınladı. Gezi hakkında Türkiye’de ve dünyada yüzlerce yüksek lisans ve doktora tezi yazılacak. Filmler çevrilecek ve romanlar yazılacak. Diğer yandan Gezi hareketinin geleceği ve kalıcı sonuçları olup olmayacağı büyük bir merak konusudur. Eylemciler birlikte hareket etmeye devam edecek mi ? Bir gelecek hedefi ve yeni toplum vizyonu ortaya konacak mı ? Önce Gezi’nin geleceği konusundaki kuşkuşların neler olduğuna bakalım: Bir kere, hareketin kısa zamanda bölündüğüne dikkat çekiyor. Karşıt taraflar, Gezi’yi anlatırken hareketi tümüyle kendi görüşleri ile özdeşleştirirken diğer tarafları yok saydılar. İkinci endişe, toplanmaya devam edenlerin ne yapılacağı konusunda fikir birliğine sahip olmamalarıdır. Oysa ses getiren bir muhalefet olabilmek için örgütlenme, program ve lidere ihtiyaç vardır. Üçüncüsü, yükselen beklentilerin ve artan umutların karşılanamaması sonucu doğabilecek büyük hayal kırıklığıdır. Dördüncüsü, insanları sürekli toplamanın monotonlaşma ve yabancılaşma yaratacağı korkusudur. Polisle sürekli karşı karşıya gelmenin hareketi marjinalleştirmesi ve küçülen hareketin iktidar tarafından kolayca bastırılacağı düşüncesidir. Atılması gereken adımlar konusundaki belirsizlik de sıkça dile getiriliyor. Doğru olan hangisi ? Tabanı genişletmek, kurumsal siyasete katılmak, yeni bir siyasi hareket oluşturmak, küçük ve somut adımlar atarak küçük kazanımlar sağlamak. Bir yanda meydanlarda mücadelede devam edip toplumda karşılık bulan bir protesto hareketini yaygınlaştırmak varken, diğer yanda günlük yaşam sorunlarına eğilmek, sorunların çözümü için halkla birlikte mücadele etmek ve halkın güvenini kazanmak var. Olumlu bakanlar Gezi’nin yarattığı iyimserlik havasının ve sinerjinin devam ettiğini vurguluyor. Öne çıkan görüşler şöyle özetlenebilir. En önemli net kazanım gençlerin korku ve çaresizlik kültürünü yenmiş olmaları. Kinin ve intikamın değil, özgürlük, hoşgörü ve barışın önemini kanıtlamış olmalarıdır. Gezi hareketinin muhalefette ve toplumda mücadele bilincini ve kararlılığını arttırmış olmasıdır. Gezi’de oluşan yeni insan kaynağı yeni muhalefet yöntemleri geliştirmeyi, yeni örgütler yaratmayı, yeni politikalar üretmeyi sonunda mutlaka başaracaktır. Sayıları çok olmasa da birlikteliğin önemli bir dönüştürücü güç sağladığı herkes tarafından fark edildi. Nihayet, hareketin Türkiye’deki tüm siyasal aktörleri siyaseti yeniden düşünmeye zorlamış olması önemlidir. Geleceğe ilişkin değerlendirmeler çeşitli olasılıkları düşünmemizi sağlamak bakımından önemlidir. Hareketin

geleceğini yapılan tartışmalar, sürdürülen eylemler biçimlendirilecektir. Bununla birlikte öncelikle hareketin ortaya çıkardığı bazı temel değerleri, normları ve davranış kalıplarını iyi kavramamız gerekir. Çünkü bunlar Gezi’nin kalıcı sonuçlarıdır. Hareketin kalıcı etkilerini bu özelliklerinden ilerleyerek anlayabiliriz.

Gezi’yi anlamak: öznel deneyimler

Gezi hareketinin en önemli yönü tek tek bireylerin yaşadıklarına ilişkin öznel duygu ve düşünceleridir. Eylemciler “Gezi” deyince sıra dışı, renkli ve heyecanlı bir yaşam tablosu çiziyor. Rahatsız edilmeden çimlerde, çadırlarda uyumak istiyorlardı. Sabahları şarkılarla uyanmak istiyorlardı. Birlikte olmaktan ve birbirine destek olmaktan haz duyuyorlardı. Tertiplenen sokak tiyatroları, konserler, toplantılar, spor etkinlikleri insanın kendisini iyi ve önemli hissetmesini sağladı. Sabahları çöp temizliği yapıldı. Duvarlara sloganlar yazdılar, resimler çizdiler. Gaz maskeleri ve deniz gözlükleri taktılar. Farklı düşüncelerin ifade edildiği akşam forumları düzenlediler. Öte yandan tazyikli su, biber gazı ve güvenlik araçlarına bindirilen eylemciler vardı. Ölenler, gözünü kaybedenler ve binlerce yaralanan oldu.

Büyüleyici atmosfer

Eylemciler, bu atmosferi *büyüleyici* olarak nitelendiriyor. Her an sürprizlerle dolu, şaşırtan, neşelendiren, korkutan ama sürekli heyecanlandıran bir atmosfer yaşandı. Bir an festivale, bir an siper cehennemine dönüşen bir ortam vardı. Eğlencelerle ve tehlikelerle dolu, önceden tadılmamış duyguların tadıldığı, bitmemesi istenen bir rüyalar alemi oluştu. Günlük sıkıntılarını, aileden başlayıp okulda devam eden ve işyerinde doruğa çıkan amansız rekabet dünyasının dışında, hayatın tüm monotonluğunu kıran bir heyecan yaşandı. “Mezun ol, iş bul, evlen, çocuk sahibi ol” kalıbını alt üst eden eşsiz bir deneyim oldu. Eylemciler, Gezi deneyimlerini yaşamları boyunca unutmayacaklarını söylüyorlar. Gezi’yi daha iyi anlamak için öznel duyguların bireyler için önemini iyi anlamamız gerekir. Çünkü bu öznel deneyimler, birey, grup ve örgüt düzeyinde gelecekteki siyasi ve toplumsal hareketleri derinden etkileyecektir.

Alay, eğlence, oyun

Gezi hareketine gençliğin coşkusu, canlılığı, mizahı ve kıvraklığı yansdı. Belki de en önemlisi hayranlık uyandıran yaratıcı mizahı idi. Gençler kendileri de dahil olmak üzere herkesle alay ettiler. Şiddete karşı koymayı eğlenceye, oyuna çevirdiler. Başbakan’ın Gezi hakkında kullandığı olumsuz ifadeler gençlerin elinde koz oldu. Çapulcu, onları aşağılamak için söylenmişti ama gençlerin dilinde örtülü de olsa üstünlük ifade eden havalı bir yeni kimliğe dönüştü. Alay karşısında öfkenin yağdırdığı tehditler ve kullanılan fizik güç, mizah ile tepe taklak edildi. Moral üstünlük, kaba kuvvetten ince zekaya geçti. Bu yeni üslup yaygınlaşarak Türk siyasetine değişik bakış açıları, renklilik ve incelik kazandırabilir. Park forumları siyasete ve özellikle yerel siyasete katılım talebini yansıtıyor. Katılımcılar yerel sorunların halka, sivil toplum kuruluşlarına, tüm

sosyal paydaşlara sorulmasını talep ediyor. Yurttaşlar alınan kararlarda pay sahibi olmak istiyor. Yaşadıkları yere ne anlam vereceklerine, nasıl bir çevre istediklerine, ne tür sosyal ilişkiler arzularına kendileri karar vermek istiyorlar. Önümüzdeki dönemde yerel birimlerin ve kentlerin gelişimi için alternatif gelişme vizyonu arayışları hızlanacaktır. Rant odaklı, çevreye duyarısız ve adaletsiz büyüme modelleri karşısında sosyal, yenilikçi ve çevreci sürdürülebilir gelişme yaklaşımı güçlenecektir. Kentlerin yönetiminde katılımcı demokrasi talebi artacaktır. İktidarı elinde tutan küçük bir siyasi ve ekonomik çemberin kenti kendi çıkarlarına göre biçimlendirmesi daha fazla sorgulanacaktır. Yerel paydaşların yerel siyasetin daha güçlü aktörleri haline gelebileceği yerel yönetim anlayışları ön plana çıkacaktır.

Küresel iletişim

İletişim teknolojileri insanlar arasında yeni bağlantıların kurulması ve insanların kendilerini daha iyi ifade etmesi için yeni alanlar yaratıyor. Toplumsal hareketlere katılımı seferber edecek mesajların yayılması kolaylaşıyor. Gezi hareketinde, mobil telefon ve internet protestonun en temel araçları arasında yer aldı. Amatör kameralar, elektronik mesajlar, Facebook, Twitter, YouTube yoğun olarak kullanıldı. Hareketler sosyal medya aracılığıyla küresel iletişime sokuldu. Dünya izledikçe olayın önemi daha da arttı. Gezi hareketinde dijital teknolojilerin diğer tüm hareketlere kıyasla daha fazla ve daha etkin bir biçimde kullanıldığı belirlendi. İletişim teknolojileri katılımcıların önündeki, zaman, para, beden gücü, mesafe gibi birçok engeli kaldırdı. Böyle olunca yaşlı, kadın, yoksul, sessiz yurttaşlar da harekete katılabilir. Çünkü risk düşüktü. Çok uzak bir mesafeden bir mesaj gönderme, bir polis şiddeti sahnesini videoda paylaşma mümkün oldu. Online destek harekete önemli bir moral destek sağladı. İnternet yurttaşları güçlendirdi. Milyonlarca kişi 'dijital eylemci' oldu. Gezi, kendi medyasını oluşturdu. Sosyal medya, merkez medyanın tekeline kırdı. Hareketin meydan ayağı ile sosyal medya ayağı birlikte çalıştı. Olup bitenler hemen sosyal medyaya aktarıldı ve sokak medya mesajları ile beslendi ve yenilendi. Sanal alanın genişlemesi yeni örgütlenme modellerinin gelişmesine yol açtı. Web siteleri ve takipçiler, maaşlı personelin yaptığı işleri ücret karşılığı olmadan yaptı. Sanal dünyada bağlantılar, arkadaşlıklar hatta ortak dil ve kültür oluştu. Siyasi iktidar sosyal medyayı baskı ile durdurmayı denedi. Mesajlar izlendi ve tutuklamalar oldu. Ama devletin baskısı ve karartmaları hareket üzerinde çok etkili olmadı. Tüm baskılara karşı protestolar devam etti. Açıkça görüldü ki bilginin bu kadar kolay yayıldığı bir ortamda baskıyı ve sonunda diktatörlükleri sürdürmek kolay değil.

Gezi'nin kazanımları

En çok üzerinde durulan kazanım çoğulcu anlayış ve pratiklerdir. Meydanın ve sokağın herkese açık yerler olması farklılıkların bir araya gelmesini kolaylaştırdı. Eylemler yeni birlikteliklerin doğması için bir zemin oluşturdu. Gezi hareketinin en sık altı çizilen özelliği birey, grup, sivil toplum kuruluşu, siyasi örgüt, kimlik ve görüş düzeyinde farklılıkları ve farklı yaşam biçimlerini bir araya getiren

çoğulcu yapısıdır. Farklı topluluklar karşıt hatta çatışma halinde olmalarına rağmen birlikte hareket ettiler. Farklı insanlar birbiri ile tanıştı ve konuştu. Kavga eden kimseler arasındaki olumsuz önyargılar yumuşadı veya kırıldı. Birbirlerine bakışları olumlu yönde değişti. Gezi hareketi, bireyler ve gruplar üzerinde dönüştürücü rol oynadı. Çoğulculuk vurgusu Gezi öncesinde de bilimsel yayınlarda, sanatta, öğretimde, hatta siyasette çoğu kimse tarafından savunulan temel bir değer haline gelmişti. Gezi bu temel değeri kitlesel bir deneyime dönüştürdü. Çoğulcu zihniyetin yerleşmesi hareketin siyasi kültürümüze önemli bir katkısı oldu. İkinci kazanım, kurallarla ilgili idi. Taksim'de düzeni sağlayan bir merkezi güç yoktu, ama kavga ve kargaşa olmadı, yağma ve hırsızlık görülmedi, aşırılıklara gidilmedi. Davranışlarda düzenlilik vardı. İlişkilerde birbirini rahatsız etme, birbirine zarar vermeme, birbirini kırmama, birbirine saygı duyma anlayışı ön plana çıktı. Bu durum toplumda var olan yeni bir kamu düzeni özleminin ve beklentisinin ifadesi olarak görülebilir. Başkasına saygıyı içselleşmiş değerler ve ayrıntılı kurallarla ortaya koyan yeni bir kamu düzeni. Başkasına zarar veren gücün kurallarla sınırlandırıldığı bir hukuk devleti özlemi ve anlayışı ortaya koyuldu. Gezi hareketinin bir başka çarpıcı özelliği güçlü bir dayanışma ruhu geliştirmesi oldu. Anti-gaz sarf malzemesi alımı için para yardımı yapan varlıklılar, yaralı tedavi eden doktorlar, kendisini riske atarak zorda kalanın yardımına koşan eylemciler, losyon ve mide ilacı tedarikçileri, evinde dolma ve börek yaparak eylemcilere götüren kadınlar, konser veren sanatçılar, hukuk yarımını esirgemeyen avukatlar, korna çalan şoförler. Kazanılan dayanışma duygusu ve pratikler toplumsal ve siyasal hayatın çeşitli alanlarına taşınabilir nitelikte küçümsenmeyecek bir sosyal sermaye oluşturdu. Gezi kendiliğinden ve aşağıdan yukarıya doğru gelişmiş bir toplumsal hareketti. Hareketi tertipleyen bir siyasi örgüt veya merkezi güç yoktu, kesinlikle yoktu. Eylemciler karar alıcı bir merkez tarafından görevlendirilmedi. Hareket hiyerarşik olarak örgütlenmedi. İlişki ağları yatay olarak ve çoğu süreç içerisinde oluştu. Düşünceler ve duygular büyük kurumlardan değil günlük yaşamdan ve popüler kültürden beslenen basit ifadelerle ortaya kondu. Bu özellikleri ile Gezi, eşitlikçi niteliği ağır basan, içerleyici ve yeni katılımlara açık tüm sosyal ve siyasal hareketler için örnek oluşturdu. Harekette bireylerin ya da yakın arkadaş gruplarının katılımı ön plana çıktı, örgütlü katılımın önüne geçti. Katılım özgür, tercihe bağlı ve gönüllü oldu. Bu nedenle birey kendisini hareket içinde bir özne, bir aktör olarak hissedebildi. Aynı şekilde Gezi'yi Türkiye'de kadınların eylemin öznesi olduğu ilk büyük toplumsal hareket olarak da görebiliriz. Kadınların varlığı, alanda erkek egemen kültürün zayıflamasına, gerilimlerin azalmasına, günlük yaşamın daha düzgün işlenmesine katkıda bulundu. Geri planda kalmış olmakla birlikte onlarla sürekli haberleşerek, birçok ihtiyaçlarını karşılayarak çocuklarına destek veren anneler, yoğun katılımın bir başka temel aktörü oldu. Anneler, kendilerinin isteyip de yapamadıklarını yapan çocukları ile gurur duydular. Ellerinde tavalarla yürüdüler. Eylemcilere limon ve sirke attılar. Zorda kalanları evlerinde misafir ettiler. Gezi hareketi, Türkiye'nin siyaset dünyasına gelecekte önemli siyasi roller üstlenebilecek güçlenmiş kadınlar ve genç bireyler kattı.

Türkiye Nüfus ve Seçmen Sayıları Üzerine Bir Araştırma

Prof. Dr. Kemal YILDIRIM

Gazi Üniversitesi Teknoloji Fakültesi Öğretim Üyesi

ÖZET

Bu çalışmada, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilgili kurum ve kuruluşları tarafından yayınlanan nüfus ve seçmen istatistiklerinin karşılaştırmalı olarak kontrolünün yapılması amaçlanmıştır. Bu amaçla, 2000 yılında yapılan genel nüfus sayımı sonuçları, Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) açıkladığı 2000-2010 yıllarına ait doğum ve ölüm istatistikleri, 2007 yılı itibarıyla Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) nüfus istatistikleri, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nün (NVİGM) ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın (ÇSGB) açıkladığı 2003-2010 yıllarına ait nüfus istatistikleri, Avrupa İstatistik Ofisi'nin (EUROSTAT) ve Amerikan Nüfus Sayımı Bürosu'nun (US Census Bureau) yayınladığı 2000-2011 yıllarına ait nüfus istatistikleri, Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) 2000-2011 yıllarına ait ilköğretim okullarında kayıtlı öğrenci sayıları, Yüksek Seçim Kurulu'nun (YSK) açıkladığı 2002-2011 yıllarına ait seçmen sayıları, 2000-2004 yıllarına ait Resmi Gazetelerde yayınlanan vatandaşlık kararları uzun ve titiz bir çalışmayla birbirleriyle ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Sonuçta; ilan edilen nüfus ve seçmen sayılarına bir bütünlük içinde bakıldığında 31 Aralık 2011 tarihi itibarıyla Türkiye nüfusunun 78,135,848 kişi ve yurtiçi seçmen sayısının ise 53,190,775 kişi olduğu görülmektedir.

Anahtar kelimeler: nüfus sayısı, nüfus sayımı, seçmen sayısı, nüfus artış hızı ve oranı.

A STUDY ON POPULATION NUMBER AND VOTERS IN TURKEY

ABSTRACT

In this study, control is aimed comparatively about the statistics of the population and the voters published by the relevant organizations and institutions of the Republic of Turkey. For this purpose, the results of the census conducted in 2000, the birth and death statistics of Turkey Statistical Institute (TUİK) from 2000 to 2010, the vital statistics reported by Address Based Population Registration System (ADNKS) since 2007, the vital statistics reported by General Directorate of Population and Citizenship Affairs (NVİGM) and Ministry of Labour and Social Security (ÇSGB) from 2003 to 2010, the population statistics issued by the Statistical Office of the European (EUROSTAT) and US Census Bureau from 2000 to 2011, the number of students enrolled in primary schools of Ministry of Education (MEB) from 2000 to 2011, the number of voters announced by High Election Board (YSK) from 2002-2011, the citizenship decisions published in the Official Gazette from 2000-2004 has been attempted to relate with each other by a long and meticulous study. As a result, when the population and the number of voters viewed in a holistic way, Turkey's population is 78,135,848 people and the number of domestic voters is 53,190,775.

Keywords: number of population, census, number of voters, population growth speed and rate.

Binlerce yıllık tarihi ve kültürel birikime sahip olan Türkiye Cumhuriyeti devletinin ilgili kurum ve kuruluşları tarafından yayınlanan nüfus ve seçmen istatistiklerindeki çelişkiler, basına yansıyan haberlerde görüleceği üzere ulusal ve uluslararası düzeylerde güvensizliğe neden olabilmektedir. Bu kapsamda CHP Grup Başkan Vekili Emine Ülker Tarhan'ın 17 Ağustos 2012 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verdiği soru önergesinde; nüfus sayısındaki aşağı/yukarı yönlü değişimleri; ülkenin büyüme hızını, milli gelirini, işsizlik oranını, GSMH'sını ve meclisteki vekil dağılımı gibi pek çok alanı etkilediği dile getirilmiş, milli iradenin sandığa yansımaları doğrudan etkileyen nüfus ve seçmen sayılarındaki olağandışı azalış ve artışların nedenleri sorulmuştur. Bu duruma genel olarak bakıldığında söz konusu olan bu kurum ve kuruluşların bazen fotoğrafın bütünü'nün

görülmesini sağlayacak olan sayısal verilerin bir kısmını açıkladığı, bazen de açıkladığı verilerle çelişkiler yaratarak, karışıklığa neden olduğu görülmektedir. TÜİK Başkanı Birol Aydemir'in 10 Nisan 2012 ve 29 Temmuz 2012 tarihlerinde basına yansıyan açıklamaları bu durumu destekler niteliktedir. Aydemir'in açıklamasının bir bölümü aşağıda verilmiştir.

"Türkiye'nin reel ortamından ayrı olarak TÜİK'in şartlarının çok iyi olmasını beklemek çok da gerçekçi değil. Çünkü kanun gereği tüm kamu kurumlarının idari kayıtlarını bizimle paylaşması gerekiyor. Ama paylaşmıyorlar. Biz ne yapabiliriz? Yapabileceğimiz hiçbir şey yok. Sadece yazı yazıp 'kayıtlarınızı bizimle paylaşın' demekten başka gücümüz yok. Halbuki idari kayıtlar bizimle paylaşıldığı zaman bizim birçok istatistiğimiz de daha düzenli ve iyi olacak. Bu idari kayıtlar paylaşılmadığı için zaman zaman sıkıntı çekiyoruz."

Bu açıklamadan da görüleceği üzere NVİGM ve TÜİK gibi kurumlar kendi aralarında sağlıklı bir iletişim kuramamaktadır. Bu kapsamda, son zamanlarda Türkiye yazılı ve görsel basınında yer alan çok sayıda makalede / haberde; nüfus ve seçmen sayılarıyla ilgili yayınlanan istatistiklerin birbirleriyle çeliştiği yönünde ciddi iddialar vardır. Örneğin, Amerikan Haberalma Teşkilatı (CIA) Türkiye nüfusunu 79,749,461 kişi (Temmuz 2012 itibarıyla), TÜİK ise 74,724,269 kişi (31 Aralık 2011 itibarıyla) olarak açıklamışlardır. Buna benzer yayınlanan pek çok çelişkili sonucun bilimsel olarak incelenmesi ve elde edilen bulguların kamuoyuyla paylaşılmasında yarar görülmektedir.

Bu çerçevede, 2000 yılında yapılan genel nüfus sayımı sonuçları, TÜİK'in açıkladığı 2000-2010 yıllarına ait doğum ve ölüm istatistikleri, 2007 yılı itibarıyla ADNKS nüfus istatistikleri, NVİGM'nin ve ÇSGB'nin açıkladığı 2003-2010 yıllarına ait nüfus istatistikleri, EUROSTAT'ın ve US Census Bureau'nun yayınladığı 2000-2011 yıllarına ait nüfus istatistikleri, MEB'in 2000-2011 yıllarına ait ilköğretim okullarında kayıtlı öğrenci sayıları, YSK'nın açıkladığı 2002-2011 yıllarına ait seçmen sayıları, 2000-2004 yıllarına ait Resmi Gazetelerde yayınlanan vatandaşlık kararları ayrıntılarıyla incelenmiş olup, sistematik bir sırayla aşağıda verilmiştir.

Yöntem ve uygulama

Bu çalışmada, aşağıda görevleri açıklanan kurum ve kuruluşların 2000-2011 yıllarına ait nüfus ve seçmen sayılarıyla ilgili yayınladıkları istatistiklerin karşılaştırmalı olarak kontrolünün yapılması amaçlanmıştır. İlgili kurumların görev alanları aşağıda verilmiştir.

NVİGM'nin görevi; ülke nüfusunun yapısı, nitelikleri, nüfus hareketleri ve bu alandaki gelişmeleri takip edilecek politikaların tespitine dair çalışmaları ilgili kuruluşlarla işbirliği içinde yapmak ve belirlenecek esasların yürütülmesini sağlamak, ülke vatandaşlarına Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası vermek, nüfus bilgi bankası oluşturarak toplanan verileri değerlendirmek ve istatistikleri çıkararak ilgili kuruluşlarla işbirliği içerisinde yayınlanmasını sağlamak, Türk vatandaşlığının kazanılması, kaybı ve kişilerin göçmen olarak kabulüne dair işlemleri yürütmek, ADNKS ve uygulamasına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek ve bu konuda kurumlar arasında koordineli sağlamaktır.

YSK'nın görevi; Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında 298 sayılı Kanun'un 28 inci maddesinde tanımlanan seçmen kütüğünü ve yurt dışı seçmen kütüğünü oluşturmak, güncelleştirmek, seçmen ve seçimle ilgili tüm bilgileri toplamak, saklamak, kullanılabilir hale getirmek, gerekli yerlere ulaştırmak, SEÇSİS kapsamında veri tabanı raporlarını istenilen dönemlerde hazırlamak, tutulan tüm bilgilerin güvenli bir şekilde yedeklenmesini sağlamak, seçim sonuçlarının, seçmen bilgilerinin ilgililerce izlenebilirliğini sağlamaktır.

TÜİK'in görevi; hazırladığı programda belirlenen istatistikî faaliyetlerin yürütülmesini ve uygulanmasını sağlamak, görev verilen diğer kurum ve kuruluşlar tarafından üretilen istatistiklerin uluslararası standartlara uygunluğunu incelemek, istatistik alanında veri ihtiyacı duyulan alanları ve veri derleme yöntemlerini, istatistiki

tanım ve sınıflandırmalarını ilgili ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde belirlemek, ulusal kayıt sistemini oluşturmak, diğer ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla işbirliğini sağlamak, ulusal ve uluslararası bilgi ağı ve bilgi akış sisteminin oluşturulmasını koordine etmek, ülkenin ekonomi, sosyal, demografi, kültür, çevre, bilim ve teknoloji alanları ile gerekli görülen diğer alanlardaki istatistikleri derlemek, değerlendirmek, analiz etmek, yayımlamak, resmi istatistik sonuçlarının bilimsel ve teknik açıklamalarını yapmak, kalkınma planları, programlar, ilgili mevzuat ve benimsenen temel ilkeler çerçevesinde, kurumun orta ve uzun vadeli strateji ve politikalarını belirlemektir.

EUROSTAT'ın görevi; Avrupa çapında yürüttüğü çalışmalarla Avrupa Birliği'ne istatistiki bilgiler sağlamaktır. EUROSTAT; Avrupa Komisyonu'nun bünyesinde yer alan ve merkezi Lüksemburg'da bulunan bir genel müdürlük olup, Avrupa Birliği üyesi ülkeler, birliğe aday ülkeler ve Avrupa Serbest Ticaret Birliği üyesi ülkelere elde ettiği istatistiki verileri, Avrupa Birliği kurumlarına, ulusal yönetimlere ve kamuoyuna iletir. TÜİK-EUROSTAT ilişkileri, 1993 yılında imzalanan "İşbirliği Protokolü" ile başlamıştır. Aralık 1999'daki Helsinki Zirvesi'nden sonra iki kurum arasındaki ilişkiler artan bir hızla devam etmiştir. TÜİK, EUROSTAT'a çeşitli alanlarda düzenli olarak veri sağlamaktadır.

Bu çalışmada, yukarıda tanımlanan kurum ve kuruluşlar tarafından açıklanan Türkiye nüfus ve seçmen istatistiklerindeki değişimlerin sağlıklı olup olmadığı, karşılaştırmalı olarak istatistiki yöntemlerle analiz edilmiştir. Bu kapsamda, yıllara bağlı olarak değişen nüfus ve seçmen sayılarının artış hızları ve oranları, doğum ve ölüm sayıları ile vatandaşlığa kabul edilen ve vatandaşlıktan çıkmasına izin verilenlerin sayıları dikkatle ele alınmıştır. Bu çalışmada elde edilen sonuçlar artı veya eksi yönde değişimler gösterebilir.

Bulgular

Araştırmanın kapsamını; adreslere gidilerek sayım yapılan en güncel 2000 yılı genel nüfus sayımı sonuçları, TÜİK'in açıkladığı 2000-2010 yıllarına ait doğum ve ölüm istatistikleri, 2007 yılı itibarıyla ADNKS nüfus istatistikleri, NVİGM'nin ve ÇSGB'nin açıkladığı 2003-2010 yıllarına ait nüfus istatistikleri, EUROSTAT'ın ve US Census Bureau'nun yayınladığı 2000-2011 yıllarına ait nüfus istatistikleri, MEB'in 2000-2011 yıllarına ait ilköğretim okullarında kayıtlı öğrenci sayıları, YSK'nın açıkladığı 2002-2011 yıllarına ait seçmen sayıları ve 2000-2004 yıllarına ait Resmi Gazetelerde yayınlanan vatandaşlık kararları oluşturmaktadır.

Çalışmada ilk olarak 2003-2010 yıllarına ait NVİGM'nin açıkladığı yurtiçi ve yurtdışı nüfus istatistikleri, Nüfus Müdürlükleri ve Dış Temsilcilikler eliyle düzenlenen doğum tutanağına göre nüfus aile kütüğüne tescil edilen kişilere ait doğum sayıları ile ÇSGB'nin yurtdışı nüfus sayılarının karşılaştırmalı hesaplamaları Tablo 1 ve Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 1'e bakıldığında yurtiçi doğum sayılarının genel itibarıyla azalma eğilimine girdiği görülmektedir. Bu sonuçlardan hareketle, Tablo 1'de yer alan yurtiçi doğum istatistikleri ile daha önce DİE

Tablo 1. 2003-2010 yıllarına ait Türkiye nüfus ve doğum istatistiklerinin karşılaştırılması

YIL	Yurtiçi Yurtdışı Nüfus Sayısı ^{1,2}	Yurtdışı Nüfus Sayısı ³	Yurtiçi Nüfus Sayısı	Yurtiçi Yurtdışı Doğum Sayısı ⁴	Yurtiçi Doğum Sayısı	Yurtdışı Doğum Sayısı
2003	71,337,204 ¹	3,551,544 ³	67,785,660	1,487,001 ⁴	1,412,949	74,052
2004	72,357,300 ¹	3,659,967 ³	68,697,333	1,639,704 ⁴	1,556,080	83,624
2005	73,429,426 ¹	3,829,378 ³	69,600,048	1,566,550 ⁴	1,485,090	81,460
2006	74,530,426 ¹	3,693,121 ³	70,837,305	1,502,006 ⁴	1,427,507	74,499
2007	75,472,570 ¹	3,849,360 ³	71,623,210	1,495,137 ⁴	1,418,886	76,251
2008	76,175,083 ¹	3,852,918 ³	72,322,165	1,453,737 ⁴	1,379,597	74,140
2009	76,256,487 ²	3,695,175 ³	72,561,312	1,406,872 ⁴	1,338,639	68,233
2010	77,459,561 ²	3,736,572 ³	73,722,989	1,339,200 ⁴	1,270,901	68,299

¹2003-2010 yıllarına ait yurtiçi + yurtdışı nüfus istatistikleridir (NVİGM).²2009-2010 yıllarına ait yurtiçi + yurtdışı nüfus istatistikleridir (ADNKS + ÇSGB).³2003-2010 yıllarına ait yurtdışı nüfus istatistikleridir (ÇSGB).⁴2003-2010 yıllarına ait yurtiçi + yurtdışı doğum istatistikleridir (NVİGM).**Tablo 2.** 2000-2010 yıllarına ait Türkiye geneli yurtiçi doğum ve ölüm istatistiklerinin karşılaştırılması

YIL	Doğumlar ¹	Doğumlar ²	Doğumlar ³	Ölümler ⁴	Ölümler ⁵	Ölümler ⁶	Ölümler ⁷
2000	-	1,213,193 ^{2a}	1,467,026 ³	174,315 ⁴	-	415,000 ⁶	416,934 ⁷
2001	-	1,323,195 ^{2b}	1,440,785 ³	175,137 ⁴	-	422,000 ⁶	410,651 ⁷
2002	-	1,229,417 ^{2b}	1,411,505 ³	175,434 ⁴	-	429,000 ⁶	415,830 ⁷
2003	1,412,949 ¹	1,198,763 ^{2b}	1,378,487 ³	184,330 ⁴	343,673 ⁵	498,000 ⁶	421,995 ⁷
2004	1,556,080 ¹	1,222,242 ^{2b}	1,389,162 ³	187,086 ⁴	340,694 ⁵	443,000 ⁶	429,796 ⁷
2005	1,485,090 ¹	1,243,513 ^{2b}	1,396,315 ³	197,520 ⁴	340,015 ⁵	450,000 ⁶	437,898 ⁷
2006	1,427,507 ¹	1,254,157 ^{2b}	1,405,900 ³	210,146 ⁴	349,722 ⁵	456,000 ⁶	446,041 ⁷
2007	1,418,886 ¹	1,287,784 ^{2b}	1,405,783 ³	212,731 ⁴	-	464,000 ⁶	454,067 ⁷
2008	1,379,597 ¹	1,292,839 ^{2b}	1,402,419 ³	215,562 ⁴	-	454,000 ⁶	462,113 ⁷
2009	1,338,639 ¹	1,261,299 ^{2b}	1,402,783 ³	367,971 ⁴	-	367,971 ⁶	469,715 ⁷
2010	1,270,901 ¹	1,253,309 ^{2b}	1,401,046 ³	365,190 ⁴	-	365,707 ⁶	477,300 ⁷
Ort.	1,411,206	1,252,701	1,409,201	224,129	343,526	433,152	440,212

¹2003-2010 yıllarına ait doğum sayıları NVİGM ve ÇSGB'nin istatistiklerinden üretilmiştir (Tablo 1).²2000-2010 yıllarına ait Türkiye geneli doğum istatistikleridir (DİE, TÜİK).^{2a}2000 yılı Türkiye geneli doğum istatistiğidir (DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı-Sayfa 167).^{2b}2001 ve 2010 yıllarına ait Türkiye geneli doğum istatistikleridir (TÜİK).³2000-2010 yıllarına ait Türkiye geneli yurtiçi doğum istatistikleridir (Hoşgör ve Tansel, 2010).⁴2000-2008 yılları il ve ilçe merkezleri, 2009 ve 2010 yılları Türkiye geneli ölüm istatistikleridir (TÜİK).⁵2003-2006 yıllarına ait Türkiye geneli ölüm istatistikleridir (NVİGM).⁶2000-2010 yıllarına ait Türkiye geneli ölüm istatistikleridir (EUROSTAT).⁷2000-2010 yıllarına ait Türkiye geneli yurtiçi ölüm istatistikleridir (Hoşgör ve Tansel, 2010).

(2000), TÜİK (2001-2010), NVİGM (2003 - 2010), EUROSTAT (2000-2010) ve Hoşgör ve Tansel (2010) tarafından yayınlanan yurtiçi doğum ve ölüm istatistiklerinin karşılaştırmaları yapılmış olup, sonuçlar Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2'ye göre, 2003 - 2010 yıllarına ait NVİGM'nin açıkladığı aile kütüklerine tescil edilen doğum sayıları ortalamaları (1,411,206 kişi), 2000 - 2010 yıllarına ait EUROSTAT'ın açıkladığı ölüm sayıları ortalamaları (433,152 kişi), Hoşgör ve Tansel'in (2010) açıkladığı doğum (1,409,201 kişi) ve ölüm (440,212 kişi) sayıları ortalamaları

ve Tablo 3'de verilen 2000-2011 yıllarına ait Türkiye geneli MEB'in ilköğretim okullarında kayıtlı öğrenci sayıları ortalamalarının (1,413,279 kişi) birbirine çok yakın değerlerde olduğu, buna karşın TÜİK'in açıkladığı doğum ve ölüm sayıları ortalamalarının ise bir hayli düşük düzeyde kaldığı görülmektedir. Diğer taraftan, DİE'nin 2000 yılı nüfus sayımına ilişkin yayınladığı Genel Nüfus Tespiti kitabının 144-146'nci sayfalarında yer alan 2000 yılında doğan 1,520,995 kişi NVİGM, EUROSTAT, Hoşgör ve Tansel'in (2010) verdiği doğum sayılarını desteklemektedir.

Tablo 3. 2000-2011 yıllarına ait Türkiye geneli ilköğretime kayıtlı öğrenci sayıları ve okullaşma oranları

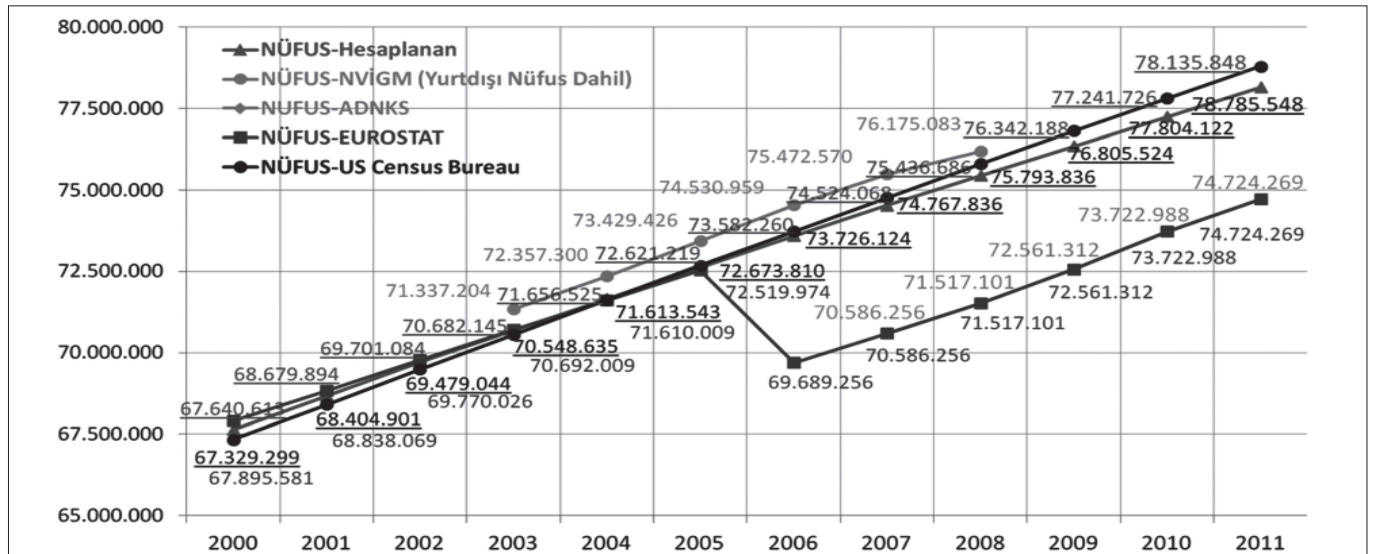
Öğretim Yılı	Toplam Kayıtlı Öğrenci Sayısı ¹	Net Okullaşma Oranı (%) ¹	1. Sınıftaki Öğrenci Sayısı (Top.Öğ.Say./ 8)	1. Sınıfa Kayıt Yaptırmayan Öğrenci Sayısı	1. Sınıfa Kayıt Yaptırması Gereken Öğrenci Sayısı
2000-2001	10,480,721 ¹	95,28 ¹	1,253,622	59,171	1,312,793
2001-2002	10,477,616 ¹	92,40 ¹	1,305,952	99,252	1,405,204
2002-2003	10,331,645 ¹	90,98 ¹	1,291,455	116,489	1,407,944
2003-2004	10,479,538 ¹	90,21 ¹	1,309,942	128,243	1,438,185
2004-2005	10,565,389 ¹	89,66 ¹	1,320,673	136,557	1,457,230
2005-2006	10,673,935 ¹	89,77 ¹	1,334,241	136,492	1,470,733
2006-2007	10,846,930 ¹	90,13 ¹	1,355,866	133,823	1,489,689
2007-2008	10,870,570 ¹	97,37 ¹	1,358,821	35,736	1,394,557
2008-2009	10,709,920 ¹	96,49 ¹	1,338,740	46,989	1,385,729
2009-2010	10,916,643 ¹	98,17 ¹	1,364,580	24,971	1,389,551
2010-2011	10,981,100 ¹	98,41 ¹	1,372,637	21,824	1,394,461
2011-2012	10,979,301 ¹	98,67 ¹	1,372,412	18,253	1,390,665
Toplam Ortalama Değer					1,413,279

¹ İlköğretim Eğitim İstatistikleri, İlköğretim Okullaşma Oranları (TÜİK)

Tablo 3'de verilen toplam öğrenci sayılarına yıllar itibarıyla bakıldığında düzenli bir dağılım gösterdiği görülmektedir. Fakat okullaşma oranında önemli oransal değişimler göze çarpmaktadır. Özellikle ADNKS'ye geçişle birlikte 2007 yılından itibaren net okullaşma oranında 6-7 puanlık artış gözlenmektedir. Sonuçta, öğrenci sayılarında genel itibarıyla önemli bir değişim gözlenmezken, net okullaşma oranında ise 2007'den itibaren bir artış söz konusudur. Tablo 3'deki kayıt yaptırmayı gereken öğrenci sayılarının yanına okula başlama yaşına kadarki süreçte ölüm ve vatandaşlıktan çıkış nedeniyle kütükten düşen yıllık yaklaşık 25 bin civarındaki çocukta koyulduğunda aşağıdaki hesaplamalarda kullanılan doğum sayısı daha da kuvvetli hale gelmektedir.

Bu sonuçlar, yeni doğum sayılarının düzgün aralıklarla yıllar itibarıyla düştüğünü, ölüm sayılarının ise arttığını göstermektedir. Buna göre, Tablo 4'de verilen 2000-2011 yıllarına ait Türkiye nüfusunu oluşturan bileşenlerin ayrıntılı hesaplamalarında, 2000-2010 yılları için Hoşgör ve Tansel (2010) tarafından açıklanan doğum ve ölüm sayıları esas alınmıştır.

Tablo 4'de verilen 2000-2010 yıllarına ilişkin Türkiye geneli toplam değişim sayılarına bakıldığında nüfus artışının küçük aralıklarda düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu noktadan hareketle Tablo 4'de verilen sayısal veriler, daha önce yayınlanan nüfus istatistikleriyle karşılaştırılmıştır (Tablo 5). Türk vatandaşlığından çıkan

Şekil 1. 2000-2011 yıllarına ait Türkiye nüfus sayılarının karşılaştırılması

Tablo 4. 2000-2011 yıllarına ait Türkiye nüfus sayılarına etki eden bileşenlerin analizi

	Nüfus Sayıları 31 Aralık	Doğumlar²	Ölümler³	Doğal Değişim⁴	Gelen⁵	Giden⁶	Toplam Değişim⁷	Nüfus Sayıları 31 Aralık	
2000	67,640,613 ¹	1,467,026 ²	416,934 ³	1,050,092	20,058 ^{5a}	30,869 ^{6a}	1,039,281	68,679,894	2001
2001	68,679,894	1,440,785 ²	410,651 ³	1,030,134	41,312 ^{5a}	50,256 ^{6a}	1,021,190	69,701,084	2002
2002	69,701,084	1,411,505 ²	415,830 ³	995,675	32,338 ^{5a}	46,952 ^{6a}	981,061	70,682,145	2003
2003	70,682,145	1,378,487 ²	421,995 ³	956,492	69,669 ^{5b}	51,781 ^{6a}	974,380	71,656,525	2004
2004	71,656,525	1,389,162 ²	429,796 ³	959,366	51,384 ^{5b}	46,056 ^{6a}	964,694	72,621,219	2005
2005	72,621,219	1,396,315 ²	437,898 ³	958,417	29,830 ^{5b}	27,206 ^{6b}	961,041	73,582,260	2006
2006	73,582,260	1,405,900 ²	446,041 ³	959,859	18,202 ^{5b}	36,253 ^{6b}	941,808	74,524,068	2007
2007	74,524,068	1,405,783 ²	454,067 ³	951,716	16,002 ^{5b}	55,100 ^{6c}	912,618	75,436,686	2008
2008	75,436,686	1,402,419 ²	462,113 ³	940,306	14,742 ^{5b}	49,546 ^{6c}	905,502	76,342,188	2009
2009	76,342,188	1,402,783 ²	469,715 ³	933,068	18,370 ^{5b}	51,900 ^{6c}	899,538	77,241,726	2010
2010	77,241,726	1,401,046 ²	477,300 ³	923,746	23,504 ^{5b}	53,128 ^{6c}	894,122	78,135,848	2011

¹ Yukarıdaki resmi rakamlarla nüfus sayıları karşılaştırmalarında 2000 yılı nüfus sayımı temel alınmıştır. 22.10.2000 yılı itibarıyla tespit edilen 67,530,984 nüfus sayısına, 31 Aralık 2000 yılı itibarıyla 1 ay 8 günlük nüfus artışı ilave edilmiş olup, hesaplamalarda 67,640,613 sayısı temel alınmıştır (DİE).

² 2000-2010 yıllarına ait Türkiye geneli yurtiçi doğum istatistikleridir (Hoşgör ve Tansel, 2010).

³ 2000-2010 yıllarına ait Türkiye geneli yurtiçi ölüm istatistikleridir (Hoşgör ve Tansel, 2010).

⁴ Doğal Değişim (Doğumlar - Ölümler)

⁵ Türk vatandaşlığına kabul edilen kişilerin sayılarıdır.

^{5a} 2000-2002 yıllarına ait Türk vatandaşlığına kabul edilenlerin sayılarıdır (NVİGM; Kadirbeyoğlu, Z., 2009).

^{5b} 2003-2010 yıllarına ait Türk vatandaşlığına yeniden alınan ve vatandaşlık kazananların sayılarıdır (NVİGM).

⁶ Türk vatandaşlığından çıkmasına izin verilen yurtiçi ve yurtdışında yaşayan kişilerin sayılarıdır.

^{6a} 2000-2004 yıllarına ait Resmi Gazete'de yayınlanan İçişleri Bakanlığı ve Bakanlar Kurulu Kararlarıdır.

^{6b} 2005-2006 yıllarına ait NVİGM'den alınan bilgiye göre Türk vatandaşlığından çıkanların sayılarıdır (Anadolu Haber Ajansı; www.turkcrs.com).

^{6c} 2007-2010 yıllarına ait Avrupa Komisyonu bünyesinde faaliyet gösteren Avrupa Birliği İstatistik Ofisinin (EUROSTAT) yayınladığı istatistiklerde yer alan vatandaşlık verilerinden yararlanılmıştır.

⁷ Toplam Değişim (Doğal Değişim + Gelen - Giden)

Tablo 5. 2000-2011 yıllarına ait Türkiye nüfus sayılarının karşılaştırılması

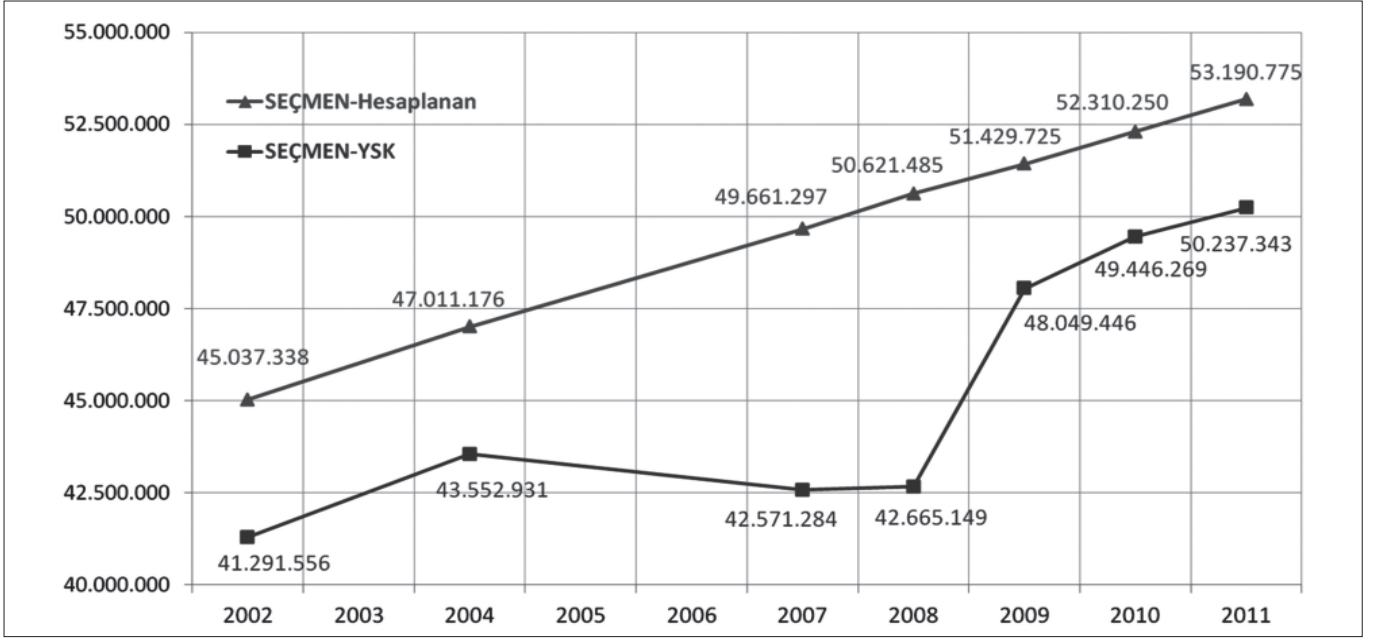
YIL	DİE Nüfus Sayımı	EUROSTAT Nüfus Sayısı¹	US Census B. Nüfus Sayısı²	NVİGM Nüfus Sayısı³	ADNKS Nüfus Sayısı	Hesaplanan Nüfus Sayısı	Nüfus Artış Hızı	Nüfus Artış Sayısı
2000	67,640,613 ⁴	67,895,581	67,329,299	-	-	67,640,613	-	-
2001	-	68,838,069	68,404,901	-	-	68,679,894	15,36	1,039,281
2002	-	69,770,026	69,479,044	-	-	69,701,084	14,87	1,021,190
2003	-	70,692,009	70,548,635	71,337,204	-	70,682,145	14,08	981,061
2004	-	71,610,009	71,613,543	72,357,300	-	71,656,525	13,79	974,380
2005	-	72,519,974	72,673,810	73,429,426	-	72,621,219	13,46	964,694
2006	-	69,689,256	73,726,124	74,530,426	-	73,582,260	13,23	961,041
2007	-	70,586,256	74,767,836	75,472,570	70,586,256	74,524,068	12,80	941,808
2008	-	71,517,100	75,793,836	76,175,083	71,517,100	75,436,686	12,25	912,618
2009	-	72,561,312	76,805,524	-	72,561,312	76,342,188	12,00	905,502
2010	-	73,722,989	77,804,122	-	73,722,989	77,241,726	11,78	899,538
2011	-	74,724,269	78,785,548	-	74,724,269	78,135,848	11,58	894,122

¹ 2000-2011 yılları arası Avrupa Komisyonunun bünyesinde faaliyet gösteren EUROSTAT'ın yayınladığı demografik istatistiklerdir (31 Aralık itibarıyla ele alınmıştır).

² United States Census Bureau'nun 2000-2011 yıllarına ait yayınladığı Türkiye demografik istatistikleridir.

³ Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından nüfus kütüklerine kayıtlı, yurt içinde ve yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın bilgileri çerçevesinde hazırlanan 2003-2008 yıllarına ait nüfus istatistikleridir.

⁴ Yukarıdaki resmi rakamlarla nüfus sayıları karşılaştırmalarında 2000 yılı nüfus sayımı temel alınmıştır. 22.10.2000 yılı itibarıyla tespit edilen 67,530,984 nüfus sayısına, 31 Aralık 2000 yılı itibarıyla 1 ay 8 günlük nüfus artışı ilave edilmiş olup, hesaplamalarda 67,640,613 sayısı temel alınmıştır (DİE).

Şekil 2. 2002-2011 yıllarına ait Türkiye seçmen sayılarının karşılaştırılması

kişilerin ne kadarının daha önce yurtdışında yaşadığı bilinmediği için hesaplamalarda ihmal edilmiştir.

Tablo 5'de verilen istatistiklerle hesaplanan nüfus sayıları karşılaştırıldığında çelişkili bir durum ortaya çıkmaktadır. Nüfusa etki eden bileşenler bellidir, bunlar doğum ve ölüm sayıları ile vatandaşlığa kabul ve çıkış sayılarıdır. Bu sayıları bu denli farklı kılacak başka etmenler var mıdır? Eğer yoksa bu istatistiksel sonuç farklılıkları nereden kaynaklanmış olabilir? Tablo 5'de verilen sayıların grafiksel ifadesi Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1'de, 2006 yılı itibarıyla Türkiye nüfus sayılarında büyük bir kırılmanın yaşandığı açıkça görülmektedir. Özellikle 2007 yılına bakıldığında, olması gereken nüfus sayısı (74,524,068 kişi) ile ADNKS nüfus sayısı (70,586,256 kişi) arasında **3,937,812** kişilik fark bulunmaktadır. Bu 3,937,812 kişi olması gereken nüfusun (78,135,848 kişi) %5,04'üne karşılık gelmektedir. Bu fark 2008-2011 yılları arasında da küçük değişimlerle sürmüştür.

Diğer taraftan, hesaplanan nüfus sayıları ile 2000-2005 yıllarına ait EUROSTAT'ın (31 Aralık itibarıyla) ve 2000-2011 yıllarına ait US Census Bureau'nun (yıl ortası itibarıyla) yayınladığı sayılar arasında birbirine çok yakın paralel bir seyir söz konusudur. Daha önce DİE / TÜİK'den aldığı istatistikleri kullanan EUROSTAT'ın, 2006 yılındaki büyük kırılmanın ardından ADNKS'nin yayınladığı sayıları kullanmaya başladığı görülmektedir.

Üzerinde durulması gereken diğer önemli bir konu ise 2000 yılından sonra yapılan seçimler öncesinde, YSK tarafından ilan edilen seçmen sayılarındaki değişim oranlarıdır. Seçim yılları itibarıyla YSK tarafından yayınlanan seçmen sayıları ile daha önce Tablo 5'de verilen olması gereken nüfus sayıları ve nüfus artış sayılarına paralel olarak seçmen sayılarındaki artışlar hesaplanmış olup, olması gereken seçmen sayıları ile nüfus / seçmen sayısı oranları Tablo 6 ve Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 6'da verilen 2000 yılı genel nüfus sayımında tespit edilen yeni seçmen sayılarına topluca bakıldığında, yıllar bazında seçmen sayılarının birbirine yakın oranlarda seyrettiği görülmektedir. Tablodaki sayıların hesaplanmasında Türk vatandaşlığına kabul edilen ve vatandaşlıktan çıkmasına izin verilen kişiler hesaplamalara doğrudan yansıtılmıştır.

Tablo 7'de verilen sayılara bir bütünlük içinde bakıldığında, özellikle 2007 yılından itibaren nüfus sayılarında yaşanan kırılmanın seçmen sayılarında da görüldüğü, sonuçta bu durumun seçmen sayılarında da önemli farklılıklara neden olduğu anlaşılmaktadır. Tablo 7'de verilen sayılar arasındaki farklılıkların grafiksel ifadesi Şekil 2'de verilmiştir.

Şekil 2'ye göre, seçmen sayıları arasındaki fark 2007 yılında **7,090,013** kişi ve 2008 yılında ise **7,956,336** kişiye yükselmiş olup, bu fark 2009 yılında **3,380,279** kişiye, 2010 yılında **2,863,981** kişiye ve 2011 yılında ise **2,953,432** kişiye düşerek azalma eğilimi göstermiştir.

Şekil 1 ve Şekil 2'de verilen grafikler karşılaştırıldığında NVİGM, TÜİK ve YSK tarafından yayınlanan nüfus ve seçmen istatistiklerinin birbirleriyle çeliştiği açıkça görülmektedir. Buna göre, Şekil 1'de verilen 2007-2011 nüfus sayıları, hesaplanan nüfus sayılarına paralel bir seyir izlerken, Şekil 2'de verilen 2007-2008 seçmen sayılarında aşağı yönlü büyük bir kırılma vardır. Sonuçta, bu büyüklükte bir kırılmanın olmaması gerektiği düşünülmektedir.

Sonuç ve tartışma

Bu çalışmada, Türkiye Cumhuriyetinin ilgili kurum ve kuruluşları tarafından yayınlanan nüfus ve seçmen istatistikleri karşılaştırmalı olarak kontrol edilmiş olup, elde edilen sonuçlar sırasıyla aşağıda verilmiştir.

Tablo 6. 2000-2011 yıllarına ait Türkiye nüfusu içindeki yeni seçmen sayıları

YIL	Yeni Seçmen ¹	Ölümler ²	Doğal Değişim ³	Gelen ⁴	Giden ⁵	Toplam Değişim ⁶
2000	1,520,995 ¹	416,934 ²	1,104,061	20,058 ^{4a}	30,869 ^{5a}	1,093,250
2001	1,408,685 ¹	410,651 ²	998,034	41,312 ^{4a}	50,256 ^{5a}	989,090
2002	1,419,839 ¹	415,830 ²	1,004,009	32,338 ^{4a}	46,952 ^{5a}	989,395
2003	1,423,514 ¹	421,995 ²	1,001,519	69,669 ^{4b}	51,781 ^{5a}	1,019,407
2004	1,378,899 ¹	429,796 ²	949,103	51,384 ^{4b}	46,056 ^{5a}	954,431
2005	1,351,492 ¹	437,898 ²	913,594	29,830 ^{4b}	27,206 ^{5b}	916,218
2006	1,409,971 ¹	446,041 ²	963,930	18,202 ^{4b}	36,253 ^{5b}	945,879
2007	1,281,189 ¹	454,067 ²	827,122	16,002 ^{4b}	55,100 ^{5c}	788,024
2008	1,457,105 ¹	462,113 ²	994,992	14,742 ^{4b}	49,546 ^{5c}	960,188
2009	1,311,485 ¹	469,715 ²	841,770	18,370 ^{4b}	51,900 ^{5c}	808,240
2010	1,387,449 ¹	477,300 ²	910,149	23,504 ^{4b}	53,128 ^{5c}	880,525

¹2000 Genel Nüfus Tespiti kitabının 144-146'ıncı sayfalarında tek yaş aralığına göre yıllar bazında verilen ayrıntılı nüfus istatistikleridir (DİE).

²2000-2010 yıllarına ait Türkiye geneli yurtiçi ölüm istatistikleridir (Hoşgör ve Tansel, 2010).

³Doğal Değişim (Yeni Seçmenler - Ölümler)

⁴Türk vatandaşlığına kabul edilen kişilerin sayıdır.

^{4a}2000-2002 yıllarına ait Türk vatandaşlığına kabul edilenlerin sayıdır (NVİGM; Kadirbeyoğlu, Z., 2009).

^{4b}2003-2010 yıllarına ait Türk vatandaşlığına yeniden alınan ve vatandaşlık kazananların sayıdır (NVİGM).

⁵Türk vatandaşlığından çıkmasına izin verilen yurtiçi ve yurtdışında yaşayan kişilerin sayıdır.

^{5a}2000-2004 yıllarına ait Resmi Gazete'de yayınlanan İçişleri Bakanlığı ve Bakanlar Kurulu Kararlarıdır.

^{5b}2005-2006 yıllarına ait NVİGM'den alınan bilgiye göre Türk vatandaşlığından çıkanların sayıdır (Anadolu Haber Ajansı; www.turkrus.com).

^{5c}2007-2010 yıllarına ait Avrupa Komisyonu bünyesinde faaliyet gösteren EUROSTAT'ın yayınladığı istatistiklerde yer alan vatandaşlık verilerinden yararlanılmıştır.

⁶Toplam Değişim (Doğal Değişim + Gelen - Giden)

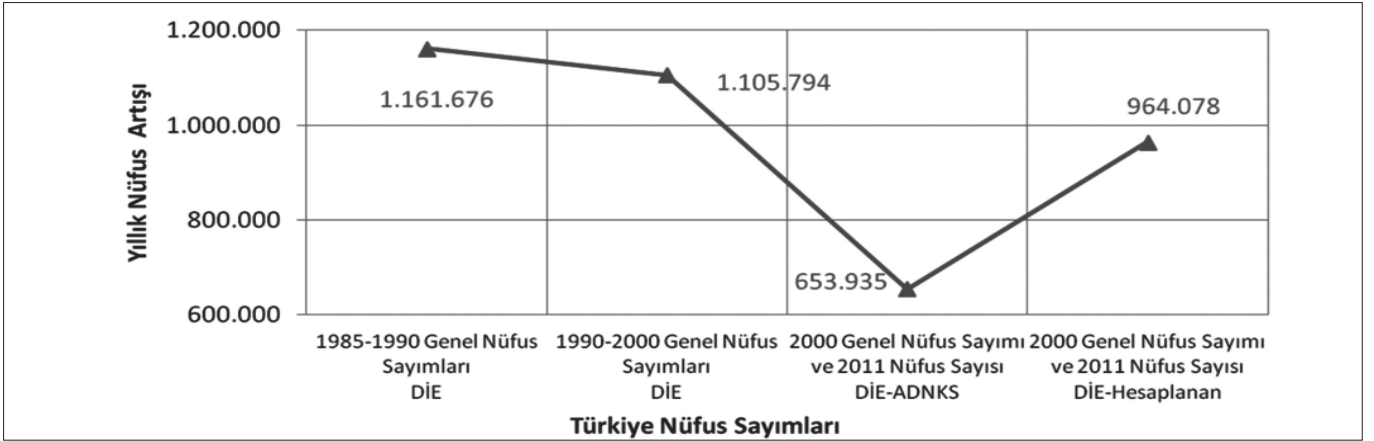
Tablo 7. 2000-2011 yıllarına ait Türkiye seçmen sayılarının karşılaştırılması

YIL	DİE Nüfus Sayımı ¹	YSK Seçmen Sayısı ²	Hesaplanan Seçmen Sayısı	Hesaplanan Nüfus Sayısı	Seçmen Artış Sayısı	Nüfus / Seçmen Oranı
2000	67,640,613 ¹	-	43,058,853 ¹	67,640,613	1,093,250	63,66
2001	-	-	44,047,943	68,679,894	989,090	64,14
2002	-	41,291,556 ²	45,037,338	69,701,084	989,395	64,61
2003	-	-	46,056,745	70,682,145	1,019,407	65,16
2004	-	43,552,931 ²	47,011,176	71,656,525	954,431	65,61
2005	-	-	47,927,394	72,621,219	916,218	65,99
2006	-	-	48,873,273	73,582,260	945,879	66,42
2007	-	42,571,284 ²	49,661,297	74,524,068	788,024	66,63
2008	-	42,665,149 ²	50,621,485	75,436,686	960,188	67,10
2009	-	48,049,446 ²	51,429,725	76,342,188	808,240	67,37
2010	-	49,446,269 ²	52,310,250	77,241,726	880,525	67,72
2011	-	50,237,343 ²	53,190,775	78,135,848	880,525 ³	68,07

¹2000 Genel Nüfus Tespiti kitabının 144-150'inci sayfalarında tek yaş aralığına göre yıllar bazında verilen ayrıntılı nüfus istatistikleridir. 22.10.2000 yılı itibarıyla tespit edilen 67,530,984 nüfus sayısına, 31 Aralık 2000 yılı itibarıyla 1 ay 8 günlük nüfus artışı ilave edilmiş olup, hesaplamalarda 67,640,613 sayısı temel alınmıştır (DİE).

²03.11.2002, 22.07.2007 ve 12.06.2011 tarihlerinde yapılan Genel Seçimler, 28.03.2004 ve 29.03.2009 tarihlerinde yapılan Mahalli İdareler Seçimleri ile 21.10.2008 ve 12.09.2010 tarihlerinde yapılan Halkoylamaları öncesinde Yüksek Seçim Kurulunun açıkladığı seçmen sayılarıdır.

³2011 yılı istatistikleri açıklanmadığı için 2010 yılı seçmen artışı temel alınmıştır.

Şekil 3. 1985, 1990 ve 2000 yılı Türkiye genel nüfus sayımı sonuçları ile 2011 ADNKS ve 2011 hesaplanan nüfus sayısının yıllık bazda karşılaştırılması

Tablo 8. 1985, 1990 ve 2000 yılı Türkiye genel nüfus sayımı sonuçları ile 2011 ADNKS ve 2011 hesaplanan nüfus sayısının yıllık bazda karşılaştırılması

Yıllar	Nüfus Sayıları	Fark	Yıllık Nüfus Artış Sayısı	
1985-1990	50,664,654 ¹ -56,473,035 ²	5,808,381	5,808,381 / 5: 1,161,676	DİE ¹ -DİE ²
1990-2000	56,473,035 ² -67,530,984 ³	11,057,949	11,057,949 / 10: 1,105,794	DİE ² -DİE ³
2000-2011	67,530,984 ³ -74,724,269 ⁴	7,193,285	7,193,285 / 11: 653,935	DİE ³ -ADNKS ⁴
2000-2011	67,530,984 ³ -78,135,848 ⁵	10,604,864	10,604,864 / 11: 964,078	DİE ³ -Hesaplanan ⁵

Elde edilen sonuçlara göre, NVİGM, TÜİK ve YSK tarafından yayınlanan nüfus ve seçmen sayısı bilgilerinin birbirleriyle çeliştiği, Aralık 2011 tarihi itibarıyla Türkiye nüfusunun **78,135,848** kişi ve seçmen sayısının ise **53,190,775** kişi olduğu tespit edilmiştir. Belirlenen bu 78,135,848 kişiden oluşan Türkiye nüfus sayısını, Temmuz 2012 tarihi itibarıyla CIA'nın yayınladığı 79,749,461 sayısı güçlü bir şekilde **desteklemektedir**. Ayrıca Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) ile Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) tarafından Kasım 2010'da basılan Hoşgör ve Tansel'in "2050'ye Doğru Nüfusbilim ve Yönetim" adlı kitabında Türkiye nüfusu, 2011 yılı itibarıyla orta düzey nüfus projeksiyonunda 78,379,857 olarak açıklanmıştır. Bu önemli çalışmadaki sonuçlar da hesaplanan 78,135,848 sayısını **desteklemektedir**.

1985 (50,664,654), 1990 (56,473,035) ve 2000 yılı (67,530,984) Türkiye genel nüfus sayımı sonuçları ile yukarıda hesaplanan Türkiye nüfus sayısının (78,135,848) karşılaştırmaları Tablo 8'de ve karşılaştırılan nüfus sayılarının grafiksel ifadesi ise Şekil 3'de verilmiştir.

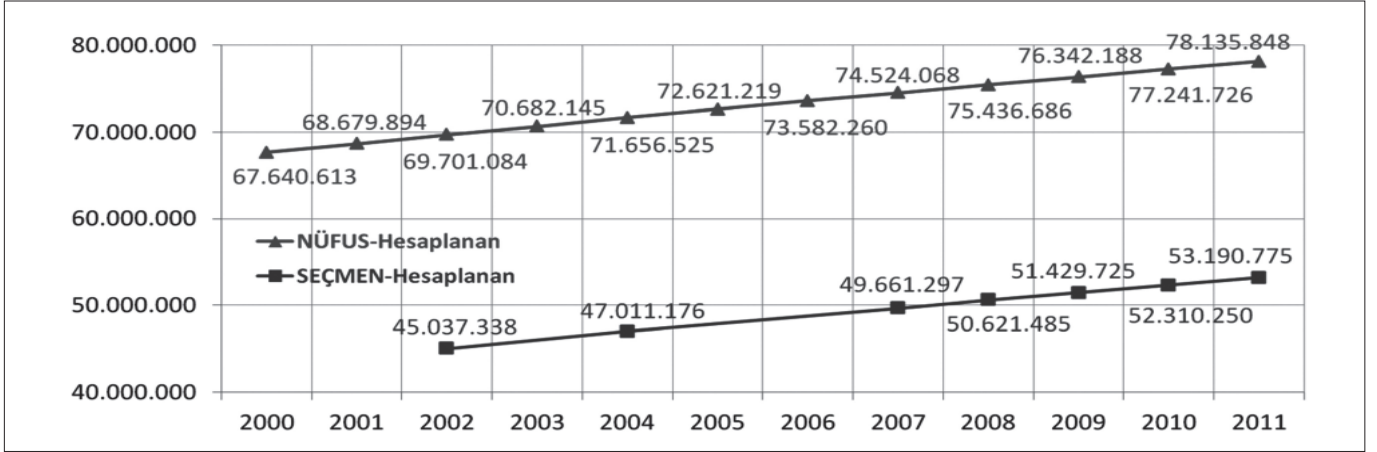
Tablo 8'e göre, 1985 ve 1990 genel nüfus sayımı sonuçlarına bakıldığında nüfus artışının yıl bazında 1,161,676 kişi, yine 1990 ve 2000 genel nüfus sayımı sonuçlarına bakıldığında nüfus artışının yıl bazında 1,105,794 kişi olduğu görülmektedir. Ancak 2000 genel nüfus sayımı ile 2011 ADNKS nüfus sayısına bakıldığında nüfus artışının yıllık 653,935 kişi olduğu, buna karşın 2000 genel nüfus sayımı ile 2011 hesaplanan nüfus sayısına bakıldığında ise nüfus artışının yıllık 964,078 kişi olduğu görülmektedir. Sonuçta 1985, 1990 ve 2000 Türkiye genel nüfus sayımı sonuçları ile hesaplanan

nüfus sayısı birbirine yakın artış gösterirken, 2011 hesaplanan nüfus sayısı ile 2011 ADNKS sonucu arasında **3,411,579** kişilik eksi yönde bir fark çıkmaktadır. Bu sonuçlar bir kez daha hesaplanan 78,135,848 nüfus sayısını güçlü bir şekilde **desteklemektedir**.

Diğer taraftan, 2007 yılı nüfus sayısı sonuçlarına bakıldığında büyük bir kırılmanın yaşandığı ve buna göre olması gereken nüfus sayısı (74,524,068 kişi) ile ADNKS nüfus sayısı (70,586,256 kişi) arasında **3,937,812** kişilik bir farkın bulunduğu görülmektedir. Bu 3,937,812 kişilik fark olması gereken nüfusun (78,135,848 kişi) %5,04'üne karşılık gelmektedir. Kayıt sistemindeki eksik kapsamlar nedeniyle olduğu anlaşılan bu farkın 2008-2011 yılları arasında da bir miktar düşüşle devam ettiği görülmektedir.

Bir diğer önemli sonuç olarak seçmen sayılarına bakıldığında, olması gereken seçmen sayıları ile açıklanan seçmen sayıları arasındaki fark 2007 yılında **7,090,013** kişiye ve 2008 yılında ise **7,956,336** kişiye yükselmiş olup, bu fark 2009 yılında **3,380,279** kişiye, 2010 yılında **2,863,981** kişiye ve 2011 yılında ise **2,953,432** kişiye düşerek azalma eğilimi göstermiştir. Elde edilen bu sonuçlar TÜİK ve YSK'nın yayınladığı istatistiklerin kayıt sistemindeki eksik kapsamlar nedeniyle birbirleriyle çeliştiğini göstermektedir.

Bir başka sonuç olarak, 2000 ve 2011 yılları itibarıyla Türkiye nüfus ve seçmen sayılarındaki artış oranlarının karşılaştırmaları Tablo 9'da verilmiştir. Buna göre, 2000 ve 2011 yılları arasındaki 11 yılda seçmen sayıları **10,131,922** (%23,53) kişi artarken, nüfus sayılarındaki artış oranı ise **7,193,285** (%10,65) kişide kalmıştır. Bu sonuç Türkiye yurtiçi nüfus sayısındaki artışın seçmen sayısına göre çok

Şekil 4. 2000-2011 yılları nüfus ve seçmen sayılarının artış durumları

Tablo 9. 2000 ve 2011 yılları itibarıyla Türkiye nüfus ve seçmen sayılarındaki artış oranlarının karşılaştırılması

Nüfus ve Seçmen Sayıları	2011-2000	Artış Oranı	
Türkiye Nüfus Sayısı	74,724,269 ¹ - 67,530,984 ²	7,193,285 (%10,65)	ADNKS ¹ - DİE ²
Türkiye Seçmen Sayısı	53,190,775 ³ - 43,058,853 ⁴	10,131,922 (%23,53)	YSK Hesaplanan ³ - DİE ⁴

daha düşük düzeyde kaldığını göstermektedir. Yukarıda tespit edilen 2011 yılı için **3,411,579** kişilik kayıt sistemindeki eksik kapsamlarda hesaplamaya dahil edildiğinde, belirlenen 78,135,848 sayısı bir kez daha **desteklenmektedir**.

Tüm bu sonuçların ışığında yukarıdaki hesaplanan nüfus ve seçmen sayılarına birlikte bakıldığında artışların seçim yılları bazında birbirine çok yakın paralel bir seyir izlediği görülmektedir (Şekil 4).

Şekil 4'e göre, seçim yılları bazında nüfus ve seçmen sayıları arasındaki farklılıkların sırasıyla 2002'de 24,663,746 kişi (%64,61), 2004'de 24,645,349 kişi (%65,61), 2007'de 24,862,771 kişi (%66,63), 2008'de 24,815,201 kişi (%67,10), 2009'da 24,912,463 kişi (%67,37), 2010'da 24,931,476 kişi (%67,72) ve 2011'de ise 24,945,073 kişi (%68,07) olduğu görülmektedir. Buna göre, seçim yılları bazında

olması gereken nüfus ve seçmen sayıları arasındaki farklılıklar birbirine çok yakın düzeylerde değişim gösterirken, nüfus içindeki seçmen sayısı oranı ise beklenen düzeyde düzgün değişen artışlar göstermektedir. Bu sonuçlar, hesaplanan nüfus ve seçmen sayılarındaki değişimin geçerliliğini kuvvetlendirmiş olup, bu çalışmanın ana yaklaşımını **destekler** nitelikte bulunmuştur.

Yukarıdaki sonuçlar, son yıllarda yazılı ve görsel basında sürekli gündeme getirilen nüfus ve seçmen sayılarındaki artış ve azalış oranlarıyla ilgili kuşku ve destekler niteliktedir. Bu çalışmayla iyice kuvvetlenen kuşku ortadan kaldırılabilmesi için en kısa zamanda şeffaf ve güvenilir bir ortamda bizzat adreslere gidilerek Türkiye Genel Nüfus Sayımının yapılmasında büyük yarar görülmektedir.

Kaynaklar

- ADNSK, 2007-2011 yılları arası yayınlanan Türkiye geneli nüfus istatistikleri.
- Amerikan Haberalma Teşkilatı'nın (CIA) 2012 yılı Türkiye raporu.
- Amerikan Nüfus Sayımı Bürosunun (United States Census Bureau) 2000-2011 yıllarına ait yayınladığı Türkiye demografik istatistikleri.
- DİE, 2000 yılı Genel Nüfus Tespiti, İdari Bölünüş Kitabı.
- EUROSTAT, 2000-2011 yıllarına ait Avrupa Komisyonu bünyesinde faaliyet gösteren Avrupa Birliği İstatistik Ofisinin yayınladığı demografik istatistikler.
- Hoşgör, Ş. ve Tansel, A., 2050'ye doğru nüfusbilim ve yönetim: Eğitim işgücü, sağlık ve sosyal güvenlik sistemlerine yansımalar, TÜSİAD - UNFPA, Yayın No: TÜSİAD-T/2010/11/505, Kasım 2010, 199 sayfa.
- Kadirbeyoğlu, Z., Changing conceptions of citizenship in Turkey, Citizenship Policies in the New Europe, Expanded and Updated Edition, IMISCOE Research, Amsterdam University Press, Amsterdam, Page 419-438, 2009.

- Nüfus ve seçmen sayılarıyla ilgili yazılı ve görsel basında yer alan çeşitli haberler.
- NVİGM, 2000-2011 Nüfus sayıları ve Türk vatandaşlığına kabul edilen ve vatandaşlıktan çıkmasına izin verilen kişilerin istatistikleri.
- Resmi Gazete, 2000-2004 yıllarına ait vatandaşlık ile ilgili yayınlanan İçişleri Bakanlığı ve Bakanlar Kurulu Kararları.
- YSK, 2002-2011 yıllarına ait açıklanan seçmen istatistikleri.
- Tarhan, E.Ü., Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na verilen soru önergesi, T.B.M.M. CHP Grup Başkanlığı, Tarih: 17.08.2012, Sayı: 5267.
- TÜİK, 2000-2010 yılları arası yayınlanan Türkiye geneli doğum ve ölüm istatistikleri.
- TÜİK, 2000-2011 yılları arası yayınlanan ilköğretim eğitim istatistikleri ve ilköğretim okullaşma oranları istatistikleri.

Türkiye’de Çalışan Kadın Olmak ve Kadın Akademisyenler

Prof. Dr. Gülen ELMAS ARSLAN

Gazi Üniversitesi Öğretim Üyeleri Derneği Üyesi, Öğretim Üyesi

ÖZET

Bu çalışmada; öncelikle literatürde kadın hareketi, göstergelerle Türkiye’de kadının iş hayatında, ekonomik yaşamda ve toplumdaki yerine ve bu süreçlerin gelişim seyrine ilişkin genel bilgi verilmeye çalışılacaktır. Çalışmanın, kadın akademisyenlerin toplumun neresinde olduğu üzerinde irdelemeyle genişletilmesi amaçlanmaktadır. Böylece geçmişten günümüze gelerek kadın akademisyenlerin toplumu algılamaları, toplumsal sorumluluk algı ve hassasiyetleri, tepkileri, örgütlenme durumları ve iş ve özel yaşamları, statüleri, karar verme süreçlerine katılımları vb. gibi detaylarının olabildiğince irdelenmesi hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye’de Kadın, Kadın Akademisyenler.

G enel olarak bir ülkede kadın istihdamı önündeki engeller üzerine konuşabilmek için, öncelikle ekonomik büyüme ve sektörel yapı değişikliklerini ve sosyo-ekonomik göstergeleri eş zamanlı olarak ele almak gerekir. Örneğin ekonomik gelişmenin başlangıcında, bir başka deyimle tarım toplumlarında, genelde ücretlendirme olmasa da, kadın üretim süreçlerinin her aşamasında aktif olarak yer alır. Ancak ekonomik gelişme ve üretim teknolojisindeki ilerlemeyle birlikte ortaya çıkan ilk gelir artışı etkisi ile kadın başlangıçta üretim sürecinden dışlanmaktadır. Kadınların eğitim düzeyindeki yükselme ve kent kültürünün yerleşmesiyle birlikte kadının işgücüne katılımında tekrar artış olmaktadır. Yani özetle; sanayileşme sürecinin başlangıcında kadın ekonomik yaşamdan dışlanırken, sanayileşmenin ileri aşamalarında toplumsal yapıdaki gelişmeler, toplumsal alışkanlıkların değişmesi ve modernleşmesi, toplumda eğitimin ve kalitenin artmasıyla kadın tekrar iktisadi yaşama ve toplumsal hayata dönmektedir.

Türkiye’de ise; son 50 yıldır, kırsal nüfusun azalışına paralel olarak kadın istihdamının düşmeye devam ettiği gözlenmektedir. Yani göstergeler, yukarıdaki paragrafta bahsi geçen doğal sürecin daha henüz kadının istihdamın dışına itildiği aşamasında olduğumuza işaret etmektedir. Kısacası bu durumda; kentlerde kadının istihdam

sürecine arzulanan düzeyde giremediği, toplumsal ve ekonomik gelişme düzeyinin bu evreden uzak olduğuna vurgu yapmanın yanlış olmayacağını söylemek yerinde olacaktır. Diğer sektörlere baktığımızda ise; Sanayi sektöründe istihdam, diğer ülkelerde hem kadınlar hem erkekler için sürekli düşmekteyken, az da olsa Türkiye’de artıyor olması ilginçtir. Türkiye’de sanayi sektörünün toplam kadın istihdamı içindeki payı %15 civarındadır. Ancak bu oranın, tarım sektörünün ve hizmet sektörünün toplam kadın istihdamı içindeki payından çok düşük olduğunun da altını çizmek gerekir. Nitekim tarım sektörünün toplam kadın istihdamı içindeki payı %47 ve hizmet sektörünün toplam kadın istihdamı içindeki payı %37’dir (DPT:2010, s.4). Türkiye dışındaki Akdeniz ülkelerine bakıldığında, hizmet sektörü, kadınların en çok istihdam edildikleri sektör olarak göze çarpmaktadır. Hizmet sektöründe kadın istihdam oranı, İspanya ve İtalya için toplam kadın istihdamının %80’ini, Portekiz ve Yunanistan’da %70’ini oluşturmaktadır*. Türkiye’de hizmet sektöründe istihdam edilen kadınların ağırlıklı eğitim sektöründe yoğunlaştığı ve bunu da sağlık sektörünün takip ettiği gözlenmektedir. Örneğin;

“...2012/2013 öğretim yılı verilerine göre örgün ve yaygın eğitimde görev yapan 944.000 öğretmenin %51,7’sini (488.654) kadın eğitimciler oluşturmaktadır.

*İstatistiklere ilişkin ayrıntılar için bakınız TÜİK, İstatistiki Göstergeler.

- Okulöncesi eğitimde görev yapan 26.029 öğretmenin %92'si (23.963),
- İlkokul düzeyinde görev yapan 282.043 öğretmenin %57,8'i (163.106),
- Ortaokul düzeyinde görev yapan 269.759 öğretmenin %52'si (140.403),
- Ortaöğretimde görev yapan 254.895 öğretmenin ise %44'ü (112.996) kadınlardan oluşmaktadır (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü: 2013 Kadın Raporu, s.16)"

Kadının akademik yaşamda yer alması ise, özellikle akademik hayatta ücretlerin düşmesi ve mesleki itibarın giderek aşınmasına denk gelen 1980 sonrası dönemden günümüze dek giderek artmıştır. Günümüzde kadın akademisyen oranı akademisyenler arasında %41,1'e yükselmiştir ki, bu oran pek çok gelişmiş batı ülkesinden daha iyi bir noktaya işaret etmektedir. Ancak akademik hayatta yönetici konumundaki kadınların göstergelerine bakıldığında ise durum oldukça üzücüdür maalesef (Yılmaz vd: 2012, s.51). Öte yandan sevindirici olan bir gelişme; son yıllarda kadın akademisyenler akademik hayat içerisindeki sorunlarını dillendirmeye başlamışlardır ve maruz kaldıkları sorunları gündeme getirmelerinde ve bu alandaki yayınlarda gözlenen artış ise dikkati çekmektedir.

Neticede Türkiye'de kadın istihdamı konusunda şu genel tespit yapılabilir; 1970 sonrası dönemde, Türkiye'de kadın istihdamında gözlenen düşüş, erkek istihdamındaki düşüşle birlikte görülmektedir ki, bu da; kadınların işgücüne katılımıyla ilgili sorunların, makro düzeyde genel bir istihdam sorunuyla birlikte ele alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu hususun altını özellikle çizmek gerekir.

İş yaşamındaki kadın ile ilgili bir başka önemli hususu daha vurgulamak gerekirse: Kadın istihdamı önündeki engeller bağlamında sosyal politika alanına ilişkin olarak dikkat çekilmesi gereken husus, kadının çalışması durumunda, çocuk bakımı masrafları gibi ek masrafların doğmasıdır. Bu gibi bir masraf kaleminin, kadını, özellikle ücretin düşük olduğu bir ortamda çalışmaktan alıkoyacağı açıktır. Annelik vasfı kadının kesintisiz çalışma ve kariyer yapma konusunda bir başka zorlayıcı etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, çalışma koşullarının ağırlığı, iş saatlerinin uzunluğu ve vardiya sisteminin yaygınlığı da, Türkiye'de kadın istihdamı önündeki önemli engeller arasında sayılabilir.

Çalışma yaşamında kadının genel ve akademik yaşamdaki durumunu sorgulamayı amaçlayan bu çalışmanın devam eden bölümünde dünyadaki kadın hareketlerine ve kadının genel olarak ülkemizdeki çalışma durumuna vurgu yapılacaktır. Çalışmanın devamında ise; yönetici konumundaki, karar verme süreçlerine katılabilen kadınlara ve akademik yaşamdaki kadınlara vurgu yapılarak ve onların çalışma hayatındaki durumları sorgulanarak çalışma toparlanacaktır.

Kadın hareketi akımları

Dünya'da ve Türkiye'de kadın hareketi akımlarını, Türkiye'de toplum olarak çok da alışık olmadığımız ve çok da kullanmayı sevmeyeceğimiz "feminizm" kavramı dışında açıklamak söz konusu değildir. Feminizm siyasal, iktisadi ve toplumsal yaşamda, kadın ve erkek arasındaki ilişkileri; eşitlik, farklılık ve otonomi bağlamında inceleyen, siyaset biliminin bir alt disiplini. Bir siyasal hareket olarak feminizm ise; kadın ve erkek arasındaki ilişkileri; aile, eğitim, çalışma hayatı, siyasi temsil, kültür, tarih ve din gibi geniş bir çerçevede içinde sorgulayan bir harekettir. Feminizmin bir disiplin olması, siyasi bir hareket olarak feminist hareketin doğuşu ve evrimi ile mümkün olmuştur. Bu bağlamda, feminizm, hem teori (kuram) hem de pratik (uygulama) tarafı olan bir disiplindir.

Feminizm içinde birbirinden farklı çok sayıda yaklaşım mevcuttur. Tarihsel olarak bu yaklaşımlar ilkin iki kategoride ele alınır: *Birinci Dalga Feminizm* ve *İkinci Dalga Feminizm*. Birinci dalga feminizme "kadın hakları hareketi" ve ikinci dalga feminizme "kadının kurtuluş hareketi" denir.

Birinci dalga, kapitalist üretim ilişkilerinin kurumsallaşmasına denk düşen 19.yüzyılda ortaya çıkmış, 1960'lı yılların ortasına kadar etkisini sürdürmüştür. İkinci dalga ise, 1968 hareketi ile başlamış ve evrilerle bugüne kadar gelmiştir.

Türkiye kapitalistleşme sürecine geç giren bir ülke olduğundan feminizm tartışmaları da Türkiye'ye Batı tecrübesinin seyri ile tam olarak örtüşmeyen bir biçimde gelişmiştir. Öyle ki, birinci dalga feminizm yani "kadın hakları hareketi" ABD'de 1840'lı, İngiltere'de 1850'li, Fransa'da 1860'lı yıllarda, İskandinav ülkelerinde 1870'li yıllarda başlamış iken Türkiye'de, Osmanlı'nın son döneminde, İttihat ve Terakki iktidarı döneminde yani 1908 sonrası dönemde görülmeye başlamış ve Batıdan farklı olarak da kadın hakları hareketi "aşağıdan" değil yani emekçi kadınlar tarafından değil, "yukarıdan" yani Osmanlı askeri ve siyasi bürokratlarının eşleri ve kızları tarafından Osmanlı'nın toprak kaybindan zarar gören ailelerin kadınlarına ve çocuklarına sahip çıkmak için aynı ve nakdi yardım toplamak için kurulan dernekler olarak kendini göstermiştir. Birinci Dünya Savaşı'ndan (1914-1918) Osmanlı'nın yenik çıkmasıyla başlatılan Milli Mücadelede (1919-1922) Anadolu kadını öne çıkmış ve cumhuriyetin ilanından (1923) sonra Mustafa Kemal'in girişimiyle "devlet feminizmi" denilen süreç yaşanmıştır. Bir diğer deyişle, Batıda görülen birinci dalga feminizmin talepleri, Mustafa Kemal tarafından erken okunmuş, henüz Türk kadınları "aşağıdan" bir hareket başlatmadan, başlatılması halinde kadınlara tanınacak haklar, derhal Türk kadınına tanınmıştır.

1960'lı yılların ortasında dünyada ve Türkiye'de sol hareketler içinde feminizm tartışmaları yoğun olarak yapılmaya başlamış ve Behice Boran (1965 milletvekili-1970'de Türkiye İşçi Partisi genel başkanı) ve Fatma Hikmet İşmen (Türkiye İşçi Partisi 1966-1975 yılları senatörü) gibi kadın siyasetçilerin başarısıyla yapılan feminizm tartışmaları adeta taçlanmıştır. 1971 askeri müdahalesi 1961 Anayasası'nın sunduğu özgürlük ortamında kesinti yaratmışsa da, 1980'e kadar özellikle sendikalarda ve üniversite gençlik örgütlerinde kadınların etkin olmaları birinci dalganın ikinci dalgaya evrilmesini sağlamış; birinci

dalga feminizm yani “kadın hakları hareketi” yerini ikinci dalgaya yani “kadının kurtuluş hareketine” bırakmıştır.

Ancak 1980’de yaşanan askeri müdahale, tüm siyasi ve toplumsal hareketler üzerinde olduğu gibi, feminizmin ikinci dalgasının olgunlaşmasında da kesinti yaratmıştır. 1983’de sivil siyasete geri dönülmesiyle, 1980 öncesinde kalan noktadan feminist hareket evrilmeye devam etmiştir. Öyle ki, 1983’de Somut Dergisi yayınlanmaya başlamış, bu dergideki yazılar ikinci dalga feminizmin, kesintinin akabinde dirilişi sayılmıştır. Somut Dergisi, kadınlara yüklenen “iyi eş”, “ailenin yapıcı kuşu”, “iyi anne” ve “cinsel obje” gibi tüm kalıpların, kadın ve erkek aydın çevreler tarafından sorgulamasını başlatmış ve kürtaj hakkının yasal olarak tanınmasını sağlamasıyla bu tartışmalar önemli bir kazanıma vesile olmuştur**.

Neticede dünya üzerinde şekillenmiş olan sekiz ayrı feminist yaklaşımın (**Liberal Feminizm, Radikal Feminizm, Marksist Feminizm, Sosyalist Feminizm, Psikanalist Feminizm, Varoluşçu Feminizm, Postmodern Feminizm, Post-Yapısalcı Feminizm**) kadınlar için üç temel kavram üzerinde tartışmaları dönmemektedir: *Eşitlik, Farklılık ve Otonomi*.

Türkiye’de çalışan kadınlar

2011 yılında, Türkiye’de 15 ve daha yukarı yaştaki nüfus içerisinde işgücüne katılma oranı %47,5 olup, bu oran erkeklerde %69,2, kadınlarda ise %25,9 oldu. Avrupa Birliği üyesi ve aday ülkeler arasında ise kadınların işgücüne katılma oranının en düşük olduğu ülke Türkiye’dir.

Türkiye genelinde işgücüne katılma oranı cinsiyet ve yaş gruplarına göre incelendiğinde, tüm yaş gruplarında erkeklerin işgücüne katılma oranı kadınlara oranla daha yüksektir. İşgücüne katılma oranı erkeklerde en yüksek %95,4 ile 35-39 yaş grubunda, kadınlarda ise %38,3 ile 25-29 yaş grubundadır.

TÜİK’in 2014 yılı başı itibarıyla yayınlamış olduğu rapora göre; Türkiye’de 2013 yılında kamusal alanda üst düzey kadın yönetici oranı sadece %9,3’dür. Kadın hâkim oranı %36,3, akademik personel içerisinde kadın profesörlerin oranı 2012-2013 öğretim yılı için %28,1’dir. Kadın polis oranı yıllara göre bir değişiklik göstermerek 2013 yılında da %5,5 olarak tespit edilmiştir.

Siyasette kadın

1935 Genel seçimlerinde toplam içerisinde kadın milletvekillerinin oranı %4,6’dır. Bu 1939’da %3,8 ve 1943’de %3,7 olarak gerçekleşmiştir. Devam eden seçimlere baktığımızda ise bu oran giderek gerilemiştir. Bu oranın en düşük olduğu seviye %0,6 ile 1950 seçimleridir. Oranın tekrar 1999 seçimlerinden itibaren tekrar yükselmeye başladığı, rekoru ise 2011 seçimlerinde kırdığı gözlenmektedir. 12 Haziran 2011 Genel Seçimlerinde Parlamentodaki kadın milletvekili

**Bu bölümün hazırlanışında önemli ölçüde Yrd. Doç. Dr. Diren ÇAKMAK’ın hazırlamış olduğu kurumsal bir rapordan yararlanılmıştır. Kendisine çok teşekkür ederiz.

sayısı 79’a yükselmiştir. Bu sayı oransal olarak %14,4’e tekabül etmektedir. Bakanlar Kurulunda ise 1 kadın bakan bulunmaktadır (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü: 2013 Kadın Raporu, s.34). Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze iktidar partilerinin ideolojik yaklaşımlarına bağlı olarak parlamentodaki kadın ağırlığının da değiştiği gözlenmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarındaki oran 1950’lerden itibaren 1990’ların sonlarına kadar maalesef tutturulamamıştır. Son birkaç seçimdeki kadın oranındaki artışta ise etnik temelli siyaset yapan partinin sol gelenekten gelmesinin ve kadınlara parti içinde çeşitli kademelerde daha çok yer vermesinin önemli katkısı vardır. Bu dönemlere denk gelen iktidar partisi muhafazakâr bir yapıdadır ve kadın milletvekili oranını biraz daha arttırma gayretinde ise bu muhafazakar imajın toplumda tereddüt ve rahatsızlık yaratmasını önlemek amaçlıdır. Bu, yönetim kademelerinde ve karar verme noktalarında kadına çok daha minimalist düzeyde yer vermemelerinden açıklıkla gözlenmektedir.

29 Mart 2009 Yerel Seçimlerinde ise; Türkiye genelinde toplam 2.948 belediye başkanı seçilmiş olup bunlardan sadece 27 tanesi (%0,9) kadındır. Bu kadınlardan ise sadece iki tanesi il belediye başkanı olmuştur. 31.790 Belediye Meclis Üyesinin ise 1.340 tanesini (%4,21) kadınlar oluşturmaktadır. İl Genel Meclisi üye sayısına bakıldığında da durum çok farklı görünmemektedir. Toplam 3.379 İl Genel Meclis üyesinin 110 tanesi (%3,25) kadındır. Neticede kadınların yerel seçimlerde de temsillerinin çok düşük olduğu ve bunun genel durumla paralellik gösterdiği gözlenmektedir. Günümüz Türkiye’sinde kadınların aslında siyasette de karar verme süreçlerinin hala çok dışında bırakıldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Kamuda Kadın

Türkiye’de uzmanlık gerektiren mesleklerde kadın oranları oldukça yüksek düzeydedir. Bugün ülkemizde üniversitelerde kadın öğretim elemanı oranı yaklaşık %41,1’dir. Bu kapsamda, profesörler içerisinde kadın oranı %28,2, doçentler içerisinde kadın oranı %46,9, öğretim görevlileri içerisinde kadın oranı %38,8’dir (TÜİK, 2011-2012). Ayrıca, 186 üniversitenin sadece 11’inde kadın rektör görev yapmaktadır (TUİK, 2011). Ayrıca mimarların %39,8’i (Mimarlar Odası, Mart 2013), avukatların %38’i (Türkiye Barolar Birliği, Aralık 2011), bankacıların %50,1’i (Türkiye Bankalar Birliği, Aralık 2012), polislerin %5,5’i (TÜİK, 2012) kadındır.

Devlet Personel Dairesi Başkanlığı’nın Mart 2013 verilerine göre kamu kurum ve kuruluşlarında istihdam edilen personelin %36’sı kadın, %64’ü ise erkektir. Kadınların bürokrasi içerisinde de üst düzey karar verici konumlardaki oranının düşük olduğu görülmektedir. Bürokraside üst düzey yöneticilerin %89,7’si erkek, %10,3’ü kadındır. Bürokrasinin önemli alanlarından biri olan ve bütün dünyada erkeklerin egemen olduğu diplomatik görevlerde Türk Dışişlerinde görev yapan 189 Büyükelçimizden 22’si kadındır (TÜİK, 2012). Ülkemizde 1 kadın Vali (Yalova) bulunmaktadır. 470 Vali Yardımcısından 6’sı kadındır. 860 Kaymakam’ın 21’i kadındır. 241 Kaymakam adayının ise sadece 3’ü kadındır (İçişleri Bakanlığı Personel Genel Md. Mart 2013). Kadınların üst düzey bürokrasi içinde durumlarına bakıldığında, hiç kadın müsteşar bulunmamaktadır. Bakanlıklarda 3 kadın Müsteşar Yardımcısı görev yapmaktadır. Ülkemizde, Bağlı Kurumlar

ve Bakanlık bünyesindeki görev yapan 143 Genel Müdürden 5'i kadındır. 342 Genel Müdür Yardımcısından 37'si kadın, 2056 Daire Başkanından ise 295'i kadındır (DPB, Aralık 2012). Ülkemizde savcılarının %7,4'ü, hâkimlerin ise %34,4'ü kadındır (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü: Kadın Raporu 2013,s.36)

Eğitilmiş kadının iş yaşamından hareketle genel olarak şu tespit yapılabilir: Türkiye'de de kadının eğitim düzeyi yükseldikçe işgücüne katılım oranı yükselmektedir. Örneğin kentli kadın işgücününün eğitim düzeyi daha yüksektir. Kentli çalışan kadının %55'i lise ve daha üst bir eğitim düzeyinde iken erkeklerde bu oran %40'a düşmektedir. Yani kentleşmenin artmasına paralel olarak, kadının eğitim süreçleri ve iş yaşamı içerisinde yer almasını sağlayacak politikalara büyük önem verilmelidir.

Kadın akademisyenler

2014 yılı başında açıklanan Dünya Ekonomi Forumu, "2013 Global Cinsiyet Uçurumu Raporu" ndaki verilere göre kadınlar için Türkiye "iş yaşamında fırsat eşitliği" alanında 136 ülke arasında 127. sırada yer almaktadır. Bu üzücü tablo aslında pek çok sorunla birlikte kadın akademisyenler açısından akademik yaşam içerisinde de giderek artan oranda hissedilmektedir.

Akademik yaşamda yer alan kadınların yaşadıkları sorunlara ilişkin yapılan çalışmalarda son yıllardaki hızlı artış da buna işaret etmektedir. Son yıllarda yapılan çalışmalar arasında ilginç bulduğumuz bazı çalışmalara bakıldığında akademik yaşamdaki kadınlar için genel olarak şu sonuçlara ulaşıldığı gözlenmiştir:

- Hacettepe Üniversitesi ve Bülent Ecevit Üniversitesi'nden akademisyenlerin (Yrd. Doç. Dr. Şule Ergöl, Yrd. Doç. Dr. Gülten Koç, Prof. Dr. Kafiye Eroğlu ve Prof. Dr. Lale Taşkın) ortak araştırması Türkiye'deki üniversitelerde kadın akademisyenlerin geleneksel rollerin dışına çıkamadığı bulgusuna vurgu yapmaktadır. Araştırmaya katılan kadın araştırma görevlilerinin yüzde 59,4'ü yemek pişirme, yüzde 50,5'i bulaşık yıkama, yüzde 69,2'si çamaşır yıkama, yüzde 41,1'i ütü yapma, yüzde 65'i, giysileri onarma, yüzde 55,8'i de çocuklara yemek hazırlama işinin "kendilerinin sorumluluğunda" olduğunu belirtiyor. 246 kadın araştırma görevlisinin katıldığı araştırmanın sonuçlarına göre kadın araştırma görevlilerinin üçte biri "çalışma yaşamında kadın erkek ayrımı yapıldığını", yüzde 31,7'si de kadının kariyer bakımından erkekte yüksek olmasının aile içinde sorun olacağını düşünüyor. Kadın araştırma görevlilerinin yüzde 46,1'i de "Kadının çalışması aile hayatını olumsuz etkiliyor" kanaatindedir.
- Özlem Özkanlı'nın yapmış olduğu "Türkiye'de Kadın Akademisyenin Durumu" adlı çalışmasında ise daha demokratik aile yapısına vurgu yapılması dikkati çekmektedir. Ki bu kadınların hem akademisyen olmaları süreciyle yakından ilgilidir. Hem de kendi kurdukları aile içerisinde ona atfedilen roller gereği akademik başarısıyla yakından ilgili olacaktır.

- Kadın akademisyenlere ilişkin bir başka çalışma ise Yılmaz ve Özdemir'in çalışmasıdır. Bulgularında; "Kadın akademisyen ve araştırmacıların ulusal mesleki kuruluşlara üyelik oranı %81,3 olup, bu oran uluslararası kuruluşlara üyelik açısından (%27,5) oldukça düşüktür. Bu alanda kadın akademisyen ve araştırmacıların teşvik edilmesi ve desteklenmesi yerinde olacaktır..." demektedirler. Ayrıca önemli bir başka vurguları da tarım alanında faaliyet gösteren kadın akademisyenlerin meslekte yaşadıkları soruna ilişkindir: "Kadın araştırmacıların kurumlarında karşılaştıkları problemler içerisinde en önemlisi araştırma ve eğitim tesislerinin yetersizliğidir. Bunu sırasıyla eksik ve zamanında verilmeyen araştırma fonları, araştırmaların uygulamaya aktarılmasındaki eksiklikler, kadınların çoklu rolü, yüksek sorumluluk gerektiren pozisyonlara sıcak bakılmaması izlemektedir..." (Yılmaz: 2012, s.56) demektedirler.

- Nesrin Çilingiroğlu ise akademik yaşamda kadına yönelik kurumsallaşma üzerinde dururken üniversitelerde kadın merkezlerinin artmış olması ve bunun önemine vurgu yapmaktadır.

- Bir başka çalışma ise, öğrencilerin kadın akademisyenlere yönelik algılarına ilişkindir. Yalçın ve Demirkent bu çalışmalarında temelde şu sonuçlara ulaşmışlardır: "...(öğrenciler) Kadın akademisyen olmanın en önemli avantajının eşi, ailesi ve çevresinin gözünde saygınlığının artması olduğunu ifade etmişlerdir. Araştırmada elde edilen bulgular sonucunda, öğrencilerin, genel anlamda kadın akademisyenlerin çalışma yaşamındaki sorunlarından haberdar oldukları, bu konuda belirli düzeyde duyarlılık geliştirdikleri sonucuna varılabılır..." vurgusu yapmaktadırlar.

- Dikmen ve Maden çalışmalarında ise kadın akademisyenlerin kamusal alanları dışında rollerinin değişmediğine işaret etmektedir: "...Ordu Üniversitesi'nde çalışan kadın akademisyenlerin farklı profil yapıları bize, ev içi üretimini gerçekleştiren kadınların, içinde buldukları yaş, medeni durum, çocuk sahibi olma durumu, akademik unvanı, statüsü, görev süresi gibi demografik özellikleri farklılık gösterse de güvencesiz, karşılıksız ve düzensiz niteliklere sahip ev işleriyle ilgili sorumlulukların büyük oranda aynı ve kadınlara ait olduğunu göstermiştir. Kadınların eğitim düzeyi, statüsü, çalışma yaşamına katılım oranı, geliri, içinde bulunduğu sınıfsal konumları ne olursa olsun, kadının ev içindeki geleneksel rolünü dönüştürmeye yetmemektedir..." (Dikmen: 2012, s.247).

Genel olarak kadın akademisyenlere ilişkin yapılmış olan çalışmalara bir gözden geçirme yapıldığında aslında iki alanda çalışmaların yokluğuna ve ya yetersizliğine vurgu yapmakta yarar vardır. Bu alanlar birincisi kadın akademisyenlerin örgütlenme düzeyi ve bunun ekonomik ve sosyal sonuçları, diğeri ise kadın akademisyenlerin kadın kimliklerinden kaynaklı olarak uğradıkları çeşitli mobbing ve bunun onlar üzerinde yarattığı olumsuz etkilerin ne olabileceğine ilişkindir. Bu iki alana gelecekte akademik çalışmalarla eğilinmesi ve bu alandaki belirgin boşluğun doldurulmasını ümit ediyoruz.

Sonuç

Genel anlamda bakıldığında Türkiye’de gerek üniversite öğrencilerin ve gerekse eğitilmiş kadınların akademisyenlik istedikleri ve tercih ettikleri bir alan olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında bu alanda kadın istihdamı yüksektir de. Ancak kadın akademisyenler gerek akademik yaşam içerisinde karşılaştıkları güçlükler ve gerekse toplumsal yaşamın onlara biçtiği misyonlar ve sorumluluklar gereği akademik yaşamda karşı cinsle göre arzuladıkları yerde ve pozisyonlarda olmakta daha çok zorluk yaşamaktadırlar.

Bu tespitleri tamamlayacak bazı önemli rakamlar vermek gerekirse, 6 yaş ve yukarı nüfus içinde okuma-yazma bilmeyen kadın oranı %9,8 iken aynı oran erkeklerde %2,2’ye kadar düşmüştür. Şu halde, her okuma yazma bilmeyen 10 kişiden 8’i kadındır. Yetişkin nüfus içinde (yani +15) okuma-yazma bilmeyen kadınların oranı %12’dir. Bu rakamların ancak ve ancak kız çocuklarındaki okullaşma oranının yükseltilmesi ve kadınların yükseköğrenim görmeye yönlendirilmeleri ile düzeltilmesi mümkündür. Yapılan pek çok araştırma kadının eğitim düzeyinin artması ile birlikte iş yaşamına katılma oranının arttığı yönündedir. Bu nedenle ara gelişmişlik düzeyindeki toplumların kadını dışlama etkisini ortadan kaldırılmasının en etkin yolu kadınların ve dolayısıyla toplumun eğitim düzeyini arttırmak olduğu açıktır. Kadınların eğitimi meselesinin çözümünün ayrıca kamu sektöründe üst düzey yöneticiliklerde kadın sayısının artırılmasında önemli bir kaldıraç etkisi yaratacaktır. Aslında, Türkiye’de uzmanlık gerektiren mesleklerde, pek çok ülke ile kıyaslandığında Türkiye’nin oldukça iyi bir orana sahip olduğunu yukarıda vurgulamıştık. Bu durum kadın akademisyen oranında da kendini göstermektedir. Fakat yine çalışma içerisinde vurguladığımız gibi yönetici düzeyinde kadın akademisyen oranı çarpıcı sayılabilecek derecede düşüktür. Bu sorun ise daha efektif

eğitimin yanı sıra eğitimin toplumda modernleşme, demokrasi ve hakkaniyet gibi ana unsurlarda dönüşüm yaratması gerektiğine açık işaret etmektedir. Yani kısacası toplumda sadece yüksekokulluların sayısını artırmak yetmemekte, bu eğitim düzeyinin de zihniyetlerde belirgin bir değişim ve ilerleme yönünde gelişim yaratması gerekmektedir.

Kadının çalışma hayatında daha fazla yer almasında eğitimin ve eğitimin dönüşüm yaratmasının önemli bir itici güç olacağı ve bunun hayata geçirilmesinde de özellikle kamu kurum ve kuruluşlarında üst düzey görevlerde daha fazla kadının görev almasının, sorunun çözümünde kaldıraç etkisi yaratacağı var sayıldığında, Türkiye’deki rakamların iyi bir karne sunmadığı da açıktır.

Sonuç itibarıyla, başlangıç olarak, kadın istihdamı önündeki engellerin sadece ve sadece kadınlar tarafından kaldırılabilmesi şeklindeki bir kabulün yanlış olduğu artık genel kabul gören bir gerçektir. Çünkü kadın istihdamı ve kadının ikinci sınıf bir vatandaş olarak algılanması sorunu sadece bir kadın sorunu değildir, bu toplumsal bir sorundur. Türkiye’de eğitilmiş, bilinçli kadın ve erkek sayısı arttıkça, bu tablonun iyileşeceğini söylemek elbette mümkündür. Ancak burada özellikle vurgulamak gerekir ki bunun belirleyeni okullaşma oranının artması ve eğitim düzeyinin yükselmesi ile tek başına bağdaştırılamaz, bu konu nasıl bir eğitim ile de yakından ilgilidir. Yani çalışmanın başlangıcında vurguladığımız gibi ekonomik gelişme, toplumsal gelişme ve dönüşümü içinde barındırmadığı sürece bunun kadına yansımaları da bire bir olmayacaktır. Ayrıca eğitimin niteliğinin düşmesi de kadının konumunun iyileşmesi ve çağdaşlaşmasının önünü kesecektir. Türkiye içinde yaşadığımız bu dönemde tam da buna benzer bir sorunla yüz yüzedir. Dolayısıyla bu konuya eğilinmeli ve bu sorunun ivedilikle aşılması, aşılmasına yönelik politikalar geliştirilmesi gerekmektedir.

Kaynaklar

- Çilingiroğlu Nesrin, "Türkiye’de Akademik Düzeyde Kadına Yönelik Kurumsallaşma" 2002, İnternet Erişim Tarihi 17 Nisan 2014.
- Dikmen, N. ve Derya Maden, "Kadın Akademisyenlerin Görünmeyen Emeği Üzerine Bir Araştırma: Ordu Üniversitesi Örneği", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt 4, No 2, 2012: 235-250.
- Dolmacı, Nilgün ve Nesrin Şalvarcı Türel, "Varlığını Sürdüren Bir Sorun Olarak Toplumda ve İş Yaşamında Kadına Yönelik Farklı ve Ayrımcı Tutumlar", *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 33, 2012: 1-15 .
- DPT ve Dünya Bankası, *Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılımında Son Dönemde Gözlenen Eğilimler*, Çalışma Raporu Sayı 2, 2010, Ankara.
- Elmas, G., "Women, Urbanization and Regional Development in the Southeast Anatolia: A Case Study for Turkey", *Turkish Studies*, Vol:5, No.3, Autumn 2004, pp.1-24.
- Elmas, G., "4.038- Women, Gender and Small Business: Turkey", EWIC4, 1-563, 2006: 255-56.
- Elmas, G.; Çiğdem Kurt ve Baki Demirel, "The Role of Women on Development as Entrepreneurs: The Case of Gaziantep", *Gendering East/West*, 8-10 July 2009, Organization of York University, England.

- Er, D., "Modern Türkiye’de Kadın Öğretim Üyelerinin Konumuna ve Sorunlarına Sosyolojik Bir Yaklaşım." Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ, Fırat Üniversitesi SBE, 2008.
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, *Kadın Raporu 2013*, 2014, Ankara.
- Kıcırcı, Saadet, "Osmanlıda Kadın Örgütlenmesi", 2011, <http://www.sosyalistfeministkolektif.org/feminizmegiris/605-osmanlida-kadin-orgutlenmesi-nasil-baslamisti.html>
- OECD, *Main Economic Indicators 2001-2011*,
- Özkanlı, Özlem, Türkiye’de Kadın Akademisyenlerin Durumu, *Eğitim ve Bilim*, Cilt 32, Sayı 144, 2007: 59-70.
- Toksöz, Gülay, "Kadın Çalışanlar ve Sendikalar Katılımı", İnternet Erişim Tarihi 17 Nisan 2014, 1993:439-454.
- TÜİK, *İstatistik Göstergeler 1929-2014*.
- Urhan, Betül, "Görünmezlerin Görünür Olma Mücadeleleri: Çalışan Kadın Örgütlenmeleri", *Çalışma ve Toplum*, Sayı:2, 2009: 83-110.
- Yalçın, Hatice ve Murat Demirekin, "Lisans Eğitimi Alan Öğrencilerin, Kadın Akademisyenlerin Çalışma Yaşamındaki Durumlarına Yönelik Algıları", *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, DOI: 10.5961/jhes.2013.072.
- Yılmaz, E. ve G. Özdemir, Türkiye’de Kadın Akademisyen ve Araştırmacıların Karşılaştıkları Sorunlar ve Tarıma Bakış Açılımları, *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 2012: 50-56.

www.gaziuniversiteli.org